

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
EDUKOLOGIJOS KATEDRA

KRISTINA RŪDYTĖ

Edukologijos studijų programos
(specializacija: andragogika)
EMM-04 studentė

**VAIKŲ SAVAIMINIO MOKYMO(SI) SKLAIDA
NAMŲ APLINKOJE IR SUAUGUSIŲJŲ EDUKACINĖS
REPREZENTACIJOS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė:
Prof. habil. dr. A. Juodaitytė

Šis darbas yra originalus ir nebuvo teikiamas kuriam nors laipsniui ar
kvalifikacijai įgyti .....

Šiauliai, 2006

SUMMARY

Topic of Investigation: The Spread of Children's Self-Contained Learning in Home Atmosphere and the Adults' Educational Representations.

Author of the Work: Kristina Rūdytė, student of Educology Program of Studies EMM-04 (specialization: Andragogic) Šiauliai University, Educology Faculty.

Urgency of the work. The conception of learning recently varies, because varying of learning. Learning is treating like training oneself, social skills development and training of cognitive validities (Dalin, Rolff ir Kleekamp, 1999; Teresevičienė, Oldroyd ir Gedvilienė, 2004).

Contemporary culture of learning is prescripted like students' freedom to choose the ways, sources, environment of learning, self-communion and evolutive of selfhood.

New conception of the learning is changing rules and bearing of learning, emphasizes the variety of learning environment and sources, self-dependent cognitive student's activity – it means the learning on the basics of competencies.

Subject of Investigation: Childrens' Self-Contained Learning Culture in Homes' Environment.

Target of the Work: the work is aimed to substantiate theoretically and to investigate empirically children's self-contained learning dispersion in homes' environment through the adults' educational culture representations.

Tasks:

1. To sift theoretical (sociological, pedagogical, psychological, philosophical) literature and to substantiate the modern learning culture conception, children's and adults' learning cultures point of interaction and the internal.
2. To do the empirical, educational research and to inquire children's self-contained learning dispersion in homes' environment and to estimate the internals of adults' representations.
3. To investigate educational significance for the children's self-contained learning culture dispersion in homes' environment.

Methods of Investigation:

1. Analysis of theoretical literature (sociological, psychological, pedagogical and philosophical).
2. Conversation – interview (socio-pedagogical study by A. Juodaityte (2003) is used: „The Ways of Children Learning during Environmental: the Depreciation and Appreciation of Adults‘ ”, see annex 1).
3. Content-analysis and SPSS (Statistical Package for Social Sciences).

Basis of Investigation.

Parents from different Lithuanian cities, total number of the respondents was 28.

TURINYS

ĮVADAS.....	5
Darbe naudojamos sąvokos.....	8
1. TEORINIAI VAIKŲ IR SUAUGUSIŲJŲ MOKYMO(SI) KULTŪRŲ PAGRINDAI	10
1.1. Šiuolaikinė mokymo(si) kultūra	10
1.1.1. Požiūriai į mokymą(si).....	11
1.1.2. Mokymas(is) kaip žinių valdymas.....	13
1.1.3. Mokymosi stilius kaip besimokančiojo kultūros raiška.....	15
1.1.4. Savaiminio (patirtinio) mokymo(si) samprata pedagogikoje ir andragogikoje.....	17
1.2. Vaikų ir suaugusiųjų mokymo(si) kultūrų panašumai ir skirtumai kaip pedagoginis ir andragoginis modeliai.....	24
1.2.1. Vaikų mokymo(si) kultūra pagal pedagoginį modelį	25
1.2.2. Suaugusiųjų mokymo(si) kultūra kaip andragoginis modelis	27
1.2.3. Vaikų ir suaugusiųjų mokymo(si) kultūrų (kaip pedagoginio ir andragoginio modelių) panašumai ir skirtumai.....	29
2. VAIKŲ SAVAIMINIO MOKYMO(SI) SKLAIDOS NAMŲ APLINKOJE EMPIRINIS TYRIMAS (SUAUGUSIŲJŲ EDUKACINĖS REPREZENTACIJOS).....	38
2.1. Empirinio tyrimo organizavimas	38
2.2. Suaugusiųjų edukacinės kultūros reprezentacijos vaikų savaiminio mokymo(si) namų aplinkoje aspektu	41
2.2.1. Namų aplinkos palankumas vaikų savaiminiam mokymuisi	41
2.2.2. Tėvų pasitenkinimas vaiko mokymuisi ir „bandymai“ gerinti vaikų mokymosi rezultatus ..	46
2.2.3. Žinojimas vaikų mėgstamos veiklos ir nesėkmių.....	55
2.2.4. Tėvų pagalba atliekant namų darbų užduotis	63
2.2.5. Vaiko mokymuisi reikšmingos sąlygos	67
2.2.6. Vaikų mokymosi būdai	73
2.2.7. Vaiko mokymasis per veiklą ir tyrinėjant aplinką.....	75
2.2.8. Vaikų mokymosi šaltiniai.....	82
2.2.9. Tėvų vertinami vaikų pasiekimai ir bausmės bei skatinimai	88
IŠVADOS IR APIBENDRINIMAI.....	94
LITERATŪRA	99
PRIEDAI	103

ĮVADAS

Aktualumas. Šiuolaikinė visuomenė labai įvairiai apibūdinama edukologinėje, mokslinėje filosofinėje ir vadybinėje literatūroje: postmoderni, postindustrinė, žinių informacinė, pliuralistinė, multikultūrinė bei besimokanti visuomenė (McLaughlin, 1997; Fullan, 1998; Jarvis, 2001; Jameson, 2002). Nuolatinis mokymasis, lankstumas, atsinaujinimas, socialiniai pokyčiai – pagrindinės charakteristikos, kurios apibūdina informacinių technologijų pažangos, globalizacijos, kintančių paradigmų laikotarpį ir akcentuoja ypatingą visuomenės santykių su žiniomis.

Pastaruoju metu mokymo(si) samprata kinta, kadangi kinta pati mokymo(si) esmė. Mokymasis yra traktuojamas kaip savęs ugdymas, socialinių įgūdžių tobulinimas ir kognityvinių galių ugdymas (Dalin, Rolff ir Kleekamp, 1999; Teresevičienė, Oldroyd ir Gedvilienė, 2004). Probleminis orientavimas švietime tampa vis svarbesnis, pabrėžiamas teorijos ir praktikos ryšys, suprastas poreikis aktyviai traukti į mokymąsi tėvus ir bendruomenę, o mokymosi strategija, kuri vis labiau primena mokymąsi kasdiniame gyvenime, atrandama iš naujo.

Dabar svarbiausia, kad kiekvienas žmogus išmoktų mokytis, prisitaikyti prie pokyčių ir naudotis informacijos gausybe (Mokymosi visą gyvenimą memorandumas, 2001). Todėl ir asmens mokymasis nėra baigtinis reiškinys – jis tęsiasi visą gyvenimą. Ši visuomenės bruožą atspindi mokymosi per visą gyvenimą (*life-long learning*) filosofinė koncepcija.

Švietimo gairėse nurodoma, kad poreikis mokytis visą gyvenimą kelia naujus ugdymo tikslus ir uždavinius, laužo tradicinius santykius tarp mokyklos, išsilavinimo ir profesijos, transformuoja nusistovėjusią švietimo struktūrą, keičia mokymosi kultūrą ir mokyklos paskirtį. Todėl švietimo sistema turi padėti žmonėms išmokti mokytis visą gyvenimą ir sudaryti sąlygas nuolat mokytis visiems visuomenės nariams (Švietimo gairės, 2002).

Šiuolaikinė mokymo(si) kultūra grindžiama besimokančiųjų laisve pasirinkti mokymo(si) būdus, šaltinius, aplinką bei siekti saviaktualizacijos ir asmenybinio augimo. Naujoji mokymosi samprata keičia mokymosi įpročius ir elgesį, akcentuoja mokymosi aplinkos ir mokymosi šaltinių įvairovę, savarankišką pažintinį besimokančiojo aktyvumą, - tai reiškia mokymą(si) kompetencijų pagrindu.

Norint nuosekliai kurti besimokančią visuomenę, o ne atskirą vaikų ir suaugusiųjų švietimo vystymo strategiją, švietimą ir jo pakopas reikėtų traktuoti kaip vientisą struktūrą. Mokymosi per visą gyvenimą koncepcija reiškia naują, multikultūrinę, mokymo(si) sampratą, grindžiamą mokymo(si) kultūrų įvairove: skirtingo amžiaus žmonių, įvairių socialinių grupių, profesijų, užimtumo ir kt.

Multikultūrinei mokymosi sampratai plėtotis trukdo tradicinis požiūris, kad mokytis galima tik tam tikroje formalioje aplinkoje, iš specialių mokymosi šaltinių. Ypatingai akcentuojama institucionalizuota mokymo(si) forma, visiškai paneigianti naująją savaiminio mokymosi sampratą. Vaikų ir suaugusiųjų mokymas(is) turi tapti multikultūrine erdve, kadangi švietimas negali atsilikti nuo šiuolaikinės mokymo(si) sampratos

Vaikų ir suaugusiųjų mokymo(si) kultūrų sąveika dar nesulaukė reikiamo mokslininkų dėmesio. Darkenwald, Merriam (1992); Knowles (1990) dėmesį kreipia arba į vaikų, arba į suaugusiųjų (mokytojų, administracijos) mokymąsi, tobulinimąsi, kvalifikacijos kėlimą. Jarvis (2001) nurodo, jog pastaruoju metu suaugusiųjų mokymuisi skiriama itin daug dėmesio, nors mokymasis žmogaus pradinio lavinimosi etapuose vis dar tebėra nepakankamai ištirtas. Lietuvos mokslininkai (Beresnevičienė, 1995; Juozaitis, 2000) bene daugiausia dėmesio yra skyrę suaugusiųjų švietimui. Vaikų mokymosi kultūra buvo pradėta nagrinėti neseniai (Staerfeldt, Mathiasen, 1999; Kaufmann, 1997; Rathe, 1999; Juodaitytė, 2001; Teresevičienė, Gedvilienė, 2000).

Norint, kad mokymo(si) samprata taptų multikultūrine, reikia tirti skirtingo amžiaus grupių žmonių mokymą(si). Vaikų ir suaugusiųjų mokymo(si) ribos pastaruoju metu pradeda niveliuotis. Kadangi ypatingai akcentuojamas suaugusiųjų mokymas(is), per mažai dėmesio skiriama vaikų mokymo(si) kultūrai. Nėra tyrimų, kurie apibūdintų šių kultūrų (vaikų ir suaugusiųjų) mokymo(si) paradigmu panašumus ir skirtumus, jų sąveikos galimybes. Tuo tarpu neįgalųjų, įvairių socialinių sluoksnių žmonių, nuotoliniam, neakivaizdiniam ir kt. mokymui(si) skiriamas ypatingas dėmesys.

Problema. Šiuolaikinė mokymosi kultūra suvokiama kaip sąveika tarp multikultūrų. Bendrąją mokymo(si) kultūrą yra įprasta analizuoti per vaikų kultūrą, nes ji sudaro daugumą. Šiuo atveju mažuma (suaugusiųjų kultūra) yra labiau įgalinanti nei vaikų, tačiau, nors ir turėdama galią, suaugusiųjų kultūra, gali palaikyti vaikų mokymo(si) kultūros sklaidą. Todėl siekiant kurti vaikų savaiminio mokymo(si) kultūrą, svarbu ištirti vaikų mokymo(si) kultūros sklaidos priimtinumą suaugusiesiems, kuriems yra būdinga kitoniška nei vaikų mokymo(si) kultūra.

Tai leidžia apibrėžti mokslinę problemą: kaip sąveikauja vaikų ir suaugusiųjų mokymo(si) kultūros, savo paskirtimi turinčios orientuotis į moderniosios mokymo(si) kultūros sampratą, kurios esmė yra savaiminis vaikų ir suaugusiųjų mokymas(is). Kaip plėtojamas savaiminis vaikų mokymas(is) namų aplinkoje?

Tyrimo objektas – vaikų savaiminio mokymo(si) kultūra namų aplinkoje.

Hipotezė. Vaikai namų aplinkoje turi tinkamas sąlygas savaiminio mokymo(si) plėtotei, nes gali įvairiai panaudoti aplinką bei laisvai sąveikauti su suaugusiais ir bendraamžiais. Tačiau

suaugusieji labiau linkę vertinti vaikų mokymą(si) formaliose institucijose, nes jų pasiekimai yra labiau pastebimi. Norint plėtoti vaikų savaiminį mokymą(si) namų aplinkoje, reikia, kad suaugusieji suvoktų šį procesą kaip vaikams reikšmingą ir nevertintų jų pagal formalaus mokymo pasiekimus.

Darbo tikslas – teoriškai pagrįsti ir empiriškai ištirti vaikų savaiminio mokymo(si) sklaidą namų aplinkoje per suaugusiųjų edukacinės kultūros reprezentacijas.

Uždaviniai:

1. Išanalizuoti teorinę (sociologinę, pedagoginę, psichologinę, filosofinę) literatūrą ir pagrįsti šiuolaikinės mokymo(si) kultūros sampratą, vaikų ir suaugusiųjų mokymo(si) kultūrų sąveikos esmę, ypatybes.
2. Atlikti empirinį, edukacinį tyrimą ir ištirti vaikų savaiminio mokymosi kultūros sklaidą namų aplinkoje bei nustatyti suaugusiųjų edukacinių reprezentacijų ypatybes.

Tyrimo metodologija. Multikultūralizmas reiškiasi per dviejų skirtingo amžiaus grupių žmonių (vaikų ir suaugusiųjų) edukacinę kultūrą. Edukologijos moksle jos yra apibūdinamos kaip pedagoginė ir andragoginė kultūros, kurioms yra būdingos savitos mokymo(si) strategijos. Nors manoma, kad pedagogikos ir andragogikos išskyrimas yra dirbtinai supriešintas, suaugusiųjų mokyme ir mokymesi pasireiškia kitokie veiksniai, nei vaikų mokymo(si) procese. Yra parengti jų teoriniai, metodologiniai pagrindai, leidžiantys jas interpretuoti kaip vaikų ir suaugusiųjų edukacines kultūras.

Dviejų edukacinių kultūrų sąveika suvokiama per bendrumo ir specifiškumo paradigmas:

1. Šiuolaikinėje mokykloje reiškiasi edukacinių kultūrų įvairovė reiškiasi tiek formalioje, tiek neformalioje aplinkoje. Jų pagrindu formuojasi bendra mokymo(si) kultūra.
2. Namų aplinkoje šios kultūros egzistuoja iškreiptomis formomis ir nesudaro galimybių formotis bendrai mokymo(si) kultūrai. Tuomet kiekviena iš šių kultūrų netenka unikalumo, specifiškumo.

Edukacinio multikultūralizmo samprata leidžia apibūdinti mokymą(si) kaip multikultūrinę-edukacinę erdvę, kurioje vaikų ir suaugusiųjų kultūros ne tik reiškiasi kaip specifinės, bet ir nuolat sąveikauja tarpusavyje, kurdamos naują edukacinę kultūrą, kuri savo esme yra multikultūrinė, todėl priimtina tiek vaikams, tiek ir suaugusiems (Kudokienė, Juodaitytė, 2002).

Edukacinė-multikultūrinė sąveika leidžia suaugusiems suvokti, jog jie kartu su vaikais kuria šiuolaikinę savaiminio mokymo(si) kultūrą, tačiau ir patys suaugusieji turi galimybių mokytis bei plėtoti jiems būdingą edukacinę kultūrą. Tokiu būdu galima išvengti monokultūrizmo, vienos kurios nors kultūros (vaikų ar suaugusių) prioritetų.

Tyrimo metodologija grindžiama kultūrų lyginamųjų tyrimų metodologija, kurios esmę sudaro tapatumo galimybių ir sąlygų tyrimas įvairiose aplinkose (tradicinėje ir modernioje). Šiame darbe lyginamos dvi kultūros namų aplinkoje, kurioje dvi tradicijos prieštarauja viena kitai ir siekiama išsiaiškinti, kokios galimybės yra šių kultūrų sąveikai bendroje erdvėje.

Tyrimo metodai:

1. Teorinės literatūros (sociologinės, pedagoginės, psichologinės, filosofinės) analizė.
2. Pokalbiai-interviu (naudojama Juodaitytės (2003) parengta socialinė-pedagoginė studija „Vaikų mokymosi iš aplinkos būdai: suaugusiųjų įvertinimai ir nuvertinimai“ žr. 1 priedą).
3. Kontent-analizė.
4. SPSS (Statistical Packaae for Social Sciences) programinė įranga, taikant matematinės statistikos metodus.

Tyrimo imtis. Apklausoje (pokalbyje-interviu) dalyvavo 28 respondentai iš įvairių Lietuvos miestų ir miestelių (Šiaulių, Marijampolės, Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Kolainių, Kužių, Prienų, Šakių, Vilkaviškio).

Tyrimo etapai. Tyrimas buvo organizuotas trimis etapais:

Pirmajame etape (2004 m.) buvo analizuojama filosofinė, pedagoginė ir psichologinė literatūra, interneto duomenų bazės. Literatūros studijos ir analizė leido tiksliau suformuluoti darbo temą, tyrimo tikslus ir uždavinius.

Antrajame etape (2004/2005 m. m. ir 2005/2006 m. m. gruodžio-sausio mėnesiais) atlikta socialinė-pedagoginė studija „Vaikų mokymosi iš aplinkos būdai: suaugusiųjų įvertinimai ir nuvertinimai“.

Trečiajame etape (2006 m.) atlikta tyrimo duomenų kokybinė turinio analizė ir kiekybinė analizė. Remiantis gautais rezultatais tikrinta tyrimo hipotezė, suformuotos darbo išvados ir parengtos gairės vaikų savaiminio mokymo(si) kaip naujos mokymo(si) kultūros sklaidai namų aplinkoje.

Darbo naujumas / reikšmingumas:

1. Pirmą kartą bandoma apibrėžti savaiminį (patirtinį) mokymą(si) kaip multikultūrinį reiškinį per dviejų amžiaus grupių žmonių (vaikų ir suaugusiųjų) kultūrinės reprezentacijas.
2. Pagrindžiamas šių kultūrų lyginamąja analize pedagoginis-andragoginis modelis, kurio pagrindu grindžiamas empirinis tyrimo instrumentas.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, 2 skyriai, išvados, gairės vaikų savaiminio mokymo(si) kultūrų sklaidos namų aplinkoje tyrimui, literatūros sąrašas, 4 priedai. Darbe pateiktos 32 lentelės ir 61 paveikslas.

Darbe naudojamos sąvokos.

Šiuolaikinė mokymo(si) kultūra yra grindžiama besimokančiųjų patirtimi, laisve pasirinkti mokymo(si) būdus, šaltinius, aplinką bei siekti saviaktualizacijos ir asmenybinio augimo. Naujoji mokymosi samprata keičia mokymosi įpročius ir elgesį, akcentuoja mokymosi aplinkos ir mokymosi šaltinių įvairovę, savarankišką pažintinį besimokančiojo aktyvumą, - mokymą(si) kompetencijų pagrindu.

Pedagoginė ir andragoginė mokymo(si) kultūros. Šiuolaikinė mokymo(si) kultūra suvokiama kaip sąveika tarp multikultūrų. Multikultūralizmas reiškiasi per dviejų skirtingo amžiaus grupių žmonių (vaikų ir suaugusiųjų) edukacinę kultūrą. Edukologijos moksle jos yra apibūdinamos kaip *pedagoginė* ir *andragoginė* kultūros, kurioms yra būdingos savitos mokymo(si) strategijos, mokymo(si) proceso ypatumai. Parengti teoriniai, metodologiniai šių kultūrų pagrindai, leidžia jas interpretuoti kaip vaikų ir suaugusiųjų edukacines kultūras, kurios nuolat sąveikaudamos tarpusavyje kuria naują edukacinę kultūrą, grindžiamą savaiminiu mokymu(si).

Savaiminis mokymasis – tai natūralus kiekvieną dieną vykstantis mokymasis. Skirtingai nuo pirmų dviejų, savaiminis mokymasis nebūtinai iš anksto apgalvotas, mažiau organizuotas, mažiau struktūruotas, gali kilti iš gyvenimo, šeimos, todėl jo gali nepripažinti net patys individai, papildantys savo žinias ir gebėjimus.

Vaikų savaiminis mokymasis arba į gyvenimo situacijas orientuotas, mokymas(is) turi keletą pavadinimų: multisocialinis mokymas(is), mikromokymas(is), ugdymas, orientuotas į vaiko pasiekimus socializacijoje ir kt. Situacinis mikromokymas(is) apibrėžiamas kaip vaikų ugdymas, paremtas mokymo(si) ryšiais su vaikui reikšmingomis gyvenimo situacijomis, kurias jis stebi artimiausioje aplinkoje (šeimoje, darželyje, mokykloje, kieme, transporte ir kt.) ir kurių pagrindu įgyja naujų socialinių sampratų bei kaupia naują jam reikšmingą patirtį.

Suaugusiųjų savaiminis mokymasis yra grindžiamas patirtimi ir refleksija. Savaiminis patirtinis mokymasis yra svarbus profesinei kompetencijai kai profesinis tobulėjimas suvokiamas kaip nuolatinis procesas, neatsiejamas nuo mokymosi: nepaliaujamas veiklos apmąstymas ir perkonceptualizavimas. Savaiminis patirtinis mokymas(is) siejamas su sportu, laisvalaikio leidimu, klubais, bendruomenių projektais. Šio mokymo(si) pagrindas – asmeninių, socialinių, šeimos poreikių tenkinimas.

TEORINIAI VAIKŲ IR SUAUGUSIŲJŲ MOKYMO(SI) KULTŪRŲ PAGRINDAI

1.1. Šiuolaikinė mokymo(si) kultūra

Nuolatinis mokymasis yra šiuolaikinės visuomenės charakteristika. „Mokymasis yra kasdienio gyvenimo ir sąmoningos patirties esmė; tai procesas, kai patyrimas transformuojamas į žinias, įgūdžius, požiūrius, vertybes ir įsitikinimus, kai kasdienis patyrimas yra nuolat įprasminamas, nes sąmoningo žmogaus patyrimas vyksta laike, erdvėje, visuomenėje ir tarpusavio santykiuose“ (Jarvis, 1999, p. 17).

Šiuolaikinėje pedagoginėje literatūroje mokymasis apibrėžiamas kaip interaktyvi intelekto, motyvacijos, patyrimo, psichologinių faktorių bei smegenų struktūros samplaika, - tai adaptacija aplinkoje, naujos informacijos asimiliacija ir akomodacija. Teigiama, kad mokymosi procese dalyvauja visa besimokančiojo asmenybė (pažintinė, emocinė, pojūčių sferos), o elgesys keičiasi ir modifikuojasi per įgaunamą patyrimą. (Laurinavičiūtė, 2000).

Pastaruoju metu ypač daug kalbama apie mokymosi kokybę, mokymosi prasmę, naują žinių sampratą, pabrėžiama humanizmo svarba mokymuisi bei jo patirtinis pobūdis.

XXI amžiaus visuomenėse įvyko esminės ir negrįžtamos permainos. Svarbiausias pokytis, turėjęs įtakos mokykloms, buvo nepaprastai padidėjęs informacijos kiekis. Prieš trisdešimt metų išsilavinimas buvo siejamas su turimų žinių kiekiu, o mokyklų funkcija ir pareiga buvo skleisti informaciją. Svarbiausias šiuolaikinės mokyklos uždavinys yra lavinti mąstymo įgūdžius, kurie apima ir gebėjimą elgtis su informacija.

Kitas svarbus pokytis – pedagogikos, mokymosi psichologijos, sociologijos ir neurologijos laimėjimai. Empiriniai duomenys apie mąstymo raidą, atminties vaidmenį mokantis ir informacijos apdorojimo procesus paskatino nuodugniau tirti mokymąsi. Atsirado daugybė mokslinių tyrimų, eksperimentų ir praktikos, kaip mokyti pagyvenusius ir jaunus žmones. Naujos žinios, kilusios iš daugelio disciplinų ir sričių, paskatino naują požiūrį į vaikų ir suaugusiųjų mokymą(si).

**Naują požiūrį į vaikų ir suaugusiųjų mokymą(si) įtakojusios žinios
(pagal Teresevičienė, Oldroyd, Gedvilienė, 2004, p. 7)**

Neuromokslas	Suteikia gilesnį supratimą apie smegenų veiklą siejant tai su mokymusi.
Kognityvinė psichologija	Įžvelgia mokymosi motyvacijos pagrindą ir ryšį tarp mokymosi ir savigarbos, ir tai, kas dabar vadinama emociniu intelektu.
Psicholingvistinis ir neurolingvistinis programavimas	Demonstruoja verbalinių, vizualinių ir kinestezinių mokymosi būdų galią.
Andragogika arba suaugusiųjų mokymas(is)	Praplėtė požiūrį į suaugusiojo pasirengimą mokytis, specifiką įvairiais amžiaus tarpsniais ir įvairių metodų galimybes ir prieinamumą mokytojams ir dėstytojams.
Informacinės ir komunikacinės technologijos	Siūlo pažvelgti į prasmės kūrimo procesą bei galingas informacines ir komunikacines technologijas, padedančias tai įtvirtinti.
Filosofija	Paskatino giliau analizuoti prasmės kūrimą naudojant „daugiasluoksnio intelekto“ idėjas ir ryšius tarp minties ir smegenų veiklos.

1.1.1. Požiūriai į mokymą(si)

XX amžiaus moksliniuose mokymosi tyrimuose ir analizėje vyravo du skirtingi požiūriai – **biheivoristinis** ir **kognityvusis**, kurie skirtingai traktuoja savo tiriamąjį objektą ir skirtingai supranta žmogaus prigimtį. Biheivoristinė mokymosi samprata atsirado XX amžiaus pradžioje ir iki pat aštunto dešimtmečio buvo vyraujantis požiūris tiek moksliniuose tyrimuose, tiek praktikoje. Kognityvioji mokymosi samprata pradėjo stiprėti tik septintame dešimtmetyje.

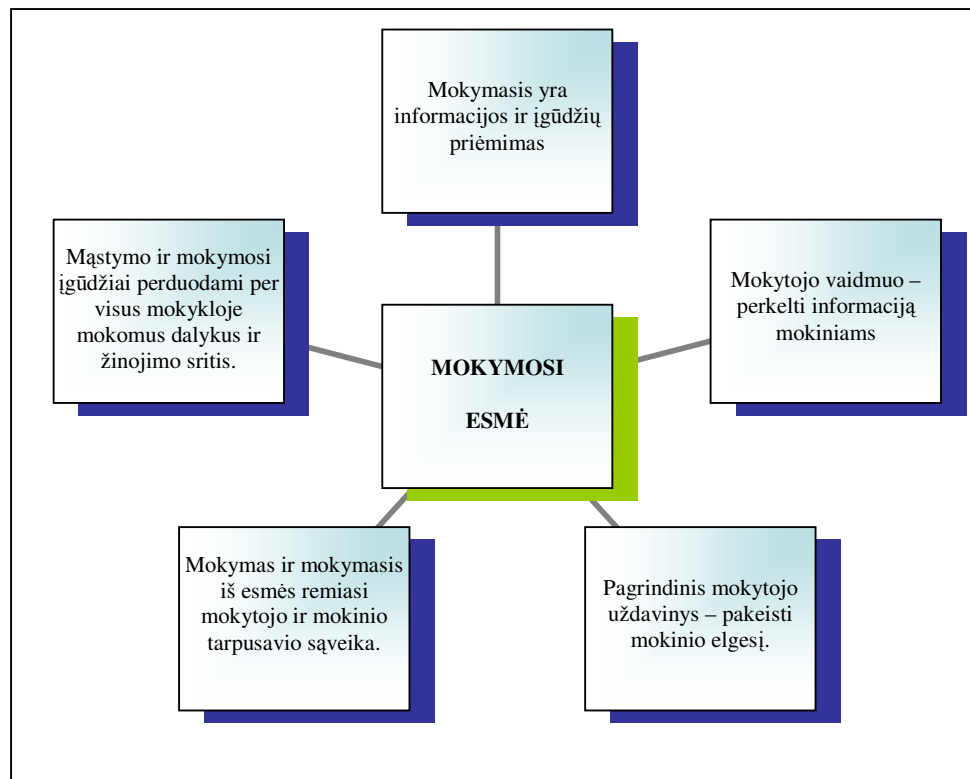
Biheivoristai mokymą(si) traktuoja kaip naujo mąstymo ir elgesio išmokimą specialiu būdu. Kognityvinis požiūris yra holistinis, kurio atskaitos taškas – molekulinis pagrindas, t. y. deduktyvus mokymo procesas (nuo bendro prie specifinio). Biheivoristų požiūriu, mokymasis yra induktyvus procesas, prasidedantis nuo specifinių mokymosi aspektų situacijos, ieškant bendrų komponentų. Pagrindinės šios teorijos sąvokos – stebėjimas ir išmokimas, stimulus, reakcija, naujų ryšių susidarymas. Kognityvinis požiūris koncentruojasi į sprendimų priėmimą, supratimą, informacijos priėmimą žymiai platesniu mastu, nei yra mokymas(is). Šie abu multiteoriniai požiūriai padeda suprasti, kaip besimokantieji stengiasi vystyti individualų kognityvinį stilių ir mokosi per patyrimą (Laurinavičiūtė, 2000).

Viena pagrindinių kognityviosios mokymosi sampratos idėjų yra ta, kad žmonės mokosi ir išmoksta naujų dalykų, iš dalies susiedami juos su jau turimomis žiniomis bei įgūdžiais. Taigi išankstinės nuomonės bei sampratos yra naujų žinių pagrindas. Ir pedagogai, ir socialinių mokslų atstovai šiandien pripažįsta, kad iš esmės pasikeitė žmogaus sąmonės, vadinasi, ir to, kaip jis mokosi, samprata.

Bihevioristai ieško visuotinio mokymosi modelio, paaiškinančio visų gyvų organizmų veiklą. Pagal šį požiūrį, mokyme(si) svarbiausi veiksniai yra mokymas (stimulas), ir mokymo rezultatas (reakcija). Mokymusi (arba išmokimu) laikomas pasikeitęs individo išorinis elgesys, kurį galima sustiprinti paskatinimais ir bausmėmis. Bihevioristinė paradigma teigia, kad studijuoti besimokančiojo mąstymą ir informacijos apdorojimą neįmanoma, nes tokių dalykų negalima tiesiogiai stebėti, taigi tyrimo objektas yra mokymo organizavimas, mokinių elgesys ir jų tarpusavio priklausomybė. Tyrimo metodas – pozityvistinis modelis, perimtas iš gamtos mokslų metodų, - pakitęs elgesys ir jo išgalėjimas apibūdinami remiantis „išoriniu“ stebėjimu. Mokinys suvokiamas kaip pasyvus gavėjas, neatsakantis už tai, kaip mokosi ir išmoksta.

Kognityvioji mokymosi samprata analizuoja kokybines mokymosi ir teorinio mąstymo ypatybes. Šios teorijos pagrindas – kognityviosios psichologijos naudojamas informacijos apdorojimo modelis, traktuojantis žmogų kaip aktyvų, siekiantį tikslo, gaunantį, suvokiantį, transformuojantį ir kuriantį informaciją. Kognityvistai teigia, kad mokymasis apima daug potyrių, kurie ne visada pastebimi išoriniame elgesyje, - taigi pabrėžiamas informacijos apdorojimo procesas, o ne mokymosi (išmokimo) rezultatas.

Sahlberg (2005) teigia, kad mokyklose ir kitose švietimo institucijose vyrauja mokymosi/išmokimo samprata, grindžiama bihevioristiniu požiūriu, pagal kuri mokymasis yra elgesio kitimas. Pagal šią teoriją teigiamai pastiprinami rezultatai yra „pagrįsti“, t. y. prieš pradėdant mokyti išsiaiškinamas mokinio pasirengimas, mokymo tikslai suformuluojami kaip „siekiamas elgesys“ ir įvertinama mokinio veikla. Akcentuojami tokie mokymo principai: tiesioginė atgalinė informacija mokiniams, neteisingo atlikimo vengimas ir išorinės veiklos akcentavimas. Tobulinant ir tiriant mokymą dėmesys kreipiamas į mokymą ir ypač į mokytojo veiksmus, mokinių reakcijas ir jų elgesio pokyčius. Svarbiausi mokantis tampa mokytojo akivaizdūs veiksmai ir elgesys. Teigiama, kad mokyklos veikloje nesunku išvelgti tam tikrų bendrų ypatybių, sietinų su bihevioristiniais principais, iš kurių išsikristaluoja teiginiai apie mokymą(si), įtakojantys mokyklų plėtrą ir mokymąsi mokykloje. (<http://www.mtp.smm.lt/dokumentai/InformacijaSvietimui/KonferencijuMedziaga/200505Sahlberg.doc>).

1 pav. Tradicinė (biheavioristinė) mokymosi koncepcija

1.1.2. Mokymas(is) kaip žinių valdymas

XX amžiaus pabaigoje psichologai ir edukologai ėmė akcentuoti konstruktyvistinę mokymo(si) sampratą pabrėždami aktyvų individo vaidmenį informacijos apdorojimo ir žinių įgijimo metu.

Konstruktyvizmas apibrėžiama kaip žinių kūrimo teorija, kurios principas – patirtimi pagrįsto žinojimo kūrimas, kuriame aktyviai dalyvauja mokinys. Tokio mokymosi tikslas yra susikurti individualius pasaulio atspindžius, remiantis turima patirtimi. Konstruktyvizmo pagrindas – konstruktyvistinė mokslo teorija ir kognityvioji psichologija (Teresevičienė, Oldroyd, Gedvilienė, 2004).

Pasak Sahlberg (2005), konstruktyvistai pabrėžia mokinių ankstesnės žinių struktūros svarbą. Mokantis įvykių ir reiškinių sąvokos konstruojamos pasitelkiant individo vystymosi ir patirties pagrindu susiformavusias mąstymo struktūras. Ryšys tarp mokinio turimų žinių ir naujos informacijos yra veiksnys, kuris mokymąsi padaro mokinio akimis prasmingą. Vadinasi, mokymasis yra aktyvus informacijos kūrimas, tikslinimas ir naujų modelių kūrimas (Teresevičienė, Oldroyd, Gedvilienė, 2004).

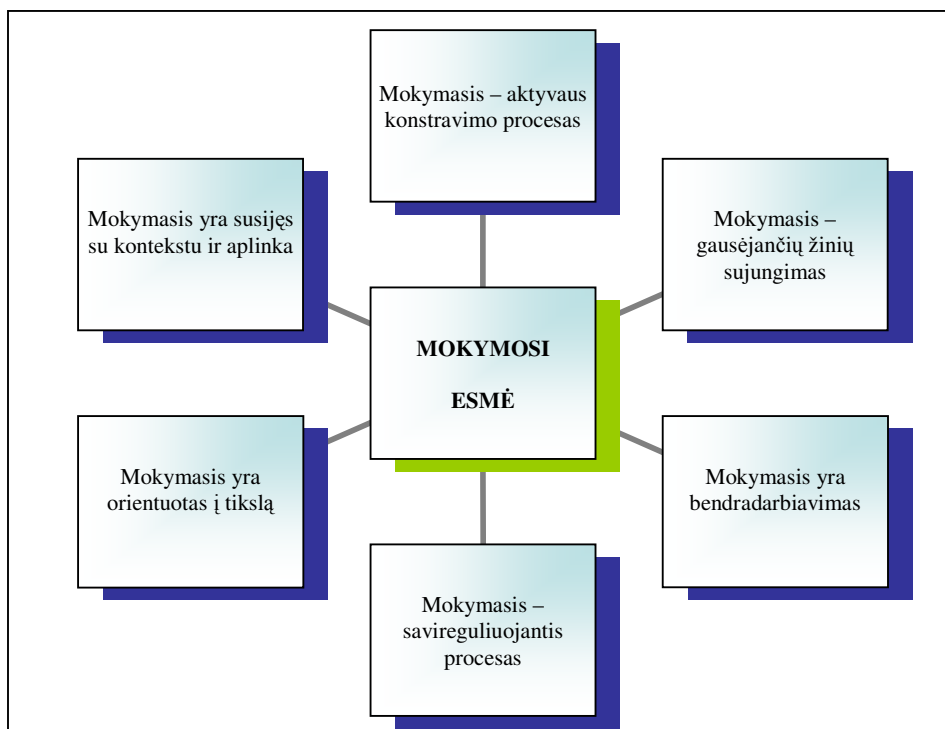
Mokymasis priklauso nuo įvairiausių veiksnių. Konstruktyvizmo požiūriu, lemiamos reikšmės turi mokinio išankstinės nuomonės ir ankstesnė patirtis, informacijos ir žinių pobūdis bei aplinka, kurioje mokomasi. Kadangi kiekvieno mokinio išankstinės nuomonės ir ankstesnė

patirtis skiriasi, niekas negali taip pat mokytis ir išmokti kaip kitas, nors yra visi vienodai mokomi. Todėl svarbiausias mokytojo vaidmuo yra sukurti tokią aplinką, kurioje mokinys mokydamasis galėtų įsigilinti į savo ankstesnes žinias ir patirtį, aktyviai įsisavintų žinias ir susietų naują informaciją su autentišku ir prasmingu kontekstu. Mokymąsi sustiprina įvairiapusė sąveika tarp mokinių ir mokytojo

(<http://www.mtp.smm.lt/dokumentai/InformacijaSvietimui/KonferencijuMedziaga/200505Sahlberg.doc>).

Kognityvioji psichologija paskatino permąstyti mokymosi sampratą. Pasak De Corte (1993), Berry ir Sahlberg (1996) šiuolaikinio mokymosi esmę galima nusakyti tokiais teiginiais:

1. Mokymasis yra aktyvus konstravimo procesas.
2. Mokymasis yra gausėjančių žinių sujungimas.
3. Mokymasis yra bendradarbiavimas.
4. Mokymasis yra savireguliuojantis procesas.
5. Mokymasis yra orientuotas į tikslą.
6. Mokymasis yra susijęs su kontekstu ir aplinkybėmis.

2 pav. Šiuolaikinė (konstruktyvistinė) mokymo(si) koncepcija

Teresevičienė, Oldroyd, Gedvilienė (2004) teigia, kad konstruktyvistinė mokymosi samprata neišvengiamai įtakoja šiuolaikinės mokyklos veiklą. Pirmiausia vertėtų atkreipti dėmesį į pasikeitusius mokytojo ir mokinio vaidmenis. *Tradicinė mokymo koncepcija* akcentuoja išorinę mokytojo veiklą, t.y. *į mokytoją orientuotas mokymas. Į besimokantįjį orientuotas,*

konstruktyvizmu grindžiamas, mokymas(is) akcentuoja mokytojo keitimąsi iš informacijos perdavėjo ir mokymosi vadovo į mokymosi pagalbininką ir savo srities žinių ekspertą. Kitas svarbus dalykas yra *mokymo metodų įvairovė*. Dabartinėse mokyklose mokymo sistema pagrįsta tiesioginės įtakos (poveikio) metodais. Tai reiškia, kad mokyme stengiamasi tiesiogiai pakeisti besimokančiųjų elgesį, pasitelkiant jau parengtus modelius. Konstruktyvizmo požiūriu mokymas(is) yra informacijos apdorojimas, naujų informacijos (pažintinių) struktūrų kūrimas, įsisavinimas ir atminties valdymas, taigi mokymas suvokiamas kaip netiesioginė įtaka, tam tikrų aplinkybių sudarymas, kad besimokantieji susidurtų su informacija iš jų konteksto ir turėtų ją apdoroti sąveikoje su kitais kontekstais. Teigiama, kad nėra vieno universalaus mokymo metodo, kuris tiktų visiems tikslams įgyvendinti, - galimi įvairiausi metodai, tarp kurių yra ir eksperimentinis mokymas(is), mokymas(is) tyrinėjant, atrandant ar situacijas perkeltant į platesnę aplinką ir net bendruomenę. Taigi atsižvelgdamas į mokymo situaciją, mokytojas turėtų gebėti susikurti pakankamai lanksčią mokymo praktiką.

1.1.3. Mokymosi stilius kaip besimokančiojo kultūros raiška

Mokymasis ir smegenų veikla. Paskutiniaisiais XX a. dešimtmečiais išsiplėtę smegenų veiklos tyrimai privertė naujai pažiūrėti į procesus, vykstančius žinių įsisavinimo metu. Smegenų veiklos dėsningumais pagrįstas mokymas(is) pasirodė perspektyvus tiek vaikų klasėse, tiek suaugusiųjų auditorijose (Jensen, 1999; Kovalik, 1996; Murdock, 1997; Smith, 1999; Weartherley, 2000; Williams, 1983). “Dešiniojo ir kairiojo smegenų pusrutulių funkcijų „specializacijos“ tapo svarbios visoms švietimo ir mokymosi sritims, pradedant disleksija, specialiąja pedagogika, taip pat normaliam mokymuisi. Pasidarė akivaizdu, kad verbalinis – analitinis mąstymo procesas, dažnai identifikuotas su mokymusi, nėra vienintelis informacijos apdorojimo būdas – egzistuoja ir kiti, tokie pat reikšmingi būdai“ (Teresevičienė, Oldroyd, Gedvilienė, 2004, p. 17).

Remiantis dabartiniiais neurologiniais tyrimais teigiama, kad į smegenų veiklos dėsningumus atsižvelgiantis mokymasis apima daug reikšmingų mokymosi aspektų. Jensen (1999, p.16) pabrėžia, kad „mokymasis vyksta vienu metu daugeliu lygių – nuo ląstelinio iki elgsenos, nuo emocinio iki fizinio“. Edukologai ir psichologai nagrinėja emocijų, noro išlikti, aplinkos, ritmų, pozityvaus mąstymo, deramo įvertinimo, savigarbos, muzikos, lyčių skirtumo vaidmenį gerinant mokymą ir mokymąsi.

Kalbant apie žmogaus mąstymo galimybes, svarbūs yra biologiniai veiksniai. Šių biologinių veiksnių supratimas, ypač smegenų vystymosi, padeda numanyti, ko pagrįstai galima tikėtis sprendžiant problemas, susijusias su protavimo galiomis skirtingais amžiaus tarpsniais.

Mokymosi procesas yra susijęs su vystymosi stadijomis. Smegenų vystymasis priklauso nuo žmogaus chronologinio amžiaus. „Stimuliuojamos smegenys gali “auginti“ naujas jungtis

bet kuriame amžiuje, tai reiškia, kad bet kuris besimokantysis gali tobulinti savo intelektą sau tinkamu būdu“ (Teresevičienė, Oldroyd, Gedvilienė, 2004, p. 18). Teigiama, kad net sulaukus 80–90 metų, smegenys gali būti jaunatviškos ir greitai veikiančios, - tam būtina aktyvi veikla, multisensorinė patirtis, problemų sprendimo galimybės. Taigi mokymosi aplinka turi būti stimuliuojanti.

Smegenys yra valdomos cheminių medžiagų, todėl nuotaikos labai įtakoja jų veiklą. Tai reiškia, kad bauginanti aplinka kenkia mokymuisi. Mokiniai gali gąsdinti bejėgiškumo nuojauta, bausmės, pritarimo ir palaikymo stygius, gąsdinimai, kritika.

Apibendrinant galima daryti mokymo procesui svarbią išvadą, kad mokytojai interpretuoja informaciją, ją pristato ir pateikia mokymo patyrimą, kurie yra pagrįsti jų pačių pasirinktu būdu. Taigi, mokytojų ir besimokančiųjų informacijos priėmimas, apdorojimas ir perteikimas, priklausomai nuo smegenų veiklos ypatumų, vyksta skirtingais būdais, mokymas ir mokymasis ne visada egzistuoja kartu, vienpusiškumas nuskurdina mokymąsi.

Smegenys veikia taip, kad dėmesys atkreipiamas pirmiausia į emocinį krūvį turinčią informaciją, - žinios ir jausmai yra mokymosi dalis. „Geri jausmai skatina mokytis, blogi – apsunkina mokymąsi. Mokymo procese galimas jausmų akcentavimas per pažintinę medžiagą arba atskirai skiriant dėmesį jausmų raiškai ir jos supratimui“ (Teresevičienė, Oldroyd, Gedvilienė, 2004, p. 20). Taigi mokymas(is) atsižvelgiant į smegenų veiklos dėsninumus reiškia, kad „kuo labiau suprasime besimokantįjį kaip visumą, tuo efektyviau galėsime mokyti ir mokytis“ (Jensen, 1999, p.23).

Daugiasluksnio intelekto teorija. 1983 m. Gardner Tarrytowno konferencijoje Niujorke pristatė septynias protinių gebėjimų rūšis, kurias atrado porą dešimtmečių tyrinėdamas intelekto teorijas, analizuodamas genijų gyvenimą ir laimėjimus: loginiai-matematiniai, tarpasmeninių santykių, erdvės suvokimo, muzikiniai-ritminiai, refleksijos (vidinis asmeninis), kinesteziniai ir žodiniai-lingvistiniai (verbaliniai) gebėjimai.

Remdamasis tokiais švietimo teoretikais kaip Piaget, Gardner padėjo pagrindus minčiai, kad protiniai gabumai nėra fiksuoti. Mokslininkas teigia, kad pats žmogus yra svarbus savo smegenų lavinimo ir protavimo veiksnys. Išmokimas nėra kažkas duotybė, bet gali būti pasiekiamas tam tikromis pastangomis. Geriausia, ką mokytojas gali padaryti, tai sukurti aplinką, sudominti besimokančiuosius pateikiama medžiaga ir padėti susidoroti su sunkumais. Atsakomybė už išmokimą tenka pačiam besimokančiajam. Teresevičienė, Oldroyd, Gedvilienė teigia, kad intelektą samprata atskleidžia tris mokymuisi svarbius dalykus:

1. Intelektas nėra vienodas įvairiose srityse.
2. Intelektas nėra tik IQ koeficientas. Tai – gebėjimų ir įgūdžių rinkinys.

3. Mokyti reikia naudojant, lavinant ir pritaikant savo intelektą. Sąmoningai naudojant visą intelektą skalę, reikia subalansuoti mokymąsi, kuris atitiktų individualias galias, leistų tobulėti ir augti kaip asmenybei

Mokymosi stiliai. Mokymo(si) rezultatai priklauso nuo daugelio veiksnių: turimų žinių, patirties, mokymosi motyvacijos, aplinkos, protinių gebėjimų (intelektu rūšies) ir t.t. Efektyviam mokymuisi nemažiau svarbus yra kiekvieno besimokančiojo individualus mokymosi stilius, t.y. būdas, kuriuo jis priima informaciją, ją suvokia ir prisimena (Bėkšta, Lukošūnienė, 2005).

Literatūros šaltiniuose pateikiama įvairių mokymosi stilių sąvokų (mokymosi stiliai, mokymosi tipai) ir įvairių mokymosi stilių klasifikacijų. Vienos jų remiasi patirtinio mokymosi principais: 4 mokymosi stiliai pagal Kolb, 4 mokymosi stiliai pagal Honey ir Mumford (Stangl W. Lernstile_Theoretische Modelle. <http://arbeitsblaetter.stang.-taller.at>); kitos – informacijos įsiminimo abstraktumo ir konkretumo veiksniais, trečios – įsiminimo aktyvumo ir reflektyvumo aspektais. Bėkšta, Lukošūnienė (2005) teigia, kad viena populiariausių mokymosi stilių klasifikacijų remiasi individo pojūčių panaudojimu informacijai įsiminti. Išskiriami du šios klasifikacijos variantai, - vieni autoriai skiria tris mokymosi stilius (VAK: vizualinis – regos, akustinis (audio) – klausos ir kinestetinis – lytėjimo ir veiklos), kiti – keturis (VARK: vizualinis – regos, akustinis (audio) – klausos, skaitymo ir rašymo ir kinestetinis – lytėjimo ir veiklos).

Taigi mokymasis yra prasmingas tuomet, kai mokomasi savo mėgstamu būdu ir gebama pažinti save. Mokymui(si) svarbu tai, kad žinant besimokančiųjų mokymosi stilių galima padėti ar sudaryti sąlygas mokytis pačiu priimtinausiu būdu.

Teresevičienė, Oldroyd, Gedvilienė (2004) teigia, kad mokytojai yra linkę mokyti tuo būdu, kuriuo patys dažniausiai mokosi. Tai daroma instinktyviai, neatsižvelgiant, ar besimokantieji būtent taip norėtų mokytis. Taigi mokytojas geriausiai suteiks informaciją tiems, kurių mokymosi stilius bus toks pats, tačiau apie likusius, kurie linkę mokyti kitaip, jis negalvos. „Šis neatsižvelgimas ir yra didžiausia problema tarp mokymo ir mokymosi, kas gali kelti baimes, nusivylimą, frustracijas. Jei būdas, kuriuo esi mokomas ir kuriuo mokaisi, nesutampa, greit prarandamas susidomėjimas mokymusi“ (Teresevičienė, Oldroyd, Gedvilienė, 2004, p. 24).

1.1.4. Savaiminio mokymo(si) samprata pedagogikoje ir andragogikoje

Pastaruoju metu mokymasis traktuojamas kaip saviugda, socialinių įgūdžių tobulinimas ir kognityvinių galių ugdymas (Dalín, Rolff ir Kleekamp, 1999; Teresevičienė, Oldroyd ir Gedvilienė, 2004). Probleminis orientavimas švietime tampa vis svarbesnis, pabrėžiamas teorijos ir praktikos ryšys, suprastas poreikis aktyviai traukti į mokymąsi tėvus ir bendruomenę, iš naujo atrandama mokymo(si) strategija, kuri vis labiau primena mokymą(si) kasdieniame gyvenime.

Švietimo sistemos paskirtis – skatinti ir puoselėti žmonių potencialius gebėjimus, tokius kaip atmintis, mąstymas, estetiškas suvokimas, fiziniai, bendravimo gebėjimai. Formali švietimo sistema akcentuoja žinių įgijimą, teikdama tam pirmumą prieš kitas mokymosi veiklas.

Mokymasis šiandien suprantamas platesne prasme nei švietimas, nes švietimas tėra socialinė institucija (Jarvis, 2001). Akcentuojamas individo vaidmuo, savikūra, patirtis, savarankiškas ir aktyvus dalyvavimas ugdymo procese, laisva ir skatinanti mokymąsi aplinka, mokymasis iš patyrimo.

Mokymosi siaurinimas iki socialinės mokymosi institucijos – vienas iš moderniajai epochai būdingų bruožų. Jarvis (2001) teigia, kad net ir visos kartu paimtos socialinės institucijos negali aprėpti mokymosi, nes mokymasis yra žmonių bei paties gyvenimo ypatybė. Mokymasis yra sąmoningas patirties rezultatas, tačiau galima internalizuoti tam tikrus patyrimus ar suvokimo periferijoje nutikusius įvykius. Tuomet mokymasis yra kasdienio gyvenimo ir sąmoningos patirties esmė; tai procesas, kai patyrimas transformuojamas į žinias, įgūdžius, vertybes, įsitikinimus, kai kasdienis patyrimas yra nuolat įprasminamas, nes sąmoningo žmogaus patyrimas vyksta laike, erdvėje, visuomenėje ir tarpusavio santykiuose.

Šiuolaikinė mokymo(si) samprata apima tokias metakognityvines charakteristikas kaip planavimas, vadyba ir reflektavimas, - tai reiškia, kad besimokantysis turi tam tikrų gebėjimų, suteikiančių galimybę pačiam susikurti savo mokymosi procesą, jam vadovauti, nori mokytis ir gali reflektuoti bei įvertinti visą mokymosi procesą.

Iki šiol dominavo formalusis švietimas ir mokymasis, akcentuojantis mokymą(si) klasėse, dalyvaujant mokytojui ar mokantis iš knygų, tačiau pastaruoju metu vis labiau atkreipiamas dėmesys į platesnes mokymosi galimybes. Teigiama, kad sutapatinus mokymą(si) su mokymu(si) klasėje ir iš knygų, mokymo(si) samprata apribojama iki formaliojo švietimo ir mokymo(si), kadangi mokymo(si) procese naudojama žymiai daugiau mokymo(si) būdų, o minėtieji tėra tik maža jų dalis.

Savaiminis mokymas(is). Mokymosi per visą gyvenimą kontekste, skiriami trys pagrindiniai mokymo(si) veiklos tipai:

- *Formalusis mokymasis* vyksta švietimo ir mokslo įstaigose. Mokymosi veikla yra tikslinga, apgalvota, organizuota su fiksuota trukme ir tvarkaraščiu, hierarchine vertinimo sistema, su formaliais priėmimo ir registracijos reikalavimais. Vyksta švietimo institucijose ir būdinga iš anksto numatyta tvarka, turinys, metodai ir mokymosi priemonės. Mokiniai gauna pripažintus diplomus ir kvalifikacijas.
- *Neformalusis mokymasis* vyksta šalia pagrindinių švietimo ir mokymo sistemų. Jis taip pat apgalvotas ir organizuotas, bet gali netenkinti vieno ar daugiau kriterijų. Bendra charakteristika su formaliuoju mokymu yra ta, kad apribojamas institucine

priklausomybe. Būdingas kvalifikacijos tobulinimo srityje. Neformalusis mokymasis gali būti teikiamas darbo vietose, juo gali užsiimti visuomeninės organizacijos ir grupės, taip pat organizacijos, įkurtos formaliosioms sistemoms papildyti (meno, muzikos, sporto užsiėmimai ar privačios pamokos, ruošiantis egzaminams). Valstybės pripažinti dokumentai neišduodami.

- *Savaiminis mokymasis* – tai natūralus kiekvieną dieną vykstantis mokymasis. Skirtingai nuo pirmų dviejų, savaiminis mokymasis nebūtinai iš anksto apgalvotas, mažiau organizuotas, mažiau struktūruotas, gali kilti iš gyvenimo, šeimos, todėl jo gali nepripažinti net patys individai, papildantys savo žinias ir gebėjimus. (Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004).

Savaiminis mokymasis pagrįstas individualia iniciatyva, asmeninių, socialinių, šeimos poreikių tenkinimu ir siejamas su sportu, laisvalaikio leidimu, klubais, bendruomenių projektais. Šis mokymosi veikla tipas dar nėra pakankamai vertinamas, - paprastai tokios iniciatyvos ar dalyvavimas jose net neįvardijama mokymusi. Tačiau jo egzistavimą patvirtina kultūros centrų, suaugusiųjų meno kolektyvų, bibliotekų veikla, visuomenės švietime dalyvauja muziejai, teatrai, klubai, profesinės sąjungos, bažnyčios, kitos įvairios organizacijos, kurių veikla įvairiais būdais prie jo prisideda, tokiais kaip spektakliai, laisvalaikio organizavimas, parodos, festivaliai.

Prie savaiminio mokymosi veiklų gali būti priskiriama žiniasklaidos įtaka (pvz., televizijos reklamų) žmogaus asmenybei ir įvardijamas kaip „aplinkybinis“ mokymas(is).

„Būtent savaiminio mokymosi apraiškos laikomos pirmu žingsniu į pilietinės visuomenės kūrimąsi, tokios, kur kiekvienas galėtų našiai vystyti savo gebėjimus ir jausti, kad gali prisidėti prie savo bendruomenės. Savaiminis mokymasis dažniausiai siejamas su patirties įgijimu.“ (Teresevičienė, Oldroyd, Gedvilienė, 2004, p. 43).

Jarvis (2001) teigia, kad esminiai vaikų ir suaugusiųjų mokymo(si) skirtumai priklauso nuo to, kokių aspektu analizuojamos šios dvi (vaikų ir suaugusiųjų) mokymo(si) kultūros, - formaliojo, neformaliojo ar savaiminio mokymosi kontekste.

Vaikų situacinis mikromokymas(is). Pasak Juodaitytės (2003, p.279), savaiminis patirtinis arba „į gyvenimo situacijas orientuotas, vaikų mokymas(is) turi keletą pavadinimų: multisocialinis mokymas(is), mikromokymas(is), ugdymas, orientuotas į vaiko pasiekimus socializacijoje ir kt. Tokio mokymo(si) esmę sudaro aktyvus vaikų dalyvavimas mokymo(si) procesuose vaikui pačiam juos projektuojant ir plėtojant socialinę-kognityvinę patirtį evoliucionuojančio mokymo(si) iš aplinkos sąlygomis.“ Ši nuostata reikalauja naujo požiūrio į vaiką kaip aktyvų ugdymo ir socializacijos dalyvį.

Teorinis-empirinis mikromokymo(si) pagrindas – socializacijos teorijos: bihevioristinė, interakcinė, fenomenologinė ir kt, įprasminančios supančią tikrovę kaip žmonių elgesio, vertybių

sistemas, kuriose nuolat vyksta individų, grupių sąveika ir keičiamasi vertybėmis. Atkreipiamas dėmesys ir į vaiko sąveikos su aplinka turinį bei formas: santykius, elgesį, žinias, mokėjimus ir kt. Bendruosius pedagoginės teorijos, pagrindžiančios situacinį vaikų mokymą(si) jiems aktyviai dalyvaujant socializacijos procesuose, nuolat mokantis iš aplinkos, bruožus bandoma nusakyti pagal socializacijos procesų įvairovę vaikystėje (šeima, draugai, televizija ir kt.) ir vaiko socialinės sąveikos formas (bendravimas, veikla, mokymas(is), žaidimai ir kt.).

Situacinis mikromokymas(is) apibrėžiamas kaip vaikų ugdymas, paremtas mokymo(si) ryšiais su vaikui reikšmingomis gyvenimo situacijomis, kurias jis stebi artimiausioje aplinkoje (šeimoje, darželyje, mokykloje, kieme, transporte ir kt.) ir kurių pagrindu įgyja naujų socialinių sampratų bei kaupia naują jam reikšmingą patirtį. Juodaitytė (2003) teigia, kad šios patirties plėtojimo(si) procesuose aktyviai dalyvauja ir pats vaikas, nes jis sąveikauja su gyvenimo tikrove tiesiogiai ne tik ugdymo įstaigoje, bet ir už jos. Būtent tokiu būdu organizuojamas vaikų mokymas(is) skatina nuolatinį jų domėjimąsi suaugusiųjų ir bendraamžių gyvenimu, moko kaupti išpūdžius bei juos interpretuoti. Colla (1984) nuomone, toks mokymas atspindi nuolat kintantį socialinį vaikų ir suaugusiųjų gyvenimą, todėl yra itin reikšmingas vaikui kaip socialiai bręstančiam individui.

Juodaitytė (2003) teigia, kad vaikų situacinis mokymas(is) turėtų būti inicijuojamas kaip pedagoginis projektas ir suvokiamas kaip vaikų aktyvaus mikromokymo(si) (aplinkoje) modelis. Mikromokymo(si) metu situacija įgyja socialinį-pažintinį pobūdį ir vaikų organizacinių veiksmų sistema išsiplečia iki naujų mokymo(si) būdų kai vaikas:

- tampa aplinkos dalyviu, ir aplinka padeda jo mokymui(si);
- „sugrįžta“ į aplinką turėdamas naujų žinių ir patyrimų;
- patyrimas sudaro pagrindą naujiems stebėjimas ir vertinimams bei naujam vaiko pažinimui aplinkoje plėtotis.

Tokiu būdu vaiko patyrimo ir mokymo(si) metodai „eina greta vienas kito“, o ne „pirma“ arba „paskui vienas kitą“. Glaudi jų tarpusavio sąveika stimuliuoja aplinkos pažinimo siekį vaikystėje ir vaiko mokymo(si) metodų įvairovę. Taigi kai vaikų mokymas(is) iš formalios aplinkos pereina į jiems neįprastą neformalią aplinką, atsiranda ir nauja situacija, reikšminga vaikų mokymo(si) tobulinimui. Susiduriama su vaikams svarbiais socialiniais kontekstais (sąveika su bendraamžiais ir kt.), kurie „sušvelnina“ planingo ir direktyvaus vaikų mokymo(si) atmosferą ugdymo įstaigose ir sukuria naują aplinką jų mokymui(si).

Taikant situacinį mikromokymą(si) „tėvai ir auklėtojai, kartu su vaikais aptardami problemas, atpažįsta ir savo situacijas bei gali dalyvauti jų analizėje ieškodami naujų sprendimų ne tik vaikams, bet ir sau“ (Preuss-Lausitz, 1993, p. 60). Tokiu būdu visi ugdymo proceso dalyviai, suaugę ir vaikai, turi pagrindą dalyvauti situacijos sprendimuose ir plėtoti savo

patyrimą. Šiuo atveju situacija tampa socialinį-kognityvinį vaikų ir suaugusiųjų mokymą(si) vienijančia programa ir suteikia jų veiklai naujų bruožų.

Situacijos, kurias galima pavadinti kompleksinėmis, suteikia vaikams galimybę įgyti įvairią socialinę kompetenciją ir jos siekti vaikui prieinamais būdais, jam pačiam dalyvaujant situacijos analizavimo ir sprendimo procesuose. Todėl situacijos tampa kaip tarpininkai naujoms situacijoms stebėti bei veikia vaikų situacinio mikromokymo(si) procesą kaip ilgalaikį situacijos analizės interpretavimo, sprendimo projektą.

Būdamas vaikų mokymo(si) iš aplinkos tarpininkais, tuo pačiu situacijos yra ir tam tikri tarpininkai pedagogui, padedantys jam suvokti ne tik vaikų gyvenimo įvairovę, bet ir jų santykius su ja, galimybes gyventi ir veikti joje.

Frede nuomone (1995), vaikų situacinį mikromokymą(si) galima priskirti prie išgyvenamosios-reflektuojamosios vaiko sąveikos su socialine aplinka ir nuolat evoliucionuojančios tikrovės pažinimo didaktikos.

Multisocialinis arba vaiko gyvenimo situacijomis grįstas *mikromokymas(is)* atitinka vaikų amžiaus nulemtas jų socialinės-kognityvinės kompetencijos galimybes, aktyvina jų įgytą patyrimą, suteikia skirtingas mokymo(si) ir patirties įgijimo sąlygas. Situacijos įtraukia ne tik atskirus vaikus, bet ir jų bendruomenes į socialinių problemų sprendimą, ir jos tampa vaikams reikšmingos jau dabar ir ateityje, nes vaikai mokosi bendruomeninio gyvenimo aktyviai jame dalyvaudami (Simitis, 1992).

Taigi vaikų situacinis (savaiminis patirtinis) mikromokymas(is) gali būti apibrėžtas kaip ugdymas socializacijos procesų, sąlygų ir pasekmių pagrindu.

Savaiminis patirtinis suaugusiųjų mokymas(is). Savaiminis patirtinis mokymasis gali būti atsiktinis, neapgalvotas, tačiau gali būti planuojamas, bet nėra pagrindinis tikslas, taip pat jis gali įvykti visiškai to neplanuojant, dėl atsiktinio įvykio arba kylantis iš gyvenimo patirties, susijęs su gyvenimo rutina žmogui gyvenant, senstant ir mokantis iš savo patirties (Teresevičienė, Oldroyd, Gedvilienė, 2004). „Suaugusiųjų švietimas – tai ugdymas žmonių, kurių pagrindinė veikla yra ne mokymasis, bet pats gyvenimas“ (Laurinavičiūtė, 2000, p. 49). Identifikuodamas suaugusiųjų mokymą(si), Lindeman (1926) akcentavo, kad mokymas(is) turi būti orientuotas į besimokantįjį, jog metodologinė šerdis būtų jo patyrimo analizė (cit. pagal Laurinavičiūtę, 2002, p. 51). Svarbu tai, kad savaiminis atsiktinis mokymasis gali tapti arba vesti į tikslinį mokymąsi, taip pat į kitokias mokymosi veiklas – neformalųjį arba formalųjį. Savaiminis patirtinis mokymasis yra svarbus profesinei kompetencijai kai profesinis tobulėjimas suvokiamas kaip nuolatinis procesas, neatsiejamas nuo mokymosi: nepalaujamas veiklos apmąstymas ir perkonceptualizavimas.

Whitaker (1995) išskiria du mokymosi tipus:

- tikslingąjį, grindžiamą patirtimi (besimokantieji apmąsto ankstesnę patirtį, padaro išvadas ir planuoja naujas veiklas, kaip pritaikyti įgytas žinias praktiškai),
- atsitiktinį (epizodišką) mokymąsi (gaunama informacija netampa žiniomis, kurias galima būtų taikyti savo veikloje).

Patirtinio mokymosi modelio autoriumi pripažintas Kolb (1984) teigia, kad sukaupta patirtis yra svarus suaugusiųjų mokymosi veiksnys (cit. pagal Linkaityte, 2003, p. 58). Kolb teigia, kad žmonės labai daug gali išmokti iš savo pačių veiklos, nes yra įtraukti į nuolatinį ciklą, susidedantį iš patirties įgijimo, reflektivaus stebėjimo, apibendrinimų, sampratų, koncepcijų formulavimo ir aktyvaus taikymo etapų. Jo manymu, suaugusieji sėkmingai mokosi, jei geba:

- visiškai atvirai, be išankstinių nuostatų įsitraukti į įvairiausių situacijų sprendimą ir įgyti naują patirtį,
- stebėti save iš šalies, pažvelgti į savo patyrimą įvairiausiais aspektais, jį apmąstyti kaip savo patirtį,
- formuoti sąvokas ir principus, apibendrinančius tai, kas buvo stebima,
- pritaikyti teorines žinias problemoms spręsti bei naujai patirčiai rasti.

Patirtis teikia peno apmąstymams, apibendrinimams, įžvalgoms, kurios leidžia geriau suprasti ir įsisąmoninti patyrimą. Teoriniame lygmenyje galima rasti atsakymus beveik į visus klausimus, tačiau konkretūs atvejai, problemos, su kuriomis žmonės susiduria realiame gyvenime, yra nepakartojami. Kolb (1984) teigia, kad suaugusieji mokosi pereidami per tam tikrus ciklo etapus: konkrečios patirties, refleksiavaus stebėjimo, abstraktaus konceptualizavimo ir aktyvaus eksperimentavimo. Pagal šį modelį mokymasis vyksta stebint ir apmąstant patirtį, po to formuojant arba apibendrinant abstrakčias sąvokas ir tikrinant jų reikšmes naujomis situacijomis, - taigi mokymesi susijungia patirtis, suvokimas, žinojimas ir elgsena; mokymasis nėra vien žinių perėmimas. „Tačiau realybėje šis Kolb „ratas“ gali ir neišsukti, jei žmonės neturės reikiamų įgūdžių. Kad mokymasis vykstų pagal šį modelį, besimokantieji turi tai suvokti ir išmanyti – jie turi gebėti apmąstyti, stebėti, vertinti, eksperimentuoti ir t.t.“ (Simonaitienė, 2003, p. 59).

Jarvis (2001), mokymąsi apibrėžia kaip nuolatinį patirties įprasminimą ir transformaciją į žinias, įgūdžius, požiūrius, vertybes, įsitikinimus. Tačiau pažymėtina, jog reakcija į savo patirtį gali būti įvairi ir net neskatinti mokymosi (Jarvis, Holford, Griffin, 1998).

Patirtinio mokymo(si) tipologija pagal Jarvis, Holford, Griffin (1998)

Atsakas į patirtį	Mokymosi tipai
Nesimokymas	<i>Prezumpcija</i> galima stebėti kasdieninėse situacijose – jos yra pastovios, atrodo nekintančios, jose elgiamasi remiantis savo ankstesne patirtimi, nesusimąstant ir nesimokant iš jų.
	<i>Nesvarstymas</i> . Kartais iš anksto, net nesvarstant, atmetamos potencialios patirtinės mokymosi situacijos dėl laiko stokos, pasekmių baimės.
	<i>Atmetimas</i> . Nenoras mokytis gali būti susijęs su sąmoningu nenoru keistis ar siekiu išlaikyti seniau išmoktas žinias ir vertybes.
Nereflektyvus mokymasis	<i>Pasąmoninis mokymasis</i> dar vadinamas atsitiktiniu, nes žinojimas kyla kažkur iš sąmonės, ir nebūtinai tai turi būti susiję su tiesiogine patirtimi, įgyta veikiant. Tai artimiau intuicijai, nuojautai.
	<i>Įgūdžių mokymasis</i> būdingas mokantis fizinio darbo. Apribojus verbalinę komunikaciją ir akcentuojant trumpas, paprastas procedūras imitacijos ar vaidmenų modeliavimo pagrindu, išmokstama tam tikrų įgūdžių, tačiau tai nereiškia, jog juos įsisavinęs žmogus galės ir vadovauti darbo procesui: visiškas, sąmoningas užduoties atlikimas neįmanomas, nesuformulavus priešasties ir pasekmės ryšių plačiąja prasme.
	<i>Mokymasis mintinai</i> yra labiausiai pažįstama mokyklinė mokymosi forma. Suaugusieji gali tikėtis ją pasitelkti, prisimindami jos svarbą mokantis užsienio kalbų, daugybės lentelę, eilėraščius, laikant egzaminus. Tačiau mokymasis mintinai tėra reproduktyvus ir nepadaeda rasti atsakymų į kylančius klausimus, kurti ar keisti situacijos. Šio tipo mokymasis verčia prisitaikyti ir atkartoti jau žinomus dalykus.
Reflektyvus mokymasis	<i>Kontempliacija</i> – priešastinių ryšių ieškojimas, gyvenimo įvykių apmąstymas, išvadų formulavimas.
	<i>Reflektyvus įgūdžių mokymasis</i> leidžia ne tik išmokti tam tikrų veiksmų, bet ir suvokti visos užduoties esmę, susieti teoriją su praktika, suvokti, kodėl veiksmas turi būti atliekamas tam tikru būdu.
	<i>Eksperimentinis (tiriamasis) mokymasis</i> yra tuomet, kai teorija išbandoma praktikoje. Jo rezultatas – naujos žinios. Šis mokymosi būdas pasireiškia, kai žmonės atskleidžia naujas praktines žinias, pritaikomas gyvenime.

Sheltonas (1999) teigia, kad refleksijos panaudojimas yra vienas iš efektyvių nuolatinio profesinio tobulėjimo būdų. Refleksijos rezultatas gali būti nauji įgūdžiai, naujos žinios, naujas

supratimas, nauja prasmė, naujas suvokimas. Šio naujo išmokimo pritaikymas jau egzistuojančiam supratimui, įgūdžiams, savybėms bei požiūriams padeda išmokimą versti į aukštesnės kokybės profesinę veiklą. Pritaikydamas patirtinio – reflektivaus mokymosi fenomeną mokytojų profesinei veiklai Arends (1999) teigia, kad tik išlaisvinus refleksiją mokytojai pradeda formuluoti savus principus ir taisykles, kad galėtų pradėti kurti savas teorijas, kuriomis vadovautųsi mokant.

Reflektivus mokymasis pasireiškia suaugusiojo gyvenime, kai apmąstant savo patirtį numatomos naujos galimybės, nauji veikimo būdai, nauji rezultatai. Naudojamas problemų sprendimas, stebėjimas, vertinimas. Tačiau refleksijos gebėjimai svarbūs ir mokykliniame amžiuje, nes jau tada, gausėjant pasirinkimo galimybėms (vartotojiškos visuomenės, reklamos požiūriu), reikia priimti sprendimus juos apmąstant, peržiūrėti, patikrinti ir keisti savo įsitikinimus, nuostatas; esant įvairiai pasiūlai sąmoningiau rinktis, patiems prisiimti atsakomybę už savo veiksmus. Taigi bet kuriam amžiuje jungiant mokymąsi su gyvenimu ir atvirkščiai – gyvenimą su mokymusi, patirtinio reflektivaus mokymosi svarba yra akivaizdi.

Pasak Jarvis (1998), Whitaker (1995), tik tikslingas ir reflektivus mokymasis lemia veiklos bei kompetencijos pokytį. Tam būtini atitinkami mokymosi gebėjimai.

1.2. Vaikų ir suaugusiųjų mokymo(si) kultūrų panašumai ir skirtumai kaip pedagoginis ir andragoginis modeliai

Pedagogikos sąvoka paprastai apibrėžiamas vaikų ugdymo mokslas ir menas, o **andragogika** orientuojasi į suaugusiųjų mokymosi sritį. Andragogai skirtingai nei pedagogai interpretuoja besimokantįjį, jo patyrimą, pasirengimą mokytis, orientaciją į mokymąsi.

Pasak Teresevičienės, Oldryd, Gedvilienės (2004), perėjimas iš vaikystės į suaugusiųjų gyvenimą – tai nuoseklus judėjimas per vaikystę ir paauglystę, prisiimant vis daugiau atsakomybės, sprendžiant gyvenime kylančias problemas, mokantis mokykloje, perimant tėvų ir kitų vyresniųjų patirtį, dalyvaujant įvairiose jaunimo organizacijose. Lemme (2003) nurodo, kad tapimas suaugusiu yra nuoseklus procesas ir nėra vieno atsakymo, kada žmogus juo tampa. Vieni susiformuoja savo, suaugusiojo įvaizdį baigę mokyklą ar universitetą, kiti – įgiję profesiją, pradėję dirbti ar sukūrę šeimą. “Todėl nėra griežtos ribos, kada reikia remtis pedagogikos principais, o kada užleisti vietą andragogikai. Tuo labiau, kad šiuolaikinė pedagogika akcentuoja nemažai tų pačių idėjų, kurios svarbią vietą užima suaugusiųjų mokyme – saugią mokymosi aplinką, individualų mokymosi stilių, probleminį mokymąsi” (Teresevičienė, Oldryd, Gedvilienė, 2004, p. 14).

Jau graikų, romėnų mokytojai filosofavo apie mokymo tikslus, kūrė strategijas, - buvo žengti pirmieji žingsniai suaugusiųjų mokyme (priežastinio metodo, Sokrato dialogo atsiradimas). Nuo XX amžiaus pradžios buvęs kartu vaikų ir suaugusiųjų mokymas ėmė išsiskirti, taip susiformavo šiuolaikinės suaugusiųjų mokymo ir mokymosi teorijos.

Andragogikos „tėvu“ laikomas amerikiečių mokslininkas Knowles. Jis apibendrino nuo 1929 m. egzistuojančią suaugusiųjų švietimo patirtį ir suaugusiųjų švietimą įvardijo kaip socialinį reiškinį, teigdamas, kad *andragogiką* jis vadina menu ir mokslu, padedančiu suaugusiesiems mokytis, ir atskiria ją nuo *pedagogikos*, kuri laikoma vaikų mokymo menu ir mokslu. Atsirado naujas mokslas – andragogika, tiriantis suaugusiųjų ugdymo teoriją, procesą bei technologiją.

Jarvis (2001) nurodo, jog pastaruoju metu suaugusiųjų mokymuisi skiriama itin daug dėmesio, nors mokymasis žmogaus pradinio lavinimosi etapuose vis dar tebėra nepakankamai ištirtas. Lietuvos mokslininkai (Beresnevičienė, 1995; Juozaitis, 2000), nagrinėdami įvairaus pobūdžio organizacijas, bene daugiausia dėmesio yra skyrę suaugusiųjų švietimui. Juodaitytė, Kudokienė (2004) teigia, kad vaikų mokymosi kultūra buvo pradėta nagrinėti neseniai (Staerfeldt, Mathiasen, 1999; Kaufmann, 1997; Rathe, 1999; Juodaitytė, 2001; Teresevičienė, Gedvilienė, 2000). Iki tol daugiau dėmesio buvo skiriama ne vaikų mokymuisi, o jų mokymui, koncentruojantis į tai, kaip ir kokiais metodais juos reikia mokyti.

Šiuo metu vyrauja skirtingi požiūriai į vaikų ir suaugusiųjų mokymąsi. Beresnevičienė (1995) teigia, kad andragogikos kūrėjas Knowles vartojo terminus „pedagogika“ ir „andragogika“, išskirdamas skirtingą vaikų ir suaugusiųjų mokymą(si). Jo nuomone, šie mokslai skirtingai interpretuoja mokinį, jo patyrimą, pasirengimą mokytis, motyvaciją. Pedagogikos požiūriu mokinys yra labiau priklausomas, nes mokytojas nulemia, ką reikia mokytis. Andragogikos požiūriu suaugusysis iškelia sau mokymosi tikslus, nustato mokymosi kryptis, pasižymi didesne atsakomybe ir savarankiškumu. Knowles teigia, jog vaikai yra labiau orientuoti į dalyką, o suaugusieji – į veiklą, geresnę adaptaciją aplinkoje, aukštesnę kompetenciją.

1.2.1. Vaikų mokymo(si) kultūra pagal pedagoginį modelį

Socializacijos teorijose plėtojamas požiūris į vaiko sąveiką su aplinka siekiant išsiaiškinti, kaip aplinka veikia vidinius vaiko asmenybės struktūrinius darinius – per dviejų komponentų sąveiką „aplinka ir vaiko psichinė raida“ ar per giluminę sąveiką „aplinka-vaiko raida-aplinka“. Teigiama, kad visos vaiko psichinės struktūros atsispindi jo socialinės patirties dariniuose, kurie liudija apie sąlygas, „į kurias vaikas buvo patekęs anksčiau ir kurios egzistuoja dabar“ (Bruner, 1990, p. 72). Per šias socialinės aplinkos suformuotas struktūras vaikas aktyviai dalyvauja socializacijos procesuose ir įsijungia į komunikacines sistemas bei socialinių veiksmų

procedūras. Tuo pačiu vaikas dalyvauja ir adaptacijos bei integravimosi procesuose į socialinius santykius žmonių grupėse. Šio požiūrio esmę galima apibrėžti šiais teiginiais:

- *Vaių pažintinės-kognityvinės (mąstymo ir veiksmų) struktūros.* Kognityvinių procesų kontekste struktūra apibrėžiama kaip vaiko veiklos procesų sudėtinė dalis (būdas, operacija, veiksmas), kuriuo siekiama įgyti patirties. Pažintinės-kognityvinės struktūros nuolat pasikartoja ir atsinaujina, jos laikomos vaiko vidinės saviorganizacijos dariniais. Saviorganizacijos pagrindą sudaro vaikų turima socialinė patirtis ir siekiai internalizuoti naują patyrimą. Šios struktūros patikrinamos ir plėtojamos per pasikartojančius socialinius santykius, vaiko ryšius su suaugusiais ir bendraamžiais.

- *Vaių savaveiksmiškumas.* Socializacijos procesų varomoji jėga – vaiko vidiniai siekiai, kurie yra veikiami išorinės aplinkos: suaugusių žmonių požiūrio į vaiko pasiekimus ir sąveikos su vaiku formų (bendravimo, bendradarbiavimo). Nuo pat savo gyvenimo pradžios vaikas yra socialinis individas, todėl bendraujant su aplinka nuolat plėtojasi jo savaveiksmiškumas, atsiranda sąlygos vis sėkmingiau jam integruotis į socialinius santykius, - tokiu būdu sąveikaudamas su aplinka, vaikas kas kartą tampa savarankiškesnis.

- *Vaių socialinė kompetencija ir situacinis elgesys.* Vaiko veikla, atliekama pagal suaugusiųjų pasiūlytas taisykles, ignoruoja jo turimą patyrimą, susiaurina taikymo galimybes ir „įstumia“ į tam tikrą „uždara“ aplinką, kurios daugiareikšmiškumo jis dar nepajėgus suvokti. Esant tokioms sąlygoms, vaikas „patenka“ į vidinę sumaištį, kai poreikiai ir siekiai diktuoja jam vieną pažinimo strategiją, o realios sąlygos – kitą. Todėl būtina orientacija į vaikų turimą socialinę patirtį ir jų aktyvinimas mokymo(si) procesuose, naudojant vaikams priimtinausius mokymo(si) būdus ir strategijas.

- *Veiksmų savikontrolė ir mokymas(is) pagal taisykles.* Socializacijos procesų pagrindu gali vykti išsamesnis vaikų socialinių pasiekimų tyrimas siekiant nustatyti, ko jie išmoksta darželyje, mokykloje ir ko gali išmokti laisvoje, jų galimybes ir siekius atitinkančioje aplinkoje sąveikaudami su suaugusiais ar bendraamžiais. Tai leidžia pedagogams numatyti vaikų socialinės patirties plėtojimo(si) ribas, o kartu sudaro galimybę orientuotis į vaiko vidines galias. Vaiko socialinių galimybių stiprinimas įvairiose socialinėse situacijose sudaro galimybes papildyti vaiko turimą patyrimą naujais aplinkos pažinimo būdais. Aktyvi, iniciatyvi vaiko sąveika (atitinkanti jo amžiaus ypatybes ir veiklos potencialą) siekiant pažinti aplinką plėtoja vaiko socialinės patirties rezervus ir leidžia įgyti pagrindines, jo socialinę kompetenciją atitinkančias savybes: mokėjimą spręsti problemas, orientuotis į tikslą, pasirinkti tam tikras priemones, užmegzti ryšius su žmonėmis bei įgyti reikiamą informaciją. Tuo pačiu atsiranda naujų galimybių ir savitiems *vaiko mokymo(si) iš aplinkos būdams*, kurių kiekvienas vaikas įgyja jau ikimokykliniame amžiuje.

○ *Vaikų socialinės kompetencijos stiprinimas.* Socialinė vaiko kompetencija per saviorganizaciją ir individualią saviraišką kyla iš socialinės sąveikos procesų, inicijuojamų aplinkoje (žmonės, daiktai, ryšiai). Antra vertus, *vaiko saviraiškai ir saviorganizacijai* yra labai svarbios socialinės kompetencijos plėtros sąlygos, nes be jų negali būti vaiko stabilų poelgių sistemos. Vaiko individualios socialinės galios (orientacinės, pasaulėžiūrinės ir operacinės, veiksminės) padeda jam suvokti ryšius tarp aplinkos daiktų, žmonių grupių (Coola, Kuntze, 1974). Tyrinėdamas aplinką, manipuliuodamas daiktais, vaikas pamažu pradeda suvokti jų paskirtį bei kūrybiškai juos įvaldo ir taiko veikloje. Tokiu būdu socialinės kompetencijos plėtojimas(is) yra susijęs su vaiko individualių, socialinių galimybių bei jo autonomijos raiška. Todėl būtina sudaryti tam tikrą socialinę aplinką, kurioje galėtų vykti vaikui svarbūs kontaktai su žmonėmis, bei formuotųsi tikrovės pažinimo būdai.

○ *Laisvo, spontaniško vaikų bendravimo, tarpusavio ryšių plėtojimas(is).* Vaiko autonomija ir laisvas apsisprendimas dėl veiklos būdų ir elgesio strategijų yra nulemti suaugusiųjų „užslėptų sumanymų ir veiksmų plano“, kuris ne visada atitinka vaiko veiklos „vidinį planą“, taip pat jo socialinę prigimtį ir vidines potencines galimybes. Colla (1974) teigia, kad vaiko veiklos planas gali būti kaip „užslėpta, pavojingą programą pačiam vaikui“. Šis planas turi būti derinamas su vaiko socialinėmis pozicijomis ir patirtimi, - tokiu būdu plėtojamas vaiko savarankiškumas, sudaromos sąlygos jo autonomiškumui ir laisvai sąveikai su aplinka. Pagrindinės pedagoginės sąlygos: vaikų nuomonės išsiaiškinimas, diskusijos, kooperavimasis bendrai veiklai, plano sudarymas, išlaikant savitus ir individualius vaiko socialinės patirties perėmimo iš aplinkos būdus.

○ *Vaikų socialinių poreikių skatinimas.* Kiekviena konkreti socialinė situacija kelia tam tikrus reikalavimus vaikų veiklai. Savo iniciatyva atnaujindami socialinį patyrimą, vaikai kuria savitas elgesio strategijas. Taigi pagrindinis mokymo tikslas – siekti, kad vaikai gebėtų savarankiškai ieškoti problemų sprendimų, atpažintų socialines situacijas, iš pradžių gebėdami veikti tik jų rėmuose, o vėliau ir naujomis sąlygomis.

○ *Vaikų socialinių pasiekimų plėtojimas(is) per ugdymo turinį.* Bendradarbiaudami ir kooperuodamiesi spręsti problemas, vaikai dažnai perima ir jiems siūlomus veiklos būdus. Todėl vienas pagrindinių reikalavimų ugdymo turiniui yra parengti vaikus galimų problemų sprendimui.

1.2.2. Suaugusiųjų mokymo(si) kultūra kaip andragoginis modelis

Identifikuodamas suaugusiųjų mokymą(si), Lindeman (Laurinavičiūtė, 2000), akcentavo: svarbiausia yra tai, kad mokymas(is) būtų orientuotas į besimokantįjį ir jo patyrimo analizę. Jis apibrėžė keletą pagrindinių suaugusiųjų mokymo ir mokymosi teorijos teiginių:

1. Suaugusieji motyvuoti mokytis.

2. Suaugusiųjų orientacija į mokymąsi yra gyvenimo orientuota, todėl mokymasis turi būti nukreiptas į gyvenimo situaciją, o ne į subjektą.
3. Patyrimas yra jų turtingiausias rezultatas.
4. Suaugusieji renkasi savarankiškai ir laisvai.
5. Individualūs skirtumai priklauso nuo amžiaus, todėl jie turi skirtingus mokymosi stilius, laiką, vietą ir mokymosi tempą.

Lowe (1982), pateikdamas suaugusiojo besimokančiojo charakteristiką, apibūdina jį kaip savarankišką, laisvai besirenkantį, turintį savo tikslus, vidinę motyvaciją. Jo mokymasis specifinis tuo, kad pats gali susidaryti mokymosi planą, pasirinkti metodus. Mokymasis yra labai individualus, nes kiekvienas turi labai skirtingą patirtį. Tokiame mokymo(si) procese mokytojo pagalba tampa sąlyginė. Suaugęs besimokantysis ypatingas tuo, kad jau turi tam tikrą socialinį ir ekonominį statusą visuomenėje. Išskiriami pagrindiniai tokio besimokančiojo motyvai:

- **Profesiniai motyvai** yra svarbūs nuo 18 iki 40, kai žmonės pradeda dirbti, įgauti socialinį statusą, kelti kvalifikaciją, tapti geresniu specialistu, daryti karjerą.
- **Asmenybės tobulėjimo** motyvai tampa svarbesni vyresniame amžiuje, kai tam yra daugiau laiko, finansinių galimybių.
- **Socialinių ryšių motyvas** skatina žmones ieškoti ryšių su kitais žmonėmis, bendrauti, dalyvauti įvairiose diskusijų grupėse.

Kalbant apie suaugusiųjų mokymosi motyvaciją vienas svarbių aspektų yra pirminė mokymosi patirtis, įgauta vaikystėje ir paauglystėje. Ji gali skatinti arba trukdyti tolesniam mokymuisi. Manoma, kad besimokantysis, kuris buvo ir anksčiau aktyvus, domėjosi mokymusi, aukščiau vertina ir savo sugebėjimus, todėl reikia skatinti pozityvų požiūrį į mokymąsi. Knox (1983) teigia, kad reikia padėti vystyti jo vidinę motyvaciją, padėti pasitikėti savo sugebėjimais, leisti jam laisvai rinktis mokymosi formas. Svarbu, kad asmuo suprastų įgyjamų žinių ir asmeninės patirties sąryšį.

Suaugusieji kuria savo kognityvines struktūras, remdamiesi savo patyrimu. Teigiama, kad tai priklauso nuo amžiaus, nes mokymosi sugebėjimai mažėja, pasiekiant vis brandesnį amžių. Kintantis intelektas (*fluid*) pasiekia savo viršūnę paauglystėje ir vėliau mažėja, susiformavęs (*crystallized*) auga per visą gyvenimą. Praktikai teigia, kad suaugusiųjų mokymosi efektyvumas priklauso ne tik nuo mokymosi sugebėjimų, bet ir nuo jų paties požiūrio. Mokymuisi turi įtakos ir išsilavinimas, todėl ypač svarbu padėti jiems susikurti adekvačias mokymosi strategijas, kad galėtų plėsti tolesnį supratimą. Taip vyksta refleksija, savo kognityvinio stiliaus kūrimas. Tai labai priklauso nuo intelekto, asmenybės ir ankstesnio patyrimo. Čia įtraukiamas ir problemų sprendimas, kritinis mąstymas, kūrybiškumas (Bėkšta, Juozaitienė, Lukošūnienė, 2005).

Kolb (Bėkšta, Juozaitienė, Lukošūnienė, 2005) teigia, kad mokymasis yra labai individualus procesas ir vyksta labai skirtingai. Kai kurie mokosi iš konkretaus patyrimo, kiti – reflektuodami, dar kiti – abstrakčiai konceptualizuodami, dar kiti – aktyviai eksperimentuodami. Kiekvienas mokosi labai skirtingai, turėdamas savo kognityvinį stilių. Dauguma suaugusiųjų mokosi sąmoningai.

Beresnevičienės (1995) Lietuvoje atlikti tyrimai rodo, kad vyrauja teigiama suaugusiųjų nuostata į tolesnį mokymąsi, stiprėjanti didėjant amžiui. Tai yra viena iš suaugusiųjų vertybių. Mokymuisi, metodų taikymui turi įtakos ir asmenybinės savybės. Skirtingos asmenybės savybės nulemia ir skirtingus mokymosi metodus. Atviros ir lanksčios asmenybės daugiau išmoksta diskusijų metu, o rigidiškos, statiškos – paskaitų metu. Kai kurie besimokantieji yra gabūs, kitiems reikalinga didesnė pagalba (Laurinavičiūtė, 2000).

1.2.3. Vaikų ir suaugusiųjų mokymo(si) kultūrų (kaip pedagoginio ir andragoginio modelių) panašumai ir skirtumai

Pasak Stoll, Pink (1998), kai kurie vaikų ir suaugusiųjų mokymosi būdai sutampa, tačiau esama ir skirtumų, kuriuos lemia daugybė veiksnių – amžius, karjera, augimas. Jie teigia, kad suaugusįjį augti skatina požiūris į jį kaip į asmenybę. Rūpinantis sasmennybiniu augimu, būtina atkreipti dėmesį į jų gyvenimo būdą ir sritis, kurioms jie teikia pirmenybę. Suaugusiojo augimui turi įtakos ir jų lytis bei amžius, todėl sunku apibendrintai nusakyti ir apibrėžti jų mokymosi kultūrą.

Nagrinėdami vaikų ir suaugusiųjų mokymąsi, Elsdon (1994), Knox (1987) nustatė, jog esama daugiau skirtumų nei panašumų.

Vienas iš andragogikos koncepcijos kūrėjų – Noule (1976) suaugusiųjų švietimui taikė humanizmo principą, tačiau jį grindė kitais metodais nei vaikų. Jo nuomone, pedagogika yra vaikų mokymo menas ir mokslas, o andragogika – tai pagalbos suaugusiųjų mokymuisi menas ir mokslas. Abi šios švietimo sritys visiškai skirtingai interpretuoja mokinį, jo patyrimą, pasirengimą mokytis ir orientaciją į mokymąsi. Noule (1976) siūlė išskirti suaugusiųjų mokymosi ypatumus, lyginant pedagoginį ir andragoginį modelį.

Pedagoginio ir andragoginio mokymo modelių lyginimas

(Juodaitytė, Kudokienė, 2004, p. 61–62)

Parametrai	Pedagoginis modelis	Andragoginis modelis
1. Besimokančiojo savivaizdis	Priklausomumo jausmas	Augančios savikontrolės supratimas
2. Besimokančiojo patirtis	Neturi patirties	Turi patyrimo ir gali jį taikyti mokymosi procese
3. Pasiruošimas mokymuisi	Žino, jog privalo mokytis to, ko mokytojas moko	Žino, kodėl jiems reikia ko nors mokytis ir yra pasirengę
4. Gautų žinių panaudojimas	Panaudos žinias tik ateityje	Taiko žinias nedelsdami ir naudos jas ateityje
5. Mokymosi orientacija	Orientavimasis į dalyką	Orientavimasis į veiklą
6. Psichologinis mokymosi klimatas	Formalus, orientuotas į pedagogo autoritetą, konkurencingas	Neformalus, pagrįstas abipusiu pasitikėjimu ir bendru darbu
7. Mokymosi proceso planavimas	Planuoja pedagogas	Planuoja pedagogas kartu su besimokančiuoju
8. Mokymosi reikalingumo nustatymas	Nustato pedagogas	Nustato pedagogas kartu su besimokančiuoju
9. Mokymosi tikslų formavimas	Formuluoja pedagogas	Formuluoja pedagogas kartu su besimokančiuoju
10. Mokymosi proceso projektavimas	Paremtas mokomojo dalyko logika	Paremtas besimokančiojo pasirengimu mokytis
11. Mokslinė veikla	Žinių perdavimo technologija	Naujų žinių paieškos technologija, remiantis patyrimu
12. Įvertinimas	Pedagogas nustato naujus mokymosi reikalavimus, įvertina mokymosi programą	Pedagogas kartu su besimokančiuoju nustato naujus mokymosi reikalavimus, įvertina mokymosi programą

Mokslininko Noule (1976) vaikų ir suaugusiųjų mokymosi kultūrų lyginimas susilaukė kritikos. Knowles (1990), Smith (1983) teigia, jog taip lyginant prioritetai teikiami suaugusių mokymuisi, o vaikų galimybės sumenkinamos.

Juozaitis (2000) taip pat nagrinėjo andragogikos ir pedagogikos skirtumus. Jis teigia, jog egzistuoja akivaizdi metodologinė problema: „plačioji visuomenė dar nežino, kad suaugusiųjų

švietimas yra iš esmės kitoks nei jaunų žmonių lavinimas“ (Juozaitis, 2000, p. 24). Pedagogikos ir andragogikos skirtumus Juozaitis analizavo: mokymosi tikslo, mokymosi motyvacijos, programos sudarymo, darbo patirties, informacijos pritaikomumo aspektais.

Tačiau egzistuoja ir kitas požiūris: vaikai turi tam tikrą, jų amžiui būdingą patirtį, kurią gali taikyti mokydami. Nuolat dalyvaudami mokyklos veikloje jie mokosi kartu su savo mokytojais ir turi stiprią mokymosi motyvaciją (Kauffmann, Seifer, 1996). Manoma, kad vaikų mokymo lyginimas su suaugusiųjų mokymusi menkina vaiko, kaip besimokančiojo, savivaizdį, pastangas (Juodaitytė, Kudokienė, 2004).

Pasak Kauffman, Seifer (1996), nauja ankstyvojo vaikų mokymosi paradigma bei koncepcijos, priešingai, kelia vaiko savarankiškumą, gebėjimą mokytis iš aplinkos ir patyrimo, jo galimybę rinktis, pačiam spręsti problemas. Jarvis (Beresnevičienė, 1995) neišskiria jokių vaiko ir suaugusiojo mokymosi skirtumų. Jis teigia, kad suaugusiojo mokymasis gali visiškai nesiskirti nuo vaiko mokymosi, jeigu jis vyksta toje pačioje socialinėje situacijoje. Sąvoka „suaugusiųjų mokymasis“ reiškia tik mokinio statusą, o ne tai, kad vaikai ir suaugę mokosi skirtingomis formomis. Jo nuomone, besimokančiojo sąvoka yra labiau socialinė kategorija.

Beresnevičienė (1995) nurodo, jog „suaugusiojo“ sąvoka žymi socialinį vaidmenį, o ne biologinį amžių, nes mokymasis negali atsirasti socialinėje izoliacijoje, o skirtingos mokymosi formos gali būti socialinio ir kultūrinio spaudimo rezultatas.

Butkienė (1993) aptaria mokymosi bendradarbiaujant metodiką ir siūlo ją ne tik suaugusiesiems, bet ir vaikams. Anot jos, vaikas – tolygus mokymosi bendradarbiaujant grupės dalyvis. Jis taip pat turįs laisvę mokytis, išsakyti, ką mąsto, ką jaučia mokymosi situacijoje. Mokymasis – tai ne rungtyniavimo, o bendradarbiavimo procesas, sudarantis sąlygas kiekvienam augti.

Černius (1993) nurodo, kaip organizuoti vaikų ir suaugusiųjų mokymąsi grupelėmis, laiduojant kiekvieno grupelės nario saviraiškos plėtotės galimybes, kaip skatinti jų nuolatinį mokymąsi, pozityvų požiūrį į jį. Autorius nurodo, kaip išvengti direktyviojo mokymo klaidų, ir daug dėmesio skiria mokytojo, kaip lygiaverčio mokymosi dalyvio, elgsenos analizei.

Pastaruoju metu pedagogikoje vaikas yra vertinamas kaip aktyvus aplinkos stebėtojas, pripažįstamos jo galimybės šią aplinką transformuoti. Todėl keičiasi suaugusiųjų požiūris į vaiką, kaip visavertį socialinės aplinkos dalyvį (Juodaitytė, 2000). Suvokiama, jog kiekvienas vaikas yra asmenybė ir kad „vaikai nori mokytis, nes jiems rūpi suprasti savo patyrimus ir stebėjimus“ (Butkienė, Kepalaitė, 1996, p.133).

Juozaitis (2000) nurodo, jog besimokantiems savosios patirties gretinimas su kitų patirtimi yra tarsi nauja galimybė diskutuoti, lavinti išiklausymo, argumentavimo įgūdžius. Ugdytojams – tai galimybė pasitikrinti, kiek mokymo programa padeda besimokantiems

permąstyti savąją patirtį, remiantis šiuolaikinėmis visuomenės raidos tendencijomis. Vaikams – tai galimybė praktiškai išbandyti darbe taikytinus įgūdžius.

Bėkšta, Juozaitienė, Lukošūnienė (2005) teigia, kad suaugusiųjų mokymo(si) metodikų neišmanymas, žinių ir įgūdžių, kaip dirbti su suaugusiųjų auditorija, neturėjimas yra žalingas ir mokiniui, ir mokytojui. „Suaugusiųjų auditorija, būdama skeptiškesnė, jautriau reaguoja į pamokomą stilių nei jaunesnieji. Ir nors patys suaugusieji nežino, jog suaugusiųjų švietimas yra iš esmės kitoks nei jaunų žmonių lavinimas, jie nenori būti mokomi taip, kaip jų vaikai“ (Bėkšta, Juozaitienė, Lukošūnienė, 2005, p. 18). Nepaisant to, kad pastaruoju metu formalusis bendrasis lavinimas taip pat smarkiai keičiasi, liberalėja, kai kurios pedagoginės nuostatos tampa lankstesnės ir skirtumų tarp pedagogikos ir suaugusiųjų mokymosi (andragogikos) nereikėtų suabsoliutinti, suaugusiųjų mokytojai turi žinoti, kokie tie skirtumai yra. Tik juos žinant galima sudaryti tinkamą mokymosi aplinką.

Visgi manoma, kad egzistuoja vaikų ir suaugusiųjų mokymosi skirtumų. Kaip pagrindines naujoves, skiriančias pedagogiką ir andragogiką, 1980 m. Knowles įvardijo:

- Naują suaugusiųjų švietimo tikslo koncepciją. Jos požymis – perėjimas nuo žinių suteikimo prie kompetencija grįsto mokymo(si).
- Perėjimą nuo mokymo prie mokymosi, vis daugiau atsakomybės perkeliant ant suaugusio mokinio pečių, o suaugusiųjų mokytojui paliekant mokymosi organizatoriaus ir pagalbininko vaidmenį.
- Naują požiūrį į mokymosi trukmę: mokymasis sparčiai kintančiame pasaulyje turėtų tapti mokymusi visą gyvenimą.
- Naujas švietimo paslaugų teikimo sistemas, t.y. suaugusiam žmogui turėtų būti sudaromos galimybės mokytis jam patogiu laiku ir patogioje vietoje (Bėkšta, Juozaitienė, Lukošūnienė, 2005, p. 19).

Knowles, vėliau ir kiti švietimo tyrėjai (Gibbs, Habeschow, Jarvis) atkreipė dėmesį į tai, kad yra tam tikrų pedagoginio ir andragoginio mokymo proceso skirtumų. Literatūros lietuvių kalba šaltiniuose (Juozaitis, 2000, Teresevičienė, 2004) nurodoma, kad vaikų (jaunimo) ir suaugusiųjų mokymas(is) skiriasi tokiais aspektais: mokymosi tikslo, mokymosi motyvacijos, programos (turinio) sudarymo, patirties, informacijos pritaikomumo, mokymosi aplinkos, vertinimo.

Mokymosi tikslą, t.y. ko pats mokytojas ir mokiniai tikisi iš mokymo(si) programos, ko bus siekiama mokymu(si), *pedagoginėje veikloje* nustato mokytojas. Jis žino, kokie reikalavimai keliami bendrosiose mokymo programose, pagal kurias vėliau testuojami ir vertinami moksleiviai, kodėl šitų dalykų ir žinių reikia. Patys mokiniai apie tai dažniausiai negalvoja.

Andragoginėje veikloje mokymo(si) tikslą nusistato tas, kuris mokosi. Suaugęs žmogus mokytis ateina žinodamas, kodėl jis tai daro. Vieniems reikia žinių, kitiems pažymėjimo, trečius siuntė „valdžia“. Suaugusiųjų mokytojas jau prieš sudarydamas programą turi kaip galima geriau išsiaiškinti, kokių tikslų turėdami ateis klausytojai, o pristatydamas programą – atsižvelgti į jų lūkesčius.

Motyvacija. *Pedagoginiu požiūriu* moksleivių motyvaciją lemia išoriniai veiksniai (pažymiai, mokytojų bei tėvų skatinimas ir bausmės, būtinybė rinktis ateities veiklą), todėl juos reikia įtikinti mokytis.

Andragoginė nuostata teigia, kad suaugusieji turi mokymosi motyvų. Vienų suaugusiųjų mokymosi motyvai būna labiau suformuoti ir jų pačių įsisąmoninti, kitų - silpniau. Suaugusiojo motyvacija mokytis susijusi su jo praktine veikla (ar mokymasis bus naudingas darbinei veiklai, karjerai ir pan.) ir su tikslu, kurio jis siekia. Vienų suaugusiųjų mokymąsi lemia išoriniai veiksniai (geresnis darbas, paaukštinimas, didesnis atlyginimas), kitų – vidiniai (savigarba, pasitenkinimas darbu, saviraiška). Yra dalis suaugusiųjų, kurie neturi motyvo mokytis; manoma, kad tai dažniausiai susiję su ankstesnio nesėkmingo mokymosi patirtimi arba su vidinėmis žmogaus savybėmis.

Programa (mokymo turinys) – mokytojo veiklos planas (mokymo(si) tikslai, turinio išdėstymas, metodinės priemonės ir būdai). *Pedagogikoje* mokymo programa numatoma iš anksto. Mokyklinės programos principai vis dar yra gana formalizuoti, mokyklinė programa sudaroma laikantis reikalavimų, numatytų bendruosiuose mokymo standartuose. Pastaraisiais metais situacija keičiasi, sudarydami mokymosi programas mokytojai įgauna vis daugiau laisvės ir pasirinkimo galimybių, privalo atsižvelgti į klausytojų lygį ir galimybes. Sudarant mokyklinę mokymosi programą ir organizuojant mokymus pagal ją orientuojamasi į dalyko logiką, t.y. į tai, kad mokinys visų pirma turi įgyti žinių.

Andragoginėje veikloje mokymo programa sudaroma moduliais, atsižvelgiant į suaugusių mokinių poreikius. Kaip jau buvo minėta, dažnas suaugęs žmogus eidamas mokytis nori žinoti, kokia jam iš to bus nauda, ką praktinio jis įgis, ką galės pritaikyti, kokias gyvenimo ar karjeros problemas galės išspręsti įgijęs mokymosi patirties. Atsižvelgiant į tai suaugusiųjų mokyme imtas taikyti lankstumo principas, t.y. mokymo programų sudarymas moduliais – tam tikros apimties mokymo(si) medžiagos „paketais“, prie kurių, reikalui esant, galima pridėti papildomą modulį arba jį susiaurinti.

Praktinė patirtis. *Pedagoginė nuostata* yra ta, kad jaunimas neturi praktinės patirties, todėl mokydami jauni žmonės priima informaciją, tikėdami tuo, kas jiems sakoma, ir galvodami, kad gauta informacija, žinios bus reikalingos ateityje. Jų nedidelė patirtis retai kada naudojama kaip mokymosi šaltinis. Remiamasi mokytojo, ekspertų, visuomenės sukaupta

patirtimi, kuri užrašyta vadovėliuose ir kurią mokymosi procese mokytojas perduoda pasakojimo, paskaitos, skaitymo ir užduočių atlikimo metodais.

Suaugusiojo praktinės patirties naudojimas jam mokantis yra labai svarbi *andragoginė pozicija*. Suaugęs žmogus turi didelę profesinę ir gyvenimo patirtį ir ją atsineša į mokymo(si) aplinką. Ignoruodami ar nepakankamai vertindami turimą patirtį menkinama suaugusiojo asmenybė. Gali būti taip, kad vieno ar kito dalyko srityje suaugusio mokinio patirtis nėra didelė, tačiau visais atvejais kiekvienas suaugęs žmogus turi kokią nors patirtį ir mokymosi metu reikia padėti ją atskleisti bei panaudoti.

Informacijos pritaikomumas. Mokymo(si) metu įgyta informacija bus bevertė, jeigu ji nebus naudojama tolesnėje besimokančiųjų veikloje.

Pedagoginiu požiūriu akivaizdu, kad tai, ar informacija pritaikoma, bus patikrinta ateityje. Mokydamiesi jauni žmonės negali pasakyti ar numanyti, kiek ir kokios informacijos jiems reikės, kiek ir kokia informacija bus naudinga ateities veikloje. Jie yra priversti kaupti visą jiems teikiamą informaciją, tuo labiau, kad kartkartėmis mokytojai tikrina sukauptų žinių lygį.

Andragoginis požiūris yra priešingas – suaugusiųjų auditorijai ypač svarbu įgyjamų žinių ir gaunamos informacijos praktinis pritaikymas. Jeigu mokantis gaunama informacija suaugusiam žmogui pasirodo praktiškai nepritaikoma, dažniausiai ji yra tik išklausa ir pamirštama. Planuojant būtina atminti šią nuostatą ir įtraukti į renginį kaip galima daugiau praktinių užsiėmimų, kad besimokantieji galėtų praktiškai pritaikyti išdėstytas teorines žinias.

Mokymosi aplinka daro didelę įtaką mokymosi rezultatams ir žmogaus kaip asmenybės vystymuisi. Todėl nors literatūroje vaiko mokymosi aplinka vis dar įvardijama kaip formali, nedraugiška, realiame gyvenime ji vis labiau keičiasi. Tačiau kalbant apie aplinką platesne prasme, mokykloje vyksta tarpusavio lenktyniavimas, o pasitikėjimas vis dar menkas.

Andragoginė pozicija šiuo klausimu – aplinka, kurioje mokosi suaugęs žmogus, yra neformali, draugiška, tarp besimokančiųjų vyksta bendradarbiavimas, jie remia ir palaiko vienas kitą, jaučiamas tarpusavio pasitikėjimas.

Vertinimas. *Pedagoginiu požiūriu* – mokinio žinios turi būti įvertintos ir tai daro mokytojas. Vertinimas pagrįstas normomis ir pažymiais.

Andragoginėje veikloje įgytas žinias ir suformuotus įgūdžius vertina pats mokinys, remdamasis tų žinių vertinimo kriterijais bei atsižvelgdamas į mokytojų, kolegų, ekspertų nuomonę (Bėkšta, Juozaitienė, Lukošūnienė, 2005, p. 19–21).

Pedagogikos ir andragogikos metodikų skirtumai (pagal Juozaitis, 2000)

PEDAGOGINĖS ORIENTACIJOS	ANDRAGOGINĖS ORIENTACIJOS
Mokymosi tikslo požiūriu	
Mokymosi tikslą nurodo mokytojas	Mokymosi tikslą turi besimokantysis
Motyvacijos požiūriu	
Moksleivius reikia motyvuoti	Suaugusieji patys turi mokymosi motyvus
Programų sudarymo požiūriu	
Griežtai apibrėžta mokymosi programa	Mokymosi modulių principu organizuota programa
Praktinės patirties požiūriu	
Jokios praktinės patirties	Didelė praktinė patirtis
Informacijos pritaikomumo požiūriu	
Informacijos pritaikomumas bus tikrinamas ateityje	Informacijos pritaikomumas tikrinamas iš karto

**Vaikų ir suaugusiųjų mokymo(si) skirtumai
(pagal Teresevičienė, Oldroyd, Gedvilienė, 2004)**

PEDAGOGINIS POŽIŪRIS	ANDRAGOGINIS POŽIŪRIS
Poreikis žinoti	
Mokiniai turi žinoti, kad jie privalo išmolti tai, ko mokytojas juos moko, gauti gerą įvertinimą, išlaikyti egzaminus. Svarbiausia – įgyjamos akademinės žinios. Mokiniam nebūtina žinoti, kaip tai, ko jie mokosi, yra taikoma ar pasireiškia gyvenime.	Suaugusieji nori žinoti, kodėl jie turi mokytis, kas nuo to pasikeis. Kai mokomasi savo noru, numatant teigiamas mokymosi pasekmes, suaugusiųjų dalyvavimas aktyvesnis, o pastangos išmolti žymiai efektyvesnės.
Besimokančiojo savarankiškumas	
Mokytojas traktuoja mokinį kaip asmenybę, priklausomą nuo autoritetų, vadovėlio, teikiamos informacijos. Prieštara tarp poreikio būti savarankiškam ir mokytojų nepakankamo galimybių sudarymo kelia įtampas, pasipriešinimą, nusivylimą.	Suaugusieji yra atsakingi už savo gyvenimą, priimamus sprendimus, atliekamus veiksmus. Jie priešinasi ir reiškia nepasitenkinimą, jei kas nors siekia primesti savo valią jų gyvenimiškuose sprendimuose. Jie ieško ir sprendžia nuo ko pradėti, kas jiems naudinga, kur eiti mokytis. Tačiau auditorijose gali pasireikšti mokyklinės patirties apspręstas paradoksas: patekęs į mokymosi situaciją, suaugęs staiga praranda savarankiškumą.

Patirtis	
Mokinių patirtis yra nedidelė, todėl mažai vertinama, nenaudojama kaip mokymosi šaltinis. Vertinama mokytojo turima patirtis, visuomenės sukaupta patirtis, kurią reikia perduoti augančiai kartai. Toji patirtis yra pateikiama mokslininkų ir ekspertų parašytose knygose, vadovėliuose, atspindi mokymo priemonėse. Todėl pedagogikoje perdavimo technikos ir metodai (paskaitos, aiškinimas, skaitymo užduotys, referatai, atpasakojimai, mokymasis mintinai) yra ypatingai svarbūs.	Suaugusieji, skirtingai nei vaikai, ateina į švietimo institucijas sukaupę skirtingą patirtį. Kokybiniai ir kiekybiniai patirties ypatumai įtakoja suaugusiųjų mokymosi procesą. 1) bet kuri suaugusiųjų grupė pasižymi platesne individualių skirtumų skale nei bet kuri moksleivių grupė. 2) suaugusiųjų patirtis – vertingas mokymosi šaltinis, kuris gali būti pakeisti žinių perdavimo technikas ir metodus.
Pasirengimas mokymuisi	
Priklauso nuo amžiaus ir intelektualinio išsivystymo lygio. Paprastai mokytojas remdamasis programa nusprendžia, ką mokiniai turi išmokyti, kad išlaikytų egzaminą ir gautų teigiamą įvertinimą.	Paprastai siejamas su asmenybės vystymosi etapais ir uždaviniais. Tačiau suaugusiam žmogui gyvenimo keliami uždaviniai yra esminis faktorius. Tai ypač akivaizdu keičiantis profesinei situacijai.
Orientacija	
Mokiniai suvokia mokymąsi kaip tam tikro dalyko žinių įsisavinimą. Mokymasis yra organizuojamas pagal dalyko turinio logiką.	Suaugusieji sąmoningai ar nesąmoningai renka mokymąsi ketindami spręsti gyvenimo, karjeros ar asmenines problemas.
Motivacija	
Mokinių motyvaciją mokytis lemia išoriniai faktoriai: pažymiai, mokytojo skatinimai ar bausmės, tėvų spaudimas, pastangos rinktis savo būsimos veiklos sritį.	Nors suaugusiems svarbu išoriniai motyvaciniai faktoriai (geresnis darbas, paaukštinimas, didesnis atlyginimas), svarbiausia yra vidinė motyvacija (pasitenkinimas darbu, savigarba, gyvenimo kokybė, saviraiška). Vidinė motyvacija gali būti blokuojama ankstesnės nesėkmingos mokymosi patirties mokykloje arba jei mokytojas neatsižvelgia į suaugusiųjų mokymosi ypatumus.

Šešių kriterijų analizė teigia, kad andragogikos idėjos yra vertingesnės, šiuolaikiškesnės negu pedagogikos. Praktikoje vienu ar kitu idėjų taikymas reiškia, kad mokytojas atsakingas už situacijos vertinimą ir pasirinkimą. Jei pedagoginės nuostatos, principai ir metodai yra tinkami besimokančiam suaugusiam, įvertinant jo asmenines savybes, mokymosi tikslus, tuomet jie ir gali būti taikomi, bent jau pradedant mokymus. Pedagoginis požiūris gali būti apspręstas ir

išorinių švietimo sistemos reikalavimų, kai besimokančiųjų vertinimui naudojama standartizuota norminio pasiskirstymo kreivė.

Apibendrinant galima teigti, kad esminis skirtumas tarp pedagoginių ir andragoginių idėjų taikymo būtų besimokančiojo savarankiškumas. Mokytojas, siekiantis besimokančiojo priklausomybės, neišvengiamai taiko pedagoginius metodus ir idėjas. Andragogo siekiamas tikslas – visokeriopai padėti besimokančiajam prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi. „Iš čia matyti, kad kai kurios andragogikos idėjos gali būti pritaikomos pedagogikos praktikoje, siekiant geresnių tikslų. Tai saugios mokymosi aplinkos, pagarbos, pasitikėjimo tarp besimokančiųjų kūrimas, atsakomybės, renkantis mokymosi šaltinius ir metodus, delegavimas, dalijimasis atsakomybe vertinant mokymąsi“ (Bėkšta, Juozaitienė, Lukošūnienė, 2005, p. 16).

Kai kurios andragogikos idėjos gali būti pritaikomos pedagogikos praktikoje, siekiant geresnių tikslų. **Tai saugios mokymosi aplinkos, pagarbos, pasitikėjimo tarp besimokančiųjų kūrimas, atsakomybės, renkantis mokymosi šaltinius ir metodus, delegavimas, dalijimasis atsakomybe vertinant mokymąsi.** Nėra griežtos ribos, kiek, kaip ir kada taikyti pedagogines ar andragogines idėjas, tačiau būtent tai kelia dar didesnius reikalavimus mokytojui, ypač dirbančiam su suaugusiais. Jis turi įvertinti gausybę faktorių ir organizuoti mokymosi procesą taip, kad besimokantieji įgytų žinių, stiprėtų jų pasitikėjimas savo jėgomis, savigarba, jie patirtų, kad mokymasis yra malonus, įtraukiantis užsiėmimas.

Tai reiškia, kad mokytojai turi įgyti naujų gebėjimų kaip sukurti lanksčią mokymosi aplinką, palengvinti mokymąsi įvairiuose kontekstuose (darbo vietoje, neformalioje sistemoje, mokantis distanciniu būdu), o ne perduoti žinias.

2. VAIKŲ IR SUAUGUSIŲJŲ MOKYMO(SI) KULTŪRŲ SĄVEIKOS IR SKLAIDOS ŠIUOLAIKINĖJE MOKYKLOJE EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Empirinio tyrimo organizavimas

Empirinio tyrimo tikslas. Empiriškai ištirti vaikų savaiminio mokymo(si) sklaidą namų aplinkoje per suaugusiųjų edukacinės kultūros reprezentacijas.

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti vaikų savaiminio mokymosi kultūros sklaidą namų aplinkoje.
2. Nustatyti suaugusiųjų edukacinių reprezentacijų ypatybes vaikų savaiminio mokymo(si) namų aplinkoje aspektu.

Empirinio tyrimo metodai. Atliekant tyrimą buvo analizuojami tėvų pokalbiai-interviu (naudojama Juodaitytės (2003) parengta socialinė-pedagoginė studija „Vaikų mokymosi iš aplinkos būdai: suaugusiųjų įvertinimai ir nuvertinimai“ žr. 1 priedą) taikant turinio (*content*) analizę. Vadovaujantis šios analizės principais, tekste yra randami, identifikuojami leksiniai-semantiniai vienetai. Leksiniu-semantiniu vienetu gali būti sakinio dalis, sakinyš arba keli sakiniai. Leksiniai-semantiniai vienetai reiškia, kad toje konkrečioje teksto dalyje yra kažkokia prasmė, kažkas norima pasakyti. Jie grupuojami pagal panašumą, o vėliau įvardijami. Taip buvo struktūruojamas visas pokalbis-interviu. Grupių pavadinimai tampa struktūrinėmis prasminėmis nagrinėjamo reiškinių ašimis, kategorijomis. (žr. 4 priedą).

Socialinės-pedagoginės studijos tikslai:

1. Susipažinti su vaikų mokymosi būdais neformalioje aplinkoje (namų, kiemo sąlygomis ir kt.), atrandamais jų pačių.
2. Pabandyti struktūrinio pokalbio metodo pagalba surinkti reikiamą informaciją iš tėvų (namų sąlygomis).
3. Išmokti interpretuoti tėvų vertinimus ir suformuluoti išvadas.
4. Išbandyti refleksuojančio, lyginamojo metodo galimybes: atskleisti vaikų mokymosi būdus įjungiant individualų suaugusiojo žmogaus vaikystės patyrimą.

Projektinė užduotis (projektinės užduoties struktūra) susideda iš 2 dalių, kurias sudaro 36 klausimai.

- *Pirma dalis:* žinios apie tėvus. Orientaciniai klausimai pasiūlomi, žr. 1 priedą.

- *Antra dalis*: pokalbis su vaiko tėvais namuose. Metodas: struktūrintas pokalbis – interviu su vaiko tėvais (vienu ar abiem) namų aplinkoje. Orientaciniai klausimai pasiūlomi, žr. 1 priedą.

Atrankos metodas. Empiriniuose tyimuose beveik visada daroma išankstinė atranka, t.y. parenkama atsitiktinė generalinės aibės elementų dalis, ištiriamas nagrinėjamo požymio pasiskirstymas šioje dalyje ir iš jos sprendžiama apie šio požymio pasiskirstymą visoje generalinėje aibėje. Ši pasirinktoji dalis vadinama imtimi. Imtis turi būti pakankamai reprezentatyvi, kad pagal jos rezultatus būtų galima spręsti apie generalinę visumą. Mokslinėje literatūroje aprašoma daug būdų, kaip parinkti tiriamuosius asmenis (Kardelis, 2002; Merkys, 1995), tačiau jie pagrįsti vienu pagrindiniu principu – imties atsitiktinumo principu, t.y. visi populiacijos elementai turi turėti vienodas galimybes patekti į imtį.

Norint tiksliau paaiškinti pasirinktos imties atrankos tikslumą ir pagrįstumą, reiktų įvardyti kokybinių ir kiekybinių metodų skirtumus mokslinio tyrimo proceso struktūroje. Parenkat tyrimo subjektus, pagal Krathwohl (1993) sudarytą lentelę (Kardelis, 2002), išryškėja šie kokybinės ir kiekybinės tyrimo priegios skirtumai:

- kokybiniame tyrime subjektų parinkimas yra tikslingas; individai ir situacijos yra parenkami taip, kad jie išryškintų atrastas prasmes ir patikrintų hipotezes;
- kiekybiniame tyrime subjektai numatomi prieš renkant duomenis, nors kartais vykstant tyrimui gali būti papildyti kitais. Dažnai subjektai pasirenkami siekiant visuotinumą.

Subjektų parinkimą apsprendžia ir tyrimo aplinka. Kokybiniame tyrime subjektams parenkama natūrali jiems aplinka, kuri gali kisti, atsiradus naujiems subjektams ar naujoms hipotezėms. Taigi, kalbant apie tyrimo imties sudarymo principus, reiktų akcentuoti tik tuos klausimo aspektus, kurie aktualūs aprašomajam tyrimui.

Tyrimo vieta ir laikas: tyrimas vyko 2004/2005 m. m. ir 2005/2006 m. m. Apklausoje dalyvavo respondentai iš įvairių Lietuvos miestų ir miestelių (Šiaulių, Marijampolės, Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Kolainių, Kužių, Prienų, Šakių, Vilkaviškio).

Tyrimas buvo grindžiamas tiriamųjų savanoriškumo ir iš dalies anonimiškumo principais. Anonimiškumu siekta gauti autentiškus, nuoširdžius ir atvirus tiriamųjų atsakymus. Norėta, kad išsakyti teiginiai nebūtų nulemti pašalinių asmenų nuostatų, o atspindėtų konkretaus tiriamojo nuomonę.

Tiriamųjų charakteristikos. Tyrime dalyvavo 28 respondentai. Pagrindinės tiriamųjų charakteristikos pateiktos 6 lentelėje ir 2 priede, 1 – 5 pav.

Kokybinio tyrimo imties charakteristika (N=28))

Respondentų amžius				
26 m. – 30 m.	31 m. – 35 m.	36 m. – 40 m.	41 m. – 43 m.	
N=4	N=11	N=9	N=4	
Respondentų lytis				
Moteris			Vyras	
N=19			N=9	
Respondentų išsilavinimas				
Spec. vidurinis	Vidurinis	Aukštesnysis	Nebaigtas aukštasis	Aukštasis
N=4	N=4	N=5	N=3	N=12
Respondentų užimtumas				
Dirbantys		Nedirbantys		Nenurodė
N=20		N=4		N=4

Duomenys (žr. 6 lentelę) demonstruoja, kad tyrime dalyvavo daugiau moterų (68%) nei vyrų (9%). Taigi, galima daryti prielaidą, kad tyrime vyrauja moterų nuomonės, kadangi jų, naudojant socialinę-pedagoginę studiją, buvo apklausta daugiau.

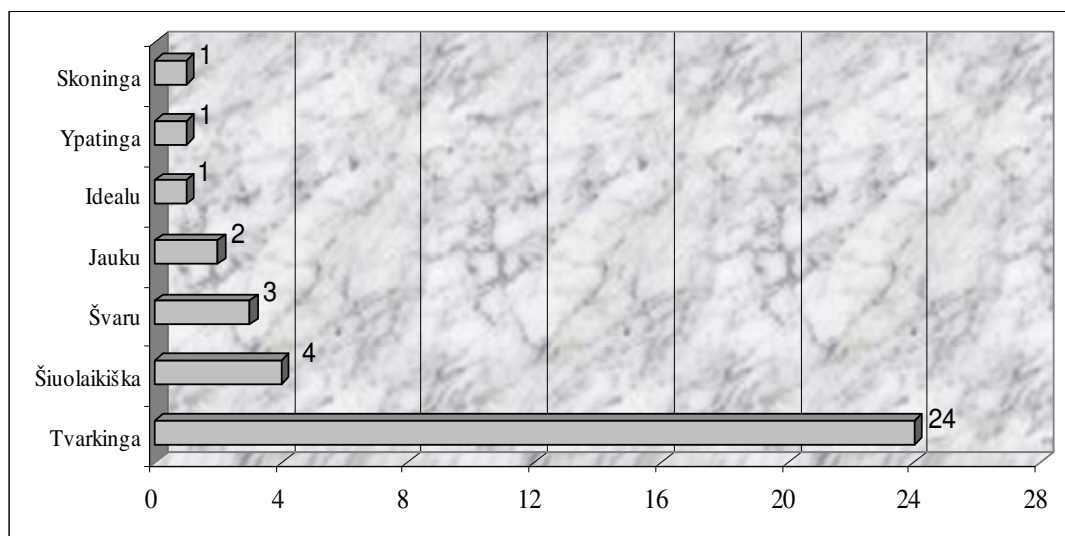
Pripažintos galiojančiomis 28 socialinės-pedagoginės studijos.

2.2. Suaugusiųjų edukacinės kultūros reprezentacijos vaikų savaiminio mokymo(si) namų aplinkoje aspektu

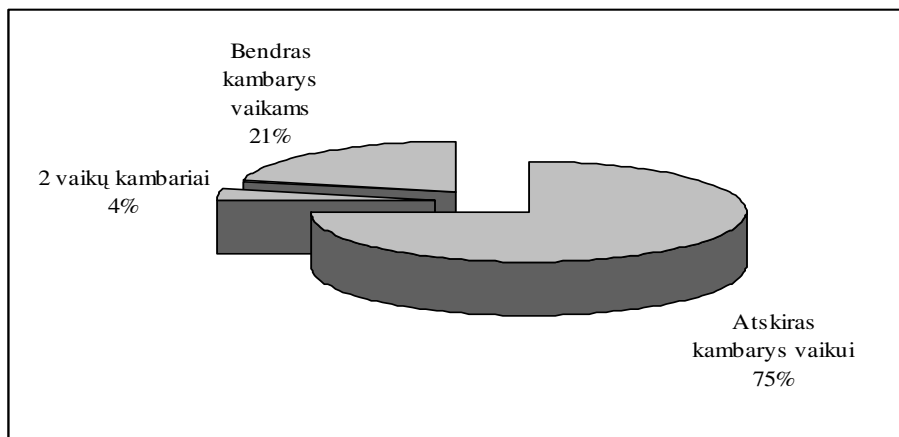
2.2.1. Namų aplinkos palankumas vaikų savaiminiam mokymuisi

Tinkamas namų aplinkos sutvarkymas moko ir skatina vaiką plėsti savo pažinimo ribas, o mokymasis savarankiškai disponuoti namų erdve stimuliuoja vaiko socialinį brandumą. Namų aplinkos tinkamumą darbui, žaidimams ir poilsiui iliustruoja 3 pav.

3 pav. Namų aplinkos tinkamumas vaiko darbui, žaidimams, poilsiui (N=28)

Atskirą kambarį turi dauguma vaikų (75%), keleriose šeimose yra vienas bendras kambarys vaikams (21%), vienoje šeimoje (1%) – du kambariai vaikams.

4 pav. Vaiko gyvenamoji aplinka (N=28)

Tinkamas namų aplinkos sutvarkymas sudaro sąlygas vaiko nepriklausomybei, ugdo pasitikėjimą savimi, savireguliaciją, stiprina individualumo jausmą. Šie vaiko asmenybės bruožai skatina ir stiprina jo savarankiškumą. Vaiko privatumo pripažinimas leidžia jam mokytis kontroliuoti savo laiką ir erdvę, sudaro galimybes vaikui veikti nepriklausomai.

Vaikų mikromokymosi (mokymosi iš socialinės aplinkos) požiūriu, namų aplinka gali būti įvardinta kaip palanki arba nepalanki savaiminiam mokymui(si).

7 lentelė

Namų aplinkos palankumas vaikų savaiminiam mokymuisi (N=28)

Eil. nr.	Kategorijos	%	Turinys – aprašymas
1.	Palanki aplinka	50	<i>Vaikai turi atskirą kambarį. Jame vaikai praleidžia nemažą laiko dalį, nes čia yra žaislų, knygų, darbo stolas.*</i>
			<i>Namuose labai daug dizaino detalių. Vaikai turi savo kambarį. Vaikai labai mėgsta sodyboje augantį ažuolą, kuriame praleidžia labai daug laiko.</i>
			<i>Vaikui yra atskiras kambarys, vaiko užsiėmimo vieta – įvairi (ir savo kambaryje, ir bendruose kambariuose, ir kieme, ir sode).</i>
			<i>Vaikas turi atskirą kambarį, kuriame ruošia pamokas, miega. Kambaryje gražūs, patogūs vaikiški baldai, daug žaislų, knygų. Tačiau labiausiai žaisti mėgsta jaukiai įrengtoje palėpėje.</i>
2.	Nepalanki aplinka	50	<i>Visos trys dukros turi asmeninius, mokslui gerai pritaikytus, kambarius (fortepijonas, kompiuteris). Kieme yra pakankamai erdvės žaidimams. Poilsui skirtas kambarys su židiniu. Rūsyje įrengta treniruoklių patalpa aktyviam poilsui. Sukaupta gausi fonoteka ir videoteka.</i>
			<i>Du vaikai turi vieną bendrą vaikų kambarį.</i>
			<i>Vaikas turi savo atskirą kambarį. Jame jis ruošia pamokas, taip pat ir miega.</i>

Namų aplinkos tinkamumas vaiko savaiminiam mokymui(si) apibūdinamas per dvi kategorijas: „palanki aplinka“ ir „nepalanki aplinka“. Labiausiai išryškinama kategorija „palanki aplinka“, kurią tėvai reprezentuoja taip: *Visos trys dukros turi asmeninius, mokslui gerai pritaikytus, kambarius (fortepijonas, kompiuteris). Kieme yra pakankamai erdvės žaidimams. Poilsui skirtas kambarys su židiniu. Rūsyje įrengta treniruoklių patalpa aktyviam poilsui. Sukaupta gausi fonoteka ir videoteka; Vaikas turi atskirą kambarį, kuriame ruošia pamokas, miega. Kambaryje gražūs, patogūs vaikiški baldai, daug žaislų, knygų. Tačiau labiausiai žaisti mėgsta jaukiai įrengtoje palėpėje.*

Silpniausiai tėvai reprezentuoja kategoriją „nepalanki aplinka“, jos turinys apibūdinamas taip: *Sūnus ir dukra turi vieną bendrą vaikų kambarį; Vaikas turi savo atskirą kambarį. Jame jis ruošia pamokas, taip pat ir miega.*

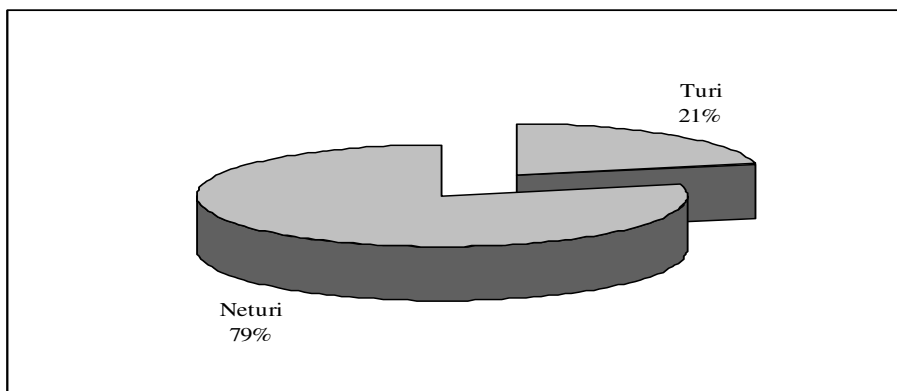
Vaikų savaiminio mokymosi kontekste darbo, žaidimų, poilsio vieta ir aplinka suvokiama kaip struktūrinė vaiko mikromokymosi dalis. Šių aplinkų įvardijimas atspindi tėvų koncepciją savaiminio vaiko mokymosi atžvilgiu, t.y. kokią reikšmę tėvai teikia vaiko mokymuisi iš socialinės aplinkos.

Vaikų savaiminis mokymasis arba situacinis mikromokymasis vyksta plėtojant socialinę-kognityvinę patirtį mokymosi iš aplinkos sąlygomis. Sąlygų vaikų savaiminiam mokymuisi

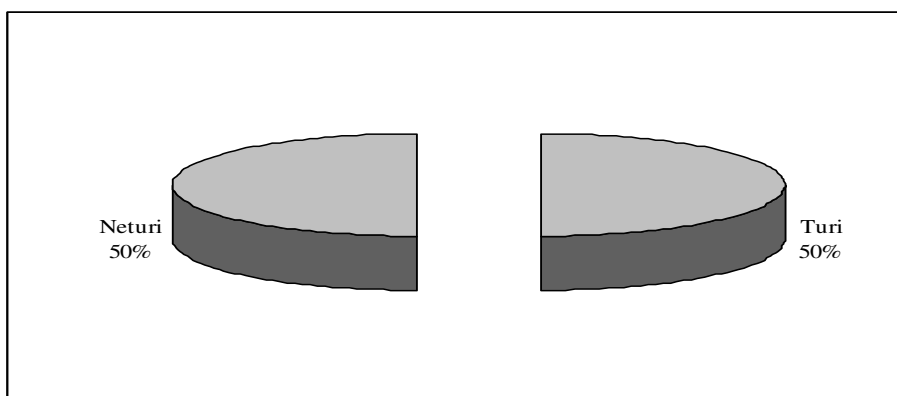
* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

sudarymo aspektu paminėtinos šios namų aplinkos: darbo vieta ir aplinka, žaidimų vieta ir aplinka, poilsio vieta ir aplinka.

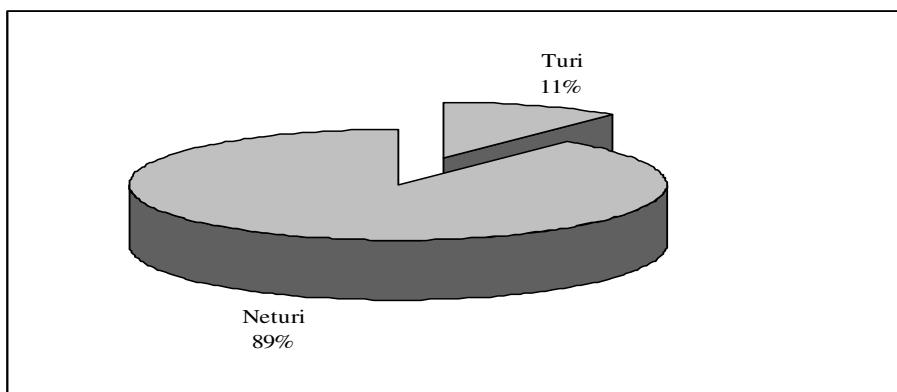
Darbo, žaidimų bei poilsio vietų išskyrimą namų aplinkoje iliustruoja 5, 6 ir 7 pav.

5 pav. Vaiko darbo vieta ir aplinka (N=28)

6 pav. Vaiko žaidimų vieta ir aplinka (N=28)

7 pav. Vaiko poilsio vieta ir aplinka (N=28)

Namų aplinkos tinkamumas vaiko darbui, žaidimams, poilsiui (N=28)

Aplinka nuosavame name (N=23)				Aplinka bute (N=5)			
Eil. nr.	Kategorijos	Subkategorijos	%	Eil. nr.	Kategorijos	Subkategorijos	%
1.	Namų aplinkos tinkamumas darbui	Tvarkinga	91,30	1.	Namų aplinkos tinkamumas darbui	Tvarkinga	60
		Švaru	13,04			Šiuolaikiška	40
		Jauku	8,69			Skoninga	20
		Šiuolaikiška	8,69				
		Idealu	4,34				
		Ypatinga	4,34				
2.	Darbo vieta ir aplinka	Priemonės darbui	26,08	2.	Darbo vieta ir aplinka	Priemonės darbui	60
		Priemonės žaidimams	17,39			Priemonės žaidimams	40
		Priemonės muzikavimui	8,69				
3.	Žaidimų vieta ir aplinka	Gyvenamosios vietos aplinka	39,13	3.	Žaidimų vieta ir aplinka	Gyvenamosios vietos aplinka	20
		Kiemo aplinka	21,73				
		Sodybos aplinka	13,03				
		Medžio aplinka	8,69				
4.	Poilsio vieta ir aplinka	Specialiai įrengtas kambarys	26,08	4.	Poilsio vieta ir aplinka	Darbo kambarys	40
		Muzikinis kambarys	8,69				

Apibūdinsime namų aplinkos tinkamumą vaiko darbui, žaidimams ir poilsiui. Tiek nuosavo namo, tiek buto aplinka apibūdinama per keturias kategorijas: „namų aplinkos tinkamumas darbui“, „darbo vieta ir aplinka“, „žaidimų vieta ir aplinka“, „poilsio vieta ir aplinka“. Labiausiai tėvų akcentuojama kategorija – „namų aplinkos tinkamumas darbui“, kuri apibūdinama septyniomis subkategorijomis: „tvarkinga“, „švaru“, „jauku“, „šiuolaikiška“, „idealu“, „ypatinga“, „skoninga“. Silpniausiai kategorizuojamos darbo ir poilsio aplinkos, kiekvieną jų tėvai apibūdina per tris subkategorijas.

Darbo vietą ir aplinką tėvai reprezentuoja per šias subkategorijas: „priemonės darbui“ (rašomasis stalas, kompiuteris, vaikiški baldai ir kt.): *Kambaryje gražūs, patogūs vaikiški baldai, daug knygų; Vaikas turi atskirą, puikiai įrengtą kambarį. Jame stovi vaikui pritaikyti baldai, kompiuteris. Yra rašomasis stalas pamokoms ruošti**; „priemonės žaidimams“ (žaislai, žaidimai ir kt.): *Vaiko kambaryje yra daug žaislų; Vaikas turi atskirą kambarį. Pakanka erdvės asmeniniams daiktams, žaidimams*; „priemonės muzikavimui“ (fortepijonas): *Vaikai turi asmeninius, mokslui gerai pritaikytus, kambarius (yra fortepijonas)*.

Apibūdinant žaidimų vietą išryškintos šios subkategorijos: „gyvenamosios vietos aplinka“ (*Vaikas labiausiai mėgsta žaisti jaukiai įrengtoje palėpėje; Vaiko žaidimų vieta įvairi ir savo kambaryje, ir bendruose kambariuose.*), „kiemo aplinka“ (*Vaikų užsiėmimo vieta – kiemas; Nuosavame kieme yra pakankamai erdvės žaidimams.*); „sodybos aplinka“ (*Vaikai*

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

mėgsta žaisti sodyboje*), „medžio aplinka“ (*Vaikai labai mėgsta sodyboje augantį ąžuolą, kuriame praleidžia labai daug laiko.*).

Kategoriją „poilsio vieta ir aplinka“ tėvai reprezentuoja šiomis subkategorijomis: „specialiai įrengtas kambarys“ (*Poilsiu skirtas kambarys su židiniu. Rūsyje įrengta treniruoklių patalpa aktyviam poilsiu.*), „muzikinis kambarys“ (*Namuose sukaupia gausi fonoteka, videoteka.*), „darbo kambarys“ (*Vaikas turi savo atskirą kambarį. Jame jis ruošia pamokas, taip pat ir miega.*).

Apibūdinsime namų aplinkos tinkamumą vaiko darbui, žaidimams ir poilsui nuosavame name. Labiausiai reprezentuojama kategorija yra „namų aplinkos tinkamumas darbui“. Išskiriamos šešios subkategorijos: „tvarkinga“, „švaru“, „jauku“, „šiuolaikiška“, „idealu“, „ypatinga“. Silpniau apibūdinamos kategorijos „žaidimų vieta ir aplinka“ ir „darbo vieta ir aplinka“. Žaidimų vietą ir aplinką reprezentuojama per keturias subkategorijas: „gyvenamosios vietos aplinka“, „kiemo aplinka“, „medžio aplinka“ ir „sodybos aplinka“. Labiausiai išryškinama subkategorija – „gyvenamosios vietos aplinka“ (39,13%). Darbo vieta ir aplinka apibūdinama trimis subkategorijomis: „priemonės darbui“, „priemonės žaidimams“ ir „priemonės muzikavimui“. Labiausiai tėvų reprezentuojama subkategorija – „priemonės darbui“ (26,08%). Mažiausiai kategorizuojama poilsio vieta ir aplinka, kurią tėvai apibūdina per dvi kategorijas: „specialiai įrengtas kambarys“ ir „muzikinis kambarys“. Labiausiai akcentuojama subkategorija – „specialiai įrengtas kambarys“ (26,08%).

Apibūdinsime namų aplinkos tinkamumą vaiko darbui, žaidimams ir poilsui bute. Labiausiai tėvai reprezentuoja kategoriją „namų aplinkos tinkamumas darbui“. Išskiriamos trys subkategorijos: „tvarkinga“, „šiuolaikiška“, „skoninga“. Silpniau kategorizuojama darbo vieta ir aplinka, kurią apibūdina dvi subkategorijos: „priemonės darbui“ ir „priemonės žaidimams“. Labiausiai tėvai reprezentuoja subkategoriją „priemonės darbui“ (60%). Mažiausiai išryškintos kategorijos „žaidimų vieta ir aplinka“ ir „poilsio vieta ir aplinka“. Žaidimų vietą ir aplinką apibūdina subkategorija „gyvenamosios vietos aplinka“, poilsio vietą ir aplinką – „darbo kambarys“.

Taigi namų aplinkos tinkamumą vaiko darbui, žaidimams ir poilsui suaugusieji daugiausia reprezentuoja per bendrą aplinkos sutvarkymą (t.y. kategoriją „namų aplinkos tinkamumas darbui“) pabrėždami jos tvarkingumą, švarą, jaukumą. Silpniausiai kategorizuojamos yra darbo ir poilsio aplinkos. Darbo vietą reprezentuojant per gyvenamosios vietos aplinką, o poilsio vieta yra darbo kambarys. Žaidimams tiek bute, tiek nuosavame name labiausiai priskiriama gyvenamosios vietos aplinka (sodo aplinka, medžio aplinka, kiemo aplinka). Galima daryti išvadą, kad tėvai, apibūdinami tiek nuosavo namo, tiek buto aplinką

---

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

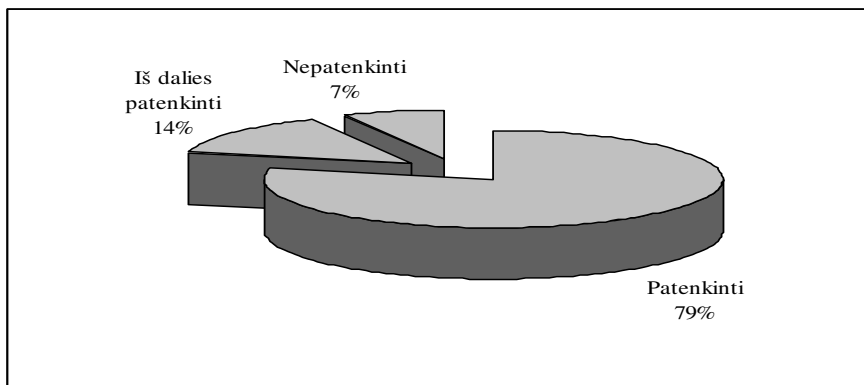
labiausiai orientuojasi ne į vaiko poilsui ir žaidimams ar specialiai vaikui pritaikytą darbo aplinką, bet į bendrą namų aplinkos sutvarkymą, pabrėžiant tvarkingumą ir švarą (nuosavo namo aplinka), o jo šiuolaikiškumą ir švarą (buto aplinka).

2.2.2. Tėvų pasitenkinimas vaiko mokymusi ir „bandymai“ gerinti vaikų mokymosi rezultatus

9 lentelė

Tėvų pasitenkinimas vaiko mokymusi (N=28)

Eil. nr.	Tėvų grupės	%	Kategorijos	Turinys – aprašymas
1.	Patenkinti	78,57	Mokymosi rezultatai	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Mokosi gerai</i>; ○ <i>Mokosi neblogai</i>; ○ <i>Geriausias mokinys klasėje</i>; ○ <i>Gerai rezultatai</i>; ○ <i>Gauna gerus įvertinimus</i>.
			Vaiko veikla ir vaikas	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Aktyvus pamokose</i>; ○ <i>Noriai ieško papildomos informacijos</i>; ○ <i>Domisi ne tik gyvenimo, bet ir mokslo reiškiniais</i>; ○ <i>Imlus, smalsus, žingeidus</i>; ○ <i>Rodo pastangas</i>.
			Mokytojo veikla ir bendravimas	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Išaiškina, diferencijuoja užduotis</i>; ○ <i>Supranta vaikus</i>; ○ <i>Tenkina mokymosi proceso organizavimas</i>; ○ <i>Tenkina mokytojų darbas</i>; ○ <i>Lengvai ir gražiai bendrauja</i>; ○ <i>Jaučiamas sutarimas su kitais mokytojais</i>; ○ <i>Vaikai ir mokytojai gražiai bendrauja</i>.
			Mokyklos aplinka	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Mokykloje gera aplinka</i>; ○ <i>Pakanka ir tvarkos bei drausmės</i>.
			Tėvų veikla	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Palaiko nuolatinius ryšius su mokykla</i>.
2.	Iš dalies patenkinti	14,28	Mokymosi rezultatai	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Nepatenkina kai kurių dalykų pasiekimai</i>.
			Mokyklos aplinka	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Nepatinka mokyklos mikroklimatas</i>.
3.	Nepatenkinti	7,14	Mokymosi rezultatai	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Visiškai nesidomi mokymusi</i>; ○ <i>Tingi mokyti</i>; ○ <i>Pagal savo gabumus galėtų mokyti geriau</i>.

8 pav. Tėvų grupės pagal pasitenkinimą vaiko mokymusi (N=28)

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Pagal pasitenkinimą vaikų mokymusi išsiskyrė trys tėvų grupės: patenkinti, iš dalies patenkinti ir nepatenkinti. Didesnioji dalis tėvų (79%) yra patenkinti vaiko mokymusi ir tik nedidelė dalis (7%) – nepatenkinti.

Patenkintųjų tėvų grupėje vaikų mokymasis yra apibūdinamas pagal tokias kategorijas: „mokymosi rezultatai“, „vaiko veikla ir vaikas“, „mokytojo veikla ir bendravimas“, „mokyklos aplinka“, „tėvų veikla“.

Iš dalies patenkintieji vaikų mokymąsi apibūdina dviem kategorijomis: „mokymosi rezultatai“, „mokyklos aplinka“.

Nepatenkintieji apibūdina tik vieną kategoriją – „mokymosi rezultatai“.

Patenkintieji tėvai reprezentuoja penkias kategorijas. Kategorija „mokymosi rezultatai“ yra apibūdinama taip: *mokosi gerai (neblogai), gauna gerus įvertinimus** ir per vaiko charakteristiką (*geriausias mokinys klasėje*). Vaiko veikla kategorizuojama taip: nurodomos vaiko savybės (*mergaitė imli; vaikas yra smalsus, žingeidus*), apibūdinamos pastangos (*rodo pastangas; noriai ieško papildomos informacijos*) ir nurodomas vaiko aktyvumas pamokose (*Vaikas yra aktyvus pamokose*). Mokytojo veikla ir bendravimas reprezentuojama taip: orientacija į vaikus (*supranta vaikus; lengvai, gražiai bendrauja*, per mokymosi proceso organizavimą (*išaiškina, diferencijuoja užduotis; tenkina mokymo proceso organizavimas*), per santykius su kitais mokytojais (*jaučiamas sutarimas su kitais mokytojais*). Mokyklos aplinka kategorizuojama pabrėžiant reikalavimų buvimą vaiko veiklai (*pakanka tvarkos bei drausmės*). Mažiausiai kategorizuojama yra tėvų veikla (*palaiko nuolatinius ryšius su mokykla*).

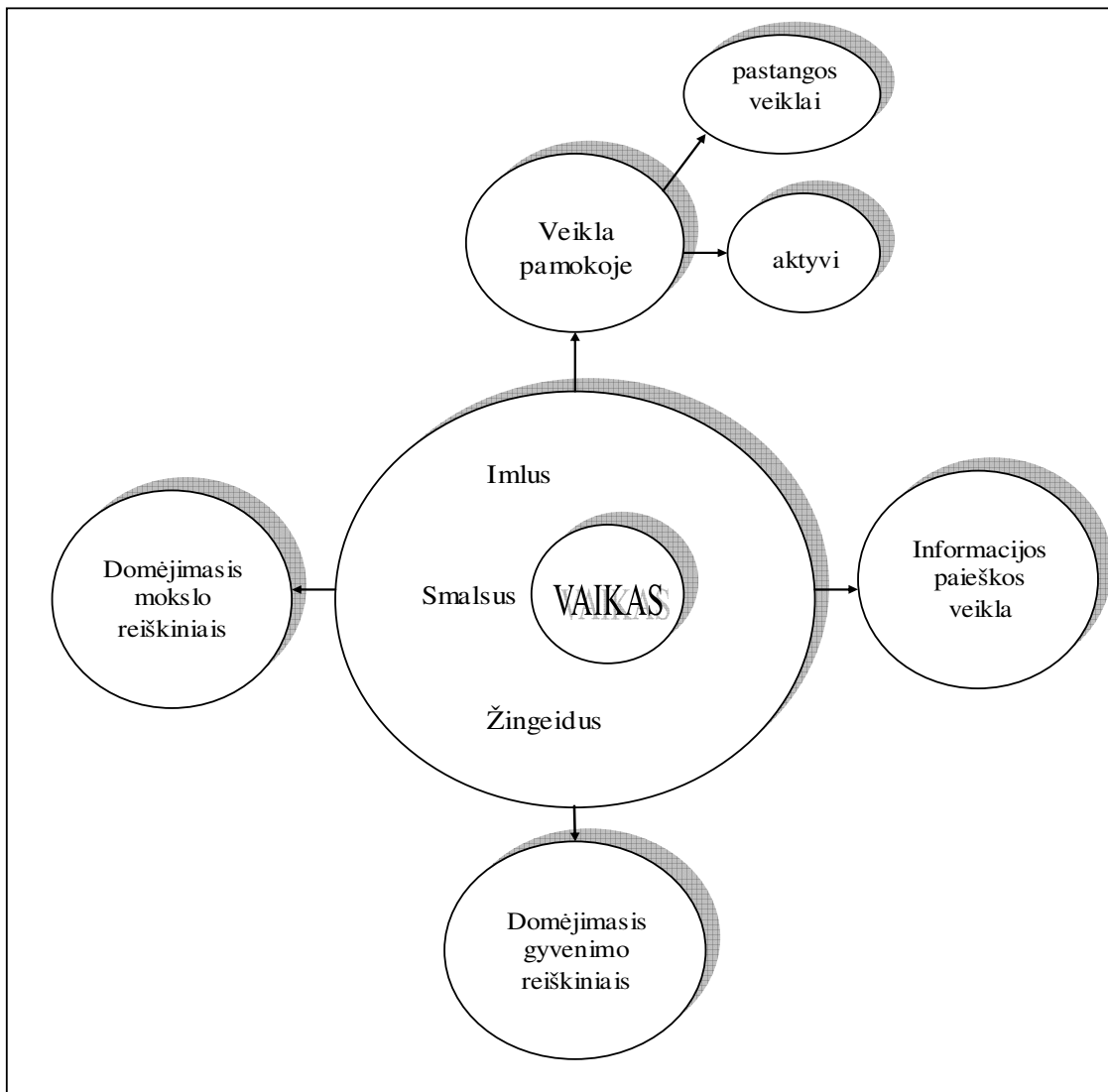
Iš dalies patenkintųjų tėvų reprezentacijos yra orientuotos į dalykų pasiekimus (*kai kurių dalykų pasiekimai nedžiugina*) ir mokyklos mikroklimas (*nepatinka mokyklos mikroklimas*).

Nepatenkintieji tėvai reprezentuoja tik vieną kategoriją – „mokymosi rezultatai“, jų nebuvimą aiškindami per vaiko savybes (*Vaikas visiškai nesidomi, tingi; Nepatenkinta išsiblaškytu, ypač matematikos pamokoje, kadangi kelios atsitiktinės klaidos nulemia bendrąjį mokymosi rezultatą.*) bei vaiko lūkesčius (*pagal savo gabumus galėtų mokytis ir geriau*).

Tėvų reprezentacijų pagrindu, galima sudaryti vaiko veiklos mokymo(si) procese ir mokytojo veiklos kategorizavimo modelius (žr. 9 ir 10 pav.).

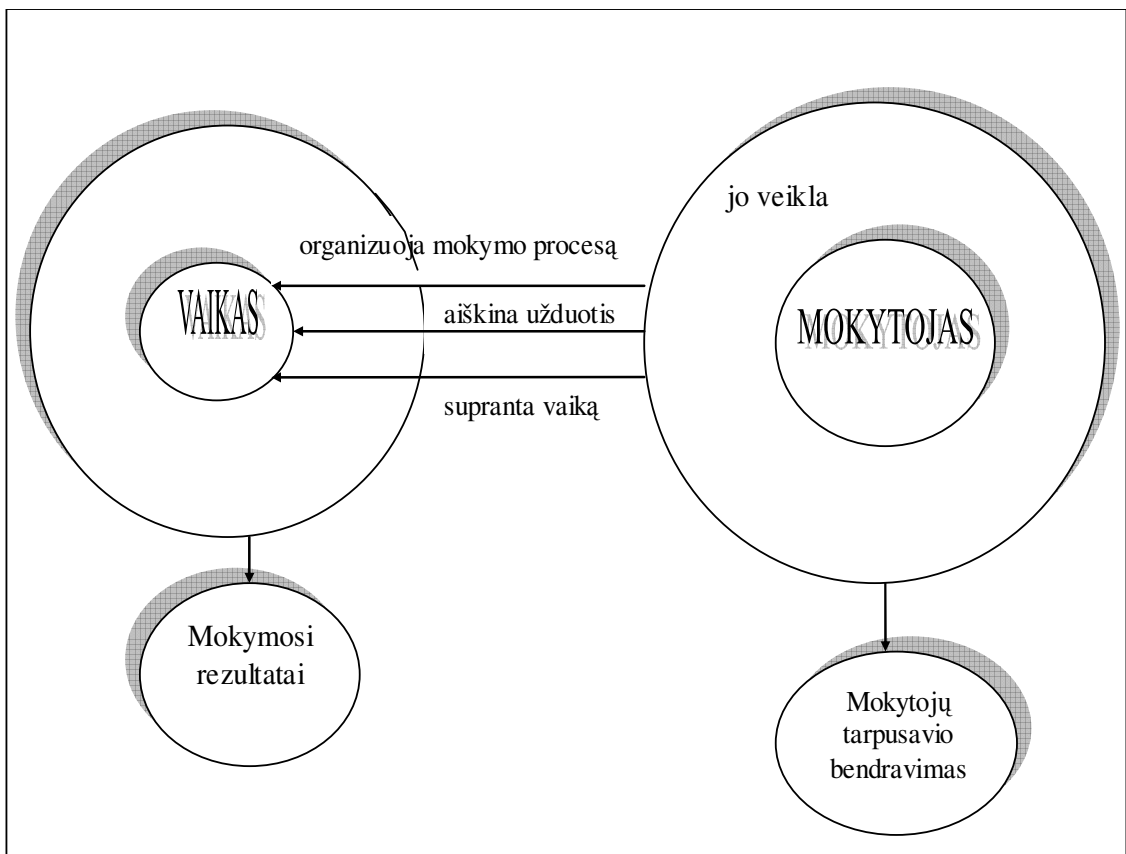
* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

9 pav. Vaiko veiklos (mokymosi procese) kategorizavimo modelis

Paanalizuosime modelį. Apibūdinami vaiko veiklą mokymo(si) procese, tėvai orientuojasi į vaiko kognityvines savybes (smalsus, žingeidus) bei vaiko savarankišką domėjimąsi trimis sritimis: mokslo reiškiniais, informacija ir gyvenimo reiškiniais. Be to, tėvams labai svarbi veikla pamokoje, kurią jie apibūdina per vaiko pastangas veiklai ir aktyvumą. Tokiu būdu, vaiko mokymosi mokymo(si) procesą tėvai suvokia kaip paties vaiko natūralų domėjimąsi įvairia aplinka, tačiau vaiko aktyvią veiklą sieja tik su pamoka. Taigi mokymąsis aplinkoje ir iš aplinkos yra suvokiamas kaip vaiko domėjimosi sritis, o visos vaiko pastangos veiklai, tėvų supratimu, turi išryškėti pamokoje.

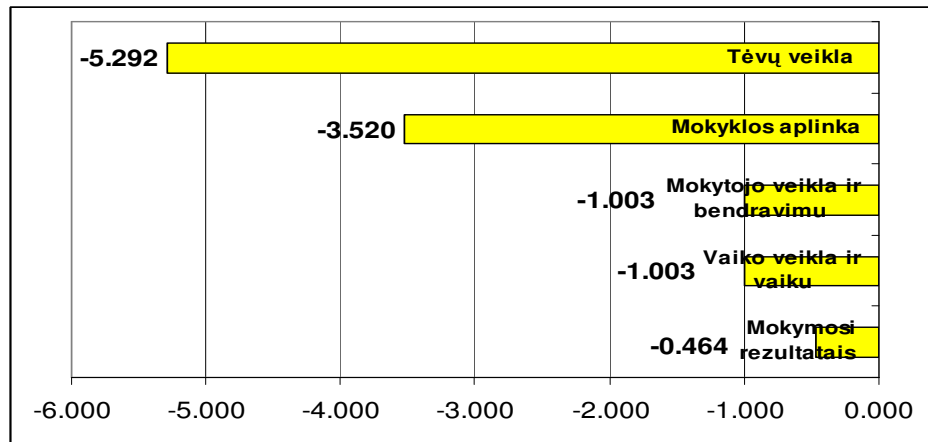

10 pav. Mokytojo veiklos kategorizavimo modelis

Paanalizuosime modelį. Mokytojo veikla apibūdinama per organizacinį aspektą, kuris apibūdinamas kategorijomis „organizuoja“, „aiškina“ ir „supranta vaiką“. Organizavimui skiriamas didesnis dėmesys negu kategorijai „mokytojo ir vaiko sąveika“, apibūdinamai per vaiko mokymo(si) rezultatus, o ne pačios sąveikos kategorijomis. Tuo tarpu sąveika yra apibūdinama per mokytojų tarpusavio bendravimą, o ne per sąveiką su vaiku.

Taigi galima daryti prielaidą, kad tėvų pasitenkinimas vaiko mokymusi yra siejamas su vaiko mokymosi rezultatais bei mokytojo veikla.

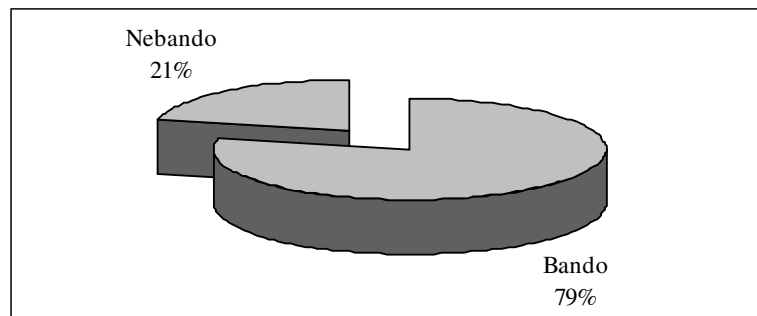
Nustatėme tėvų pasitenkinimo vaiko mokymusi standartinį nuokrypį (žr. 3 priedą, 1 pav.). Apibūdinsime tėvų pasitenkinimo vaiko mokymusi kategorijas pagal vidurkį, esant standartinei paklaidai 0,44.

11 pav. Tėvų pasitenkinimas vaiko mokymusi
(reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį, esant 0,44 standartinei paklaidai) (N=28)

Reikšmingiausia kategorija yra „mokymosi rezultatai“ (-0,464). Vienodai reikšmingos kategorijos – „vaiko veikla ir vaikas“ (-1,003) ir „mokytojo veikla ir bendravimas“ (-1,003). Mažiausiai reikšmingos yra kategorijos „tėvų veikla“ (-5,292) ir „mokyklos aplinka“ (-3,520). Reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad vaiko mokymosi rezultatais tėvai labiausiai yra patenkinti dėl mokytojo ir vaiko veiklos.

Apibūdinsime tėvų grupes pagal tai, ar jie bando gerinti vaikų mokymosi rezultatus.

11 pav. Tėvų „bandymai“ gerinti vaikų mokymosi rezultatus (N=28)

Dauguma tėvų (79%) bando gerinti vaiko mokymosi rezultatus. Išskirsime tėvų grupes pagal tai, kaip jie bando gerinti vaikų mokymosi rezultatus.

Tėvų „bandymai“ gerinti vaikų mokymosi rezultatus (N=22)

Eil. nr.	Kategorijos	%	Subkategorijos	Turinys – aprašymas
1.	Tiesioginis tėvų dalyvavimas	17	Konsultavimas ir pagalba	<ul style="list-style-type: none"> ○ Pakonsultuojame vaiką ruošiant pamokas*; ○ Patariame užduočių atlikime; ○ Padedu atlikti įvairias užduotis; ○ Padedu ruošti pamokas, jei vaikas nesupranta; ○ Padedame ruošti namų darbus; ○ Kartais padedame ruošti pamokas; ○ Padedame dalykus, kurie nesiseka; ○ Drauge bandome įveikti sunkumus.
			Aiškinimas nesuprantamų dalykų ir mokymosi prasmės	<ul style="list-style-type: none"> ○ Paaiškinu tai, ko vaikas nesupranta; ○ Stengiamės paaiškinti sunkiau suvokiamą dalyką; ○ Paaiškiname; ○ Išgėdijame; ○ Aiškiname pasiremdami mokslo svarbą gyvenime; ○ Aiškiname konkrečiais gyvenimiškais pavyzdžiais.
2.	Netiesioginis tėvų dalyvavimas	4	Domėjimasis rezultatais	<ul style="list-style-type: none"> ○ Domimės vaiko ugdymo rezultatais; ○ Domimės vaiku; ○ Pasidomime, kaip vaikui sekasi.
3.	Priemonių naudojimas	26	Skatinimas	<ul style="list-style-type: none"> ○ Skatiname plačiau domėtis tais dalykais, kurie jam labiausiai patinka; ○ Skatiname mokymosi motyvaciją; ○ Periodiškai paskatiname už mokykloje parodytus gerus rezultatus; ○ Skatiname nuolatiniu domėjimusi vaiku; ○ Už kiekvieną gautą gerą balą nuperkame po bananą ar apelsiną; ○ Skatiname dovanėlėmis; ○ Leidžiame išvykti į keliones, išeiti pas draugus; ○ Skatiname bendravimu, pagyrimu; ○ Skatiname papildomai skaityti knygas; ○ Skatiname mokytis dirbti kompiuteriu.
			Kontrolė	<ul style="list-style-type: none"> ○ Griežtai kontroliuojame; ○ Nuolat kontroliuojame; ○ Kontroliuojame namų darbų atlikimą; ○ Nuolatinė vaiko priežiūra.
			Bausmės	<ul style="list-style-type: none"> ○ Baudžiame už blogą pažymį; ○ Neleidžiame sėstis prie kompiuterio; ○ Neleidžiame eiti į užklausinius būrelius.
4.	Ryšys su mokytojais	4	–	<ul style="list-style-type: none"> ○ Lankausi pas mokytojus; ○ Palaikau ryšį su auklėtoja; ○ Nuolat paskambinu auklėtojais;
5.	Papildomų ugdymo(si) sąlygų sudarymas	4	–	<ul style="list-style-type: none"> ○ Duodame papildomų užduočių; ○ Leidžiame į papildomus užsiėmimus; ○ Perku papildomas priemones; ○ Perku knygas.

Kategorizuosime samprotavimus tėvų, bandančių gerinti vaikų mokymosi rezultatus. Tėvų reprezentacijas galima apibūdinti per penkias kategorijas: „tiesioginis“, „netiesioginis tėvų dalyvavimas“, „priemonių naudojimas“, „ryšys su mokytojais“, „papildomų ugdymo(si) sąlygų sudarymas“.

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Paanalizuosime kategorijos „tiesioginis tėvų dalyvavimas“ turinį. Tiesioginis tėvų dalyvavimas apima dvi kategorijų sritis. Daugiausia tėvų dalyvavimas pasireiškia konsultavimu ir pagalba. Konsultavimas apima šias sritis: patarimai ruošiant pamokas, kai nesupranta, rengiant užduotis. Mažiau tėvų dalyvavimas reiškiasi bandymu paaiškinti. Tam tikslui naudojami tokie būdai: aiškinama mokslo svarba ir prasmė, nesuprantami dalykai (*Stengiamės paaiškinti sunkiau suvokiamą dalyką**).

Labiausiai kategorizuojama sritis yra „priemonių naudojimas“. Siekdami gerinti vaikų rezultatus, tėvai skatina, kontroliuoja, baudžia. Skatina per nuolatinį domėjimąsi vaiko mokymosi rezultatais bei motyvacija, pagyrimu, kelionėmis, suteikdami vaikams papildomas galimybes svečiuotis pas draugus. Tėvai naudoja ir materialinius paskatinimus: *Už kiekvieną gautą gerą balą nuperkame po bananą ar apelsiną*. Kai kurie tėvai skatina nuolat (*Skatiname nuolatiniu domėjimusi vaiku.*), kai kurie – pagal situaciją (*Periodiškai paskatiname už gerus rezultatus.*). Kontrolė apima namų darbų atlikimą (*Kontroliuojame namų darbų atlikimą.*). Yra tėvų, kurie kontroliuoja visas vaiko gyvenimo sritis nuolatine vaiko priežiūra ir kontrole be išlygų. Tėvai taiko tokias bausmes: laikinai izoliuoja vaiką nuo mėgstamos veiklos (*Už blogą pažymį neleidžiame sėstis prie kompiuterio ar eiti į užklausinius būrelius.*).

Tėvai stengiasi sudaryti sąlygas papildomam ugdymuisi: specialiai nukreipia į papildomus užsiėmimus (*Leidžiame į papildomus užsiėmimus.*) arba patys skiria papildomų užduočių (*Duodame papildomų užduočių.*) bei perka papildomas priemones ir knygas (*Perkame papildomas priemones, knygas.*).

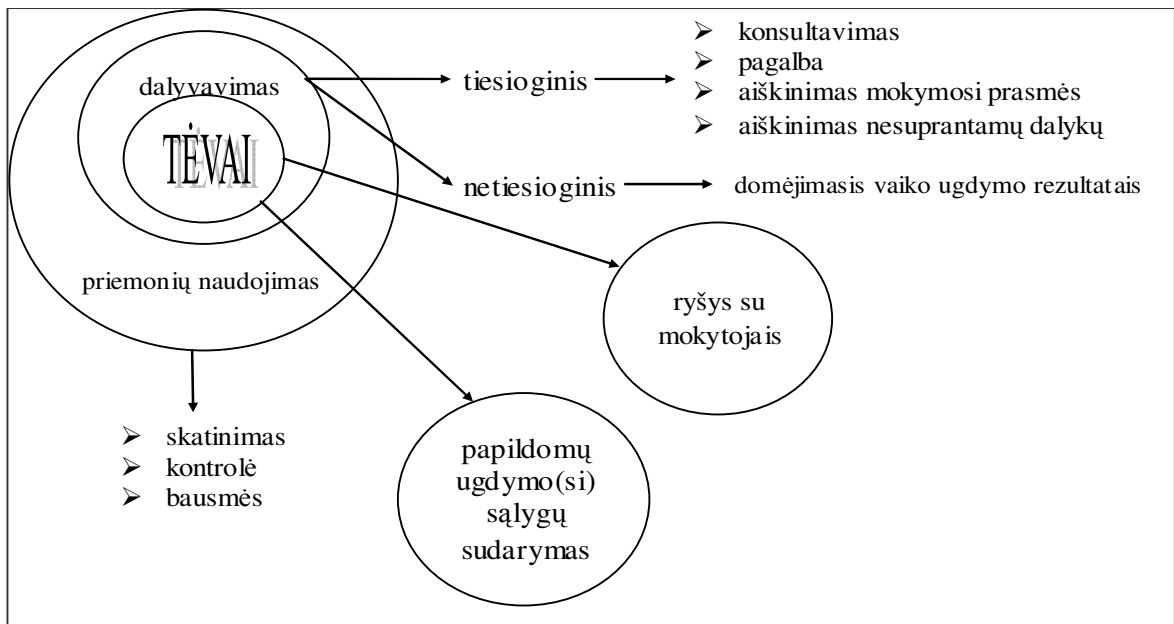
Silpniausiai kategorizuojamos tėvų reprezentacijų sritys yra netiesioginis tėvų dalyvavimas, kuris apima domėjimąsi vaiko rezultatais (*Pasidomime, kaip vaikui sekasi.*), ir ryšio su mokytojais palaikymas (*Lankausi pas mokytojus; Nuolat paskambinu auklėtojais.*).

Yra atskirų atvejų, kai tėvai patys dalyvaudami nebando gerinti vaikų mokymosi rezultatų, akcentuodami vaiko savarankiškumo kompetencijas: *Nebandau gerinti. Vaikas mokosi savarankiškai; Pamokas ruošia pats, nuo mažens pratiname prie savarankiškumo ir pratiname visus darbus atlikti pačiam; Nereikia, nes savarankiška; Nebandau, nes vaikas namų užduotis atlieka savarankiškai ir nepriekaištingai.*

Tėvų reprezentacijų pagrindu galima sudaryti tėvų bandymų gerinti vaikų mokymosi rezultatus modelį (žr. 12 pav.).

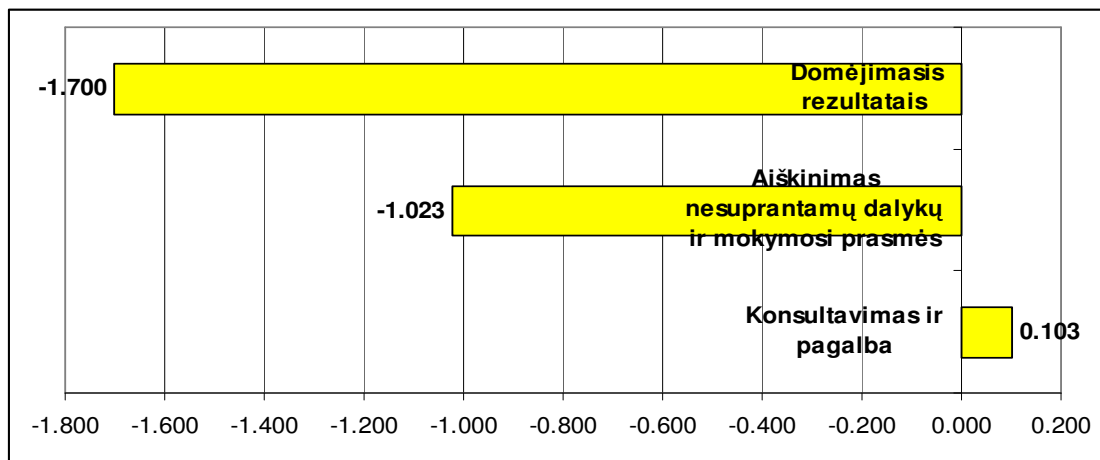
* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

12 pav. Tėvų „bandymų“ gerinti vaikų mokymosi rezultatus kategorizavimo modelis

Paanalizuosime modelį. Tėvų veikla, siekiant gerinti vaiko mokymosi rezultatus, kategorizuojama per „dalyvavimą“ ir „priemonių naudojimą“. Dalyvavimas reiškiasi tiesioginiais ir netiesioginiais tėvų „bandymais“. Netiesioginis dalyvavimas apima tik kategoriją – „domėjimąsi vaiko ugdymo rezultatais“, tuo tarpu tiesioginis dalyvavimas apima tokias veiklas kaip konsultavimas, pagalba, aiškinimas mokymosi prasmės ir nesuprantamų dalykų. Antra kategorija – „priemonių naudojimas“ pasireiškia skatinimais, kontrole ir bausmių taikymu. Išryškėja, kad, norėdami gerinti vaiko mokymosi rezultatus, tėvai per mažai stengiasi įtraukti patį vaiką arba vaikų mokymosi dalyvavimą sieja su savo pačių dalyvavimu, arba naudoja skatinimų-bausmių sistemą, kontrolę. Kategorijų „papildomų ugdymo(si) sąlygų sudarymas“ ir „ryšys su mokytojais“ išskyrimas rodo, kad tėvai suvokia papildomo ugdymo svarbą (nukreipia vaikus papildomam ugdymui) ir nepakankamai turi patirties palaikant ryšius su mokytojais. Taigi tėvų „bandymai“ gerinti vaiko mokymosi rezultatus orientuoti į formalųjį ugdymo modelį, grindžiamą skatinimų – bausmių sistema.

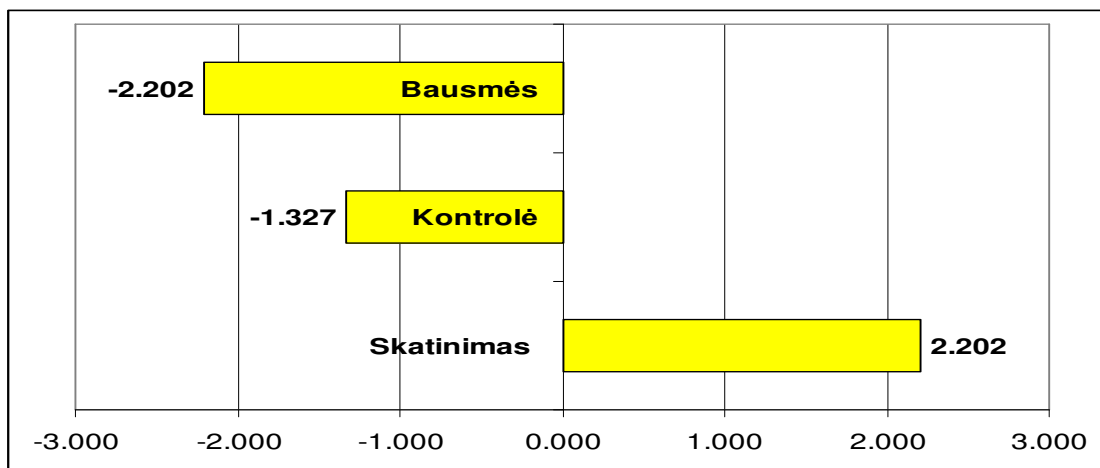
Nustatėme tėvų bandymų gerinti vaikų mokymosi rezultatus tėvams patiems dalyvaujant standartinį nuokrypį (žr. 3 priedą, 2 pav.). Apibūdinsime kategorijų „tėvų tiesioginis dalyvavimas“ ir „tėvų netiesioginis dalyvavimas“ reikšmingumą pagal vidurkį, esant standartinei paklaidai 0,50.

13 pav. Tėvų „bandymai“ gerinti vaikų mokymosi rezultatus jiems patiems dalyvaujant (reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį, esant 0,50 standartinei paklaidai)

Reikšmingiausia yra kategorijos „tiesioginis tėvų dalyvavimas“ subkategorija „konsultavimas ir pagalba“ (0,103), mažiausiai reikšminga - kategorijos „netiesioginis tėvų dalyvavimas“ subkategorija „domėjimasis rezultatais“ (-1,700).

Nustatėme tėvų bandymų gerinti vaikų mokymosi rezultatus naudojant priemones standartinę nuokrypį (žr. 2 priedą, 3 pav.). Apibūdinsime kategorijos „priemonių naudojimas“ reikšmingumą pagal vidurkį, esant standartinei paklaidai 0,50.

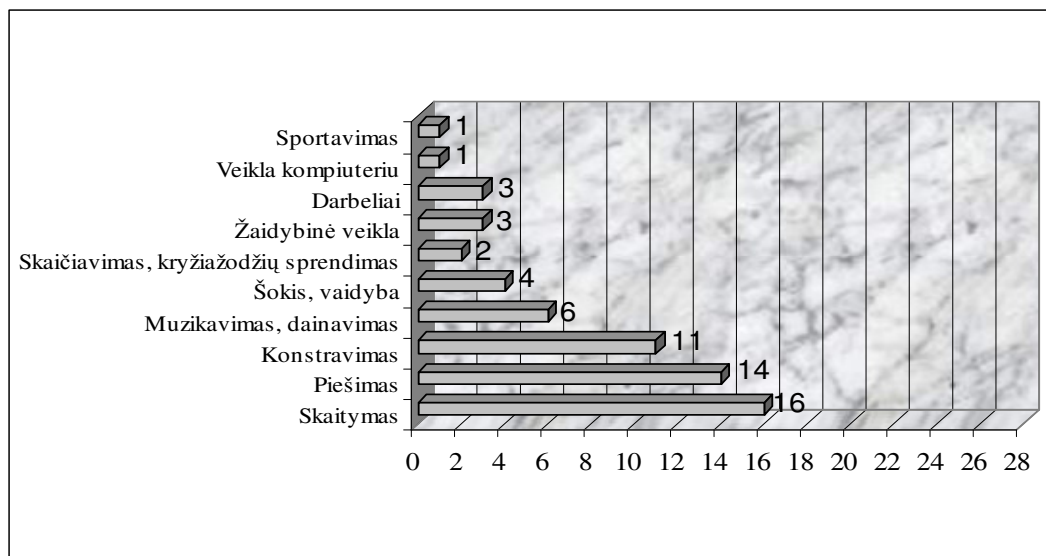

14 pav. Tėvų „bandymai“ gerinti vaikų mokymosi rezultatus naudojant priemones (reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį, esant 0,50 standartinei paklaidai)

Reikšmingiausia yra subkategorija „skatinimas“ (2,202). Mažiausiai reikšminga – „bausmės“ (-2,202). Reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad, norėdami gerinti vaiko mokymosi rezultatus, tėvai per mažai stengiasi įtraukti patį vaiką arba vaikų mokymosi dalyvavimą sieja su savo pačių dalyvavimu, arba naudoja skatinimų-bausmių sistemą, kontrolę.

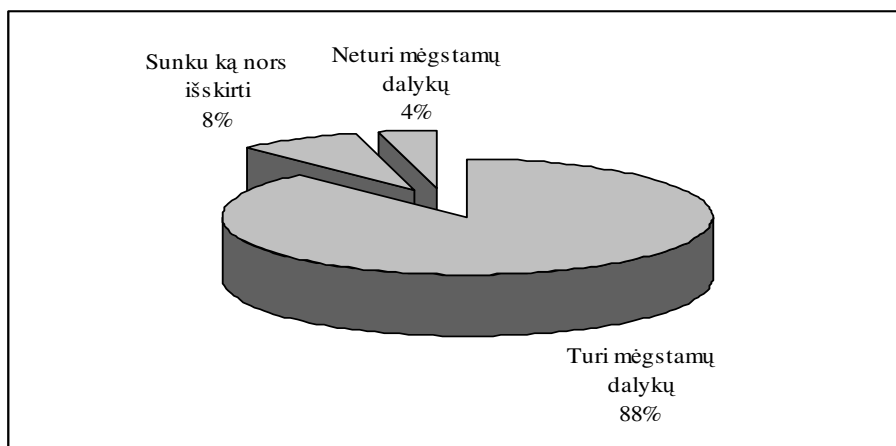
2.2.3. Žinojimas vaikų mėgstamos veiklos ir nesėkmių

Visi tėvai žino, kokią mokymosi veiklą mėgsta jų vaikai.

14 pav. Vaiko mėgiama veikla (N=28)

Tėvai mano, kad labiausiai mėgstama vaikų veikla yra skaitymas, piešimas, konstravimas, muzikavimas, dainavimas. Be to, jie išskiria vaikų žaidybinę veiklą, darbelius ir silpnai kategorizuoja skaičiavimo, veiklos kompiuteriu ir sportavimo veiklas. Pagal tėvų reprezentacijas galima teigti, jog meninio pobūdžio veikla jiems atrodo kaip labiausiai tinkama jaunesnio mokyklinio amžiaus vaikams.

15 pav. Vaiko mėgstamų mokyklinių dalykų žinojimas (N=28)

Pagal vaiko mėgstamų mokyklinių dalykų žinojimą galima išskirti tris tėvų grupes: dauguma tėvų žino, kad vaikai turi mėgstamų mokyklinių dalykų (88%), dalis tėvų negali išskirti vaiko mėgstamų mokyklinių dalykų (8%), kiti tėvai (4%) nurodo, kad vaikas neturi mėgstamų dalykų.

Apibūdinsime tėvų reprezentacijas apie vaiko pomėgius ir tėvų pastangas juos palaikant.

Vaiko pomėgiai ir tėvų pastangos juos palaikant (N=18)

Eil. nr.	Kategorijos	%	Subkategorijos	Turinys – aprašymas
1.	Intelektualinės veiklos kompetencijos	77,77	Mėgsta patikslinti	<i>Mėgsta viską skaičiuoti*</i>
				<i>Mėgsta sutikslinti</i>
				<i>Yra tikslingumas, aiškumas</i>
				<i>Konkretūs mokslai</i>
			Domisi istorija, geografija	<i>Vaikui įdomūs šie dalykai (t.y. istorija, geografija)</i>
				<i>Domisi istorija</i>
Greitai suvokia	<i>Geriausiai sekasi matematika, nes greitai suvokia, supranta</i>			
	<i>Greičiau suvokia dėstomą medžiagą</i>			
2.	Meninės-kūrybinės žinios	5,55	Patinka kūrybiniai darbai	<i>Mokykloje geriausiai sekasi lietuvių kalba ir dailė, nes patinka kūrybiniai darbai</i>
3.	Žinios ir erudicija	27,77	Gerai žinių pagrindai	<i>Geriausiai sekasi matematika, biologija, kūno kultūra, darbai – nes yra geri žinių pagrindai iš pradinės mokyklos</i>
			Erudicija	<i>Labai padeda vaiko erudicija</i>
				<i>Vaikas daug papildomai skaito, domisi</i>
4.	Tėvų pastangos	22,22	Tėvai moko dalyko	<i>Geriausiai sekasi anglų kalba ir kūno kultūra, nes tėtis padeda ruošti kūno kultūrai, aš mokau anglų kalbos</i>
			Pastangos sudominti knyga ir pasakomis	<i>Geriausiai sekasi lietuvių kalba, nes nuo mažumės sekiau vakarais pasakas, kartu skaitydavome knygas</i>
				<i>Kartu skaitydavome knygas</i>

Tėvai vaikų pomėgius apibūdina per tokias kategorijas: „intelektualinės veiklos kompetencijos“, „meninės-kūrybinės žinios“, „žinios ir erudicija“. Didžiausias dėmesys skiriamas intelektualinės veiklos kompetencijoms, kurios kategorizuojasi taip: domėjimasis dalyku (istorija, geografija), gebėjimas suvokti esmę, patikrinti faktais, paaiškinti. Kategorija „žinios ir erudicija“ apibūdinama per gerus žinių pagrindus ir per bendrą vaiko išprusimą. Silpniausiai kategorizuojamos meninės-kūrybinės žinios (*patinka kūrybiniai darbai*).

Tėvų pastangos palaikant vaiko pomėgius apibūdinamos taip: siekimas sudominti knyga ir pasakomis (*Geriausiai sekasi lietuvių kalba, nes nuo mažumės sekiau vakarais pasakas, kartu skaitydavome knygas*) ir tėvų dalyvavimas vaikui mokantis atskirų dalykų (*Geriausiai sekasi anglų kalba ir kūno kultūra, nes tėtis padeda ruošti kūno kultūrai, aš mokau anglų kalbos.*).

Yra atskirų atvejų, kai vaiko mokymosi sėkmę tėvai aiškina per tokias kategorijas: „prigimtis“ (*Sūnui sekasi matematika, darbeliai, dukrai – kalbos. Manau, kad jie tai paveldėjo iš mūsų abiejų. Sūnus kairiarankis – todėl daugiau ir linkęs į tiksluosius nei kalbas.*), „atskirų dalykų mokymo(si) ypatumai“ (*Geriausiai sekasi technologijos, kūno kultūra, nes nėra namų darbų.*), „mokytojų veikla“ (*Geriausiai sekasi matematika, biologija, kūno kultūra, darbai, nes*

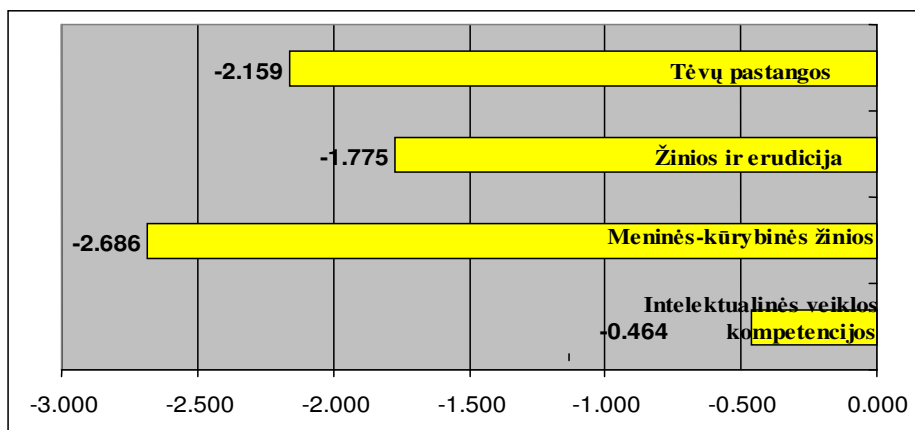
* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

patinka mokytojai, jie gerai išaiškina medžiagą.), „vaiko mokymosi motyvacijos stoka“ (Dalykų, kurie sekasi, mažai, arba nėra. Jis beveik neruošia pamokų arba ruošia tik mums prispyrus.).

Išryškėja, kad tėvai vaikų pomėgius reprezentuoja per intelektualinės veiklos kompetencijas (domėjimasis dalyku, gebėjimas suvokti esmę, patikrinti faktais, paaiškinti), o tėvų pastangos palaikant vaiko pomėgius pasireiškia siekiu sudominti ir pačių tėvų dalyvavimu vaikui mokantis atskirų dalykų.

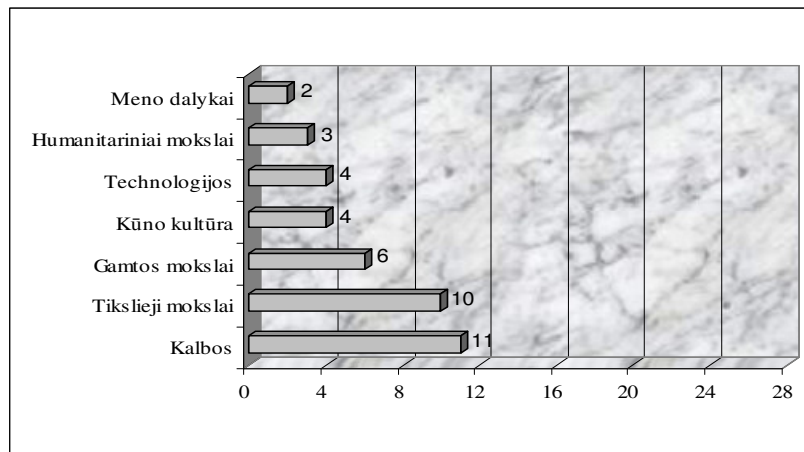
Nustatėme vaiko pomėgių ir tėvų pastangų juos palaikant standartinį nuokrypį (žr. 3 priedą, 4 pav.). Apibūdinsime vaiko pomėgių ir tėvų pastangų juos palaikant kategorijas pagal vidurkį, esant standartinei paklaidai 0,44.

16 pav. Vaiko pomėgiai ir tėvų pastangos juos palaikant (reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį, esant 0,44 standartinei paklaidai)

Reikšmingiausia yra kategorija „intelektualinės veiklos kompetencijos“ (-0,464), mažiausiai reikšmingos – kategorijos „meninės-kūrybinės žinios“ (-2,686) ir „tėvų pastangos“. Reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad tėvai vaikų pomėgius reprezentuoja per intelektualinės veiklos kompetencijas.

Paanalizuosime vaikų mėgstamus dalykus.

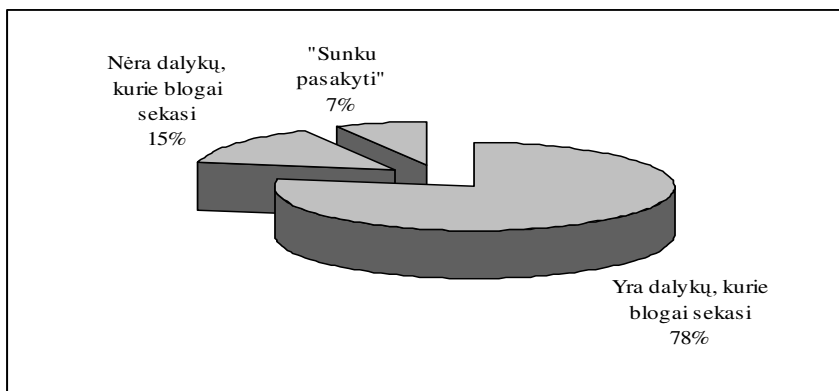
17 pav. Dalykai, kurie vaikui mokykloje sekasi geriausiai

Tėvai kategorizuodami mėgstamus dalykus apima visas mokslines sritis. Labiausiai kategorizuojamos sritys yra: kalbos (*Geriausiai sekasi lietuvių kalba, nes mergaitė turi gerą atmintį, nuo mažumės sekiau vakarais pasakas, kartu skaitydavome knygas**.), tikslieji mokslai (*Geriausiai sekasi matematika, nes greitai suvokia, supranta; Mokykloje geriausiai sekasi matematika todėl, kad yra tikslingumas, aiškumas.*), gamtos mokslai. Silpniausiai kategorizuojamos šios sritys: kūno kultūra, technologijos (*Geriausiai sekasi technologijos, kūno kultūra, nes nėra namų darbų.*), humanitariniai mokslai (*Ypač gerai sekasi humanitariniai dalykai. Greičiau suvokia dėstomą medžiagą.*) ir meno dalykai (*Mokykloje geriausiai sekasi dailė, nes patinka kūrybiniai darbai.*).

Analizuojant tėvų reprezentacijas išryškėja orientacija pagal tradicinius vaidmenis, kai sėkmė mokantis matematikos priskiriama berniukams, o kalbų – mergaitėms, akcentuojamas paveldėjimas (*Sūnui sekasi matematika, dukrai – kalbos. Manau, kad tai jie paveldėjo iš mūsų abiejų. Sūnus kairiarankis – todėl daugiau ir linkęs į tiksluosius nei kalbas.*). Dalykų mokymosi sėkmę tėvai grindžia geromis pradinėmis žiniomis (*Geriausiai sekasi biologija, nes yra geri žinių pagrindai iš pradinės mokyklos*), papildomu mokymusi išskirdami ir orientuodami vaikus į tuos dalykus, kuriuos patys moka ir gali padėti (*Vaikui geriausiai sekasi kūno kultūra ir anglų kalba. Nes tėtis padeda ruošti kūno kultūrai, o aš mokau anglų kalbos.*). Kai kurių dalykų mokymosi sėkmė siejama su vaiko papildomomis pastangomis (*Ypač gerai sekasi humanitariniai dalykai, labai padeda vaiko erudicija. Daug papildomai skaito, domisi.*).

Paanalizuosime atskirai vaikų sėkmingo mokymosi atvejus. Vaikas mokosi todėl, kad yra darbštus (*Mergaitei sekasi visi dalykai, nes darbšti.*), patinka mokytojai (*Geriausiai sekasi matematika, biologija, kūno kultūra, darbai – nes patinka mokytojai.*). Vaiko nesėkmingo mokymosi atvejai yra siejami su nepakankamu dėmesiu namų darbams (*Dalykų, kurie sekasi, mažai, arba nėra. Jis beveik neruošia pamokų arba ruošia tik mums (t.y. tėvams) prispyrus.*).

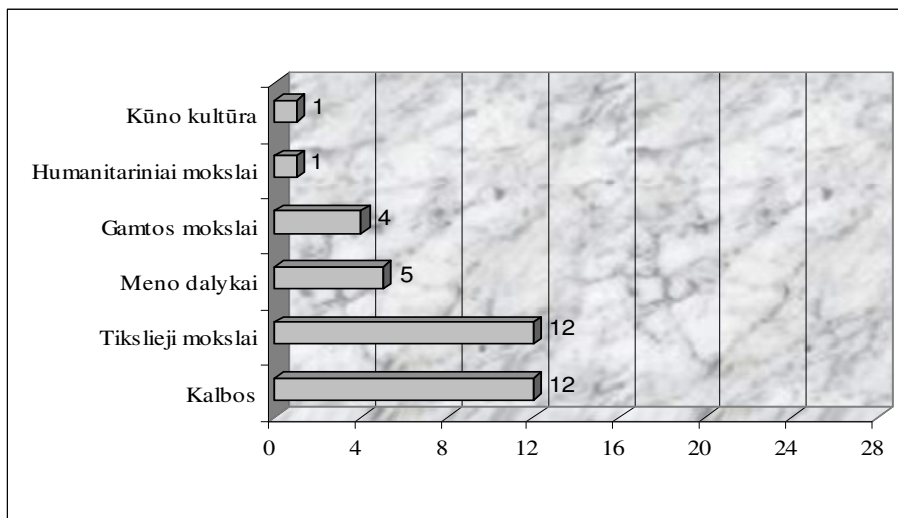
Tėvų žinios apie dalykus, kurie vaikams sekasi blogai.

18 pav. Tėvų žinios apie dalykus, kurie vaikui mokykloje sekasi blogai (N=28)

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Pagal žinias, apie dalykus, kurie vaikams sekasi blogai, išskiriamos trys tėvų grupės: dauguma tėvų nurodo, kad yra dalykų, kurie vaikui sekasi blogai (78%), dalis teigia, kad tokių dalykų nėra (15%), yra tėvų, kurie negali pasakyti (*sunku pasakyti*) (7%).

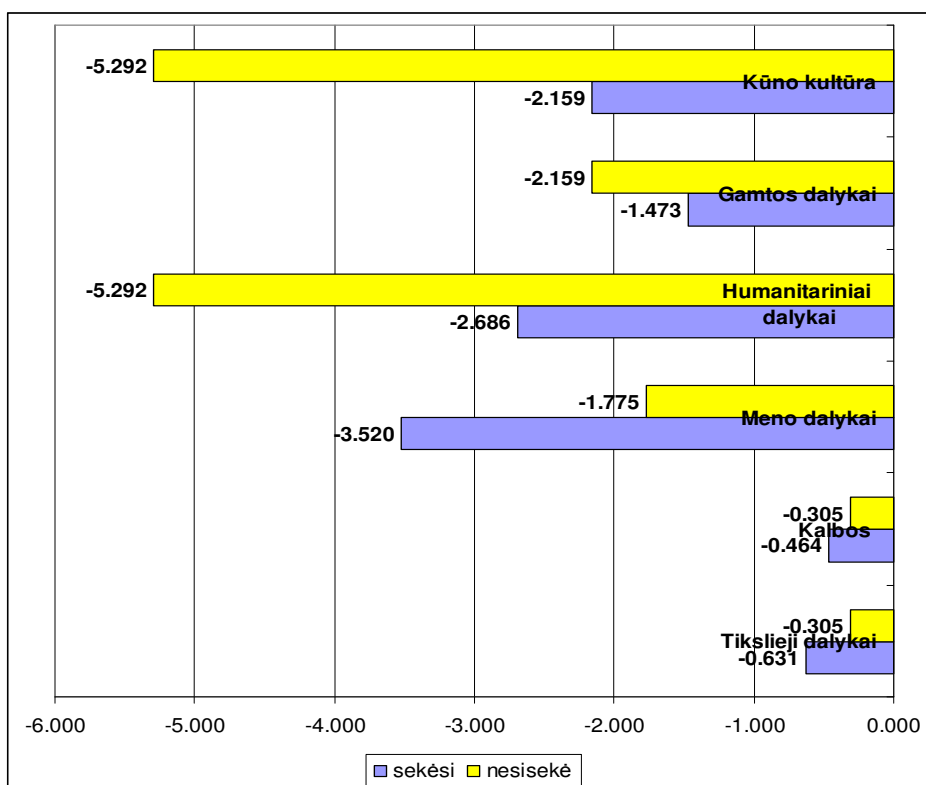
19 pav. **Dalykai, kurie vaikui mokykloje sekasi blogai (N=28)**

Paanalizuosime dalykus, kurie vaikams sekasi blogai. Labiausiai kategorizuojamos yra šios sritys: kalbos (*Sūnui – lietuvių kalba, gramatika, manau, kad tai išsiblaškytas, vaikas nesusikaupia; Blogiau sekasi anglų kalba, nes mažiau rodo pastangų, reikalinga nuolatinė kontrolė, aiškinti, kodėl reikia ją mokytis*.*) ir tikslieji mokslai (*Nesiseka matematika, fizika. Nesupranta temas. Neatlieka namų darbų, gauna blogą įvertinimą, daug praleidžia pamokų dėl ligos ir atsilieka moksle; Blogiausiai sekasi matematika, kadangi dažnai pasitaiko išsiblašymo klaidų, be to gavęs netikėtą užduotį sutrinka, reikia papildomai ilgiau paaiškinti.*)

Silpniausiai kategorizuojamos yra šios sritys: meno dalykai (*Nepatinka muzika. Mokytoja nenaudoja instrumento, pamoka daugiau teorinė; Muzika, dailė, nes darbams atlikti reikia kruopštumo ir reikalauja sugebėjimų; Nemėgsta piešti, jam labiau patinka pažaisti su vaikais futbolą ar kvadratą.*), gamtos mokslai (*Nepatinka pasaulio pažinimas, pamokose daug neįdomaus darbo pratybose.*), humanitariniai mokslai (*Blogiau sekasi istorija, nes sunku įsiminti įvairias datas.*) ir kūno kultūra.

Apibūdinsime vaikų mėgstamus ir nemėgstamus mokyklinio mokymosi dalykus pagal vidurkį, esant standartinei paklaidai 0,50.

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

20 pav. Vaiko mėgstami ir nemėgstami mokyklinio mokymosi dalykai (reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį, esant 0,50 standartinei paklaidai)

Mėgstamų dalykų grupėje reikšmingiausios yra kategorijos „kalbos“ (-0,464) ir „tikslieji dalykai“ (-0,631). Mažiausiai reikšmingos yra kategorijos „meno dalykai“ (-3,520) ir „humanitariniai dalykai“ (-2,686). Nemėgstamų dalykų grupėje reikšmingiausios yra kategorijos „kalbos“ (-0,305) ir „tikslieji dalykai“ (-0,305). Mažiausiai reikšmingos kategorijos – „kūno kultūra“ (-5,292) ir „humanitariniai dalykai“ (-5,292). Reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad vaikų tiek mėgstamiausi (sekasi), tiek nemėgstamiausi (nesiseka) mokykliniai dalykai yra kalbos ir tikslieji mokslai.

Vaiko mokymosi trukdžiai (N=21)

Eil. nr.	Kategorijos	%	Subkategorijos	Turinys - aprašymas
1.	Dalyko sudėtingumas	23,80	Dalykai nuobodūs	<i>Dalykai per daug nuobodūs*</i>
			Nesupranta dalyko, temos	<i>Nesupranta temas</i> <i>Nesupranta dalyko</i>
			Dalykams reikia sugebėjimų	<i>Dalykai reikalauja sugebėjimų</i>
2.	Kognityvinių įgūdžių ir kompetencijų stoka	33,33	Nesiseka pasakoti	<i>Blogiau sekasi pasakojimas</i>
			Labiau patinka mokytis mintinai, sunku įsiminti	<i>Labiau patinka mokytis atmintinai</i> <i>Sunku įsiminti įvairias datas</i>
			Sunkiai skaito	<i>Sunkiai skaito</i>
			Prastai rašo	<i>Prastai rašo</i>
			Nemoka pritaikyti rašybos taisyklių	<i>Vaikas ne visada moka pritaikyti taisykles pasitikrindamas rašybą</i>
3.	Pastangų ir gebėjimo sutelkti dėmesį stoka	42,85	Išsiblaškymo klaidos	<i>Dažnai pasitaiko išsiblaškymo klaidų</i>
			Nesusikaupia	<i>Vaikas nesusikaupia</i>
			Kruopštumo stoka	<i>Darbams atlikti reikia kruopštumo</i>
			Sutrinka gavęs netikėtą užduotį	<i>Gavęs netikėtą užduotį sutrinka, reikia papildomai ilgiau paaiškinti</i>
			Rodo mažiau pastangų	<i>Vaikas rodo mažiau pastangų</i>
4.	Savikontrolės stoka ir kontrolės būtinumas	19,04	Neatlieka namų darbų	<i>Neatlieka namų darbų</i>
			Nesistengia	<i>Vaikas visiškai nesistengia</i>
			Nepasitikrina, ką parašė	<i>Moka vaizdžiai reikšti mintį, bet iš skubėjimo nepasitikrina, ką parašė</i>
			Reikalinga nuolatinė kontrolė	<i>Reikalinga nuolatinė kontrolė</i> <i>Reikia nuolat aiškinti, kodėl reikia mokytis (anglų kalbos)</i>
5.	Vaiko interesai, nesusiję su dalyko mokymusi	9,52	Labiau patinka žaisti	<i>Labiau patinka žaisti su vaikais futbolą ar kvadratą</i>
6.	Sveikatos problemos	4,76	Praleidžia daug pamokų dėl ligos	<i>Daug praleidžia pamokų dėl ligos ir atsilieka moksle</i>
7.	Įvertinimas	4,76	Blogas įvertinimas	<i>Gauna blogą įvertinimą</i>

Paanalizuosime tėvų reprezentacijas apie vaiko mokymosi trukdžius. Tėvai apibūdino vaikų mokymosi trukdžius per tokias kategorijas: „dalyko sudėtingumas“, „kognityvinių įgūdžių ir kompetencijų stoka“, „pastangų ir gebėjimo sutelkti dėmesį stoka“, „savikontrolės stoka ir kontrolės būtinumas“, „vaiko interesai, nesusiję su dalyko mokymusi“, „sveikatos problemos“, „įvertinimas“. Labiausiai išryškinama kategorija „pastangų ir gebėjimo sutelkti dėmesį stoka“ bei „kognityvinių įgūdžių ir kompetencijų stoka“.

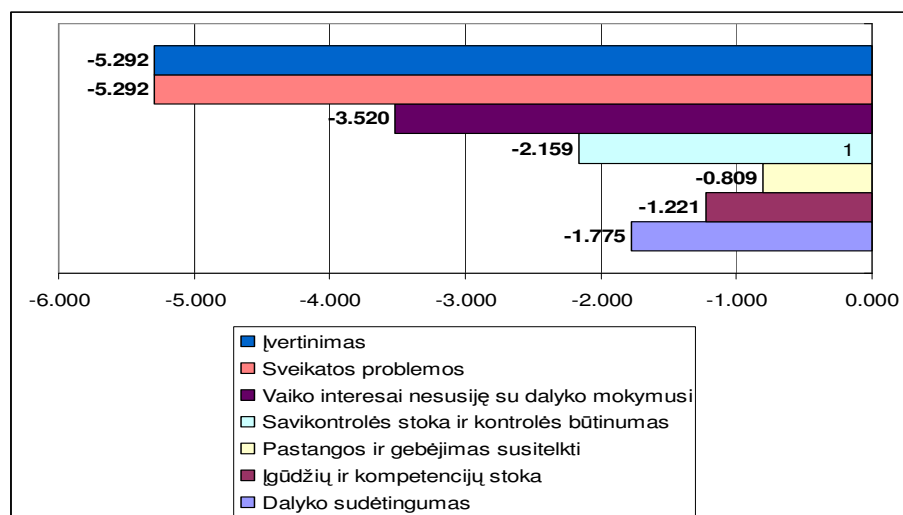
Mažiau kategorizuojama „dalyko sudėtingumas“ ir mažiausiai – „vaiko interesai, nesusiję su dalyko mokymusi“, „sveikatos problemos“, „įvertinimas“. Apibūdinsime tėvų reprezentacijas kategorijoje „kognityvinių įgūdžių ir kompetencijų stoka“. Tėvai nurodo tokius trukdžius: gebėjimą įsiminti (*Blogiau sekasi istorija, nes sunku įsiminti įvairias datas.*), pasakoti, mokytis mintinai (*Blogiau sekasi pasakojimas. Labiau patinka mokytis atmintinai.*), skaitymo, rašymo kompetencijų stoką, vaikas ne visada moka pritaikyti rašybos taisykles (*Vaikas ne visada moka*

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

pritaikyti taisykles pasitikrindamas rašybą^{*}). Pastangos ir gebėjimas sutelkti dėmesį apibūdinamos per šias kategorijas: „nesusikaupia“, „išsiblaškęs“, „nekrupštus“, „nesugeba susitelkti netikėtoje situacijoje“ (*Gavęs netikėtą užduotį sutrinka, reikia papildomai ilgiau paaiškinti.*). Kategoriją „savikontrolės stoka ir kontrolės būtinumas“ tėvai reprezentuoja per nepakankamas vaiko pastangas mokantis (*Blogiau sekasi anglų kalba, nes mažiau rodo pastangų*), namų darbų neatlikimą (*Matematika, fizika, biologija, nes neatlieka namų darbų.*), nuolatinę kontrolę ir būtinumą aiškinti mokymosi prasmę (*Reikalinga nuolatinė kontrolė, aiškinti, kodėl reikia ją mokytis.*). Tėvai vaiko mokymosi trukdžius apibūdina per dalyko sudėtingumą: dalykai nuobodūs (*Pasaulio pažinimo pamokose daug neįdomaus darbo pratybose.*), nesuprantami (*Blogiau sekasi matematika, nes jos nesupranta*). Apibūdindami vaiko interesus, tėvai nurodo, kad jie yra nesusiję su vaiko pomėgiais (*Labiau patinka žaisti su vaikais futbolą ar kvadrata.*). Mažiausiai kategorijų išryškėja apibūdinant vaiko sveikatos problemas. Nurodoma, jog vaikas *daug praleidžia pamokų dėl ligos ir atsilieka moksle*. Silpniausiai kategorizuojamas įvertinimas (*Vaikas gauna blogą įvertinimą*).

Yra atskirų atvejų, kurių nekategorizavome, juos paanalizuosime atskirai. Tėvai, apibūdinami vaiko mokymosi trukdžius, sieja juos su mokomuoju dalyku (*nepakanka pasirengimo, nesupranta temos.*). Yra atvejų, kai tėvai žino, kurie dalykai vaikui nesiseka, bet nežino, kodėl (*Blogiau, žymiai blogiau sekasi skaitymas, rašymas, kūno kultūra. Sunkiai skaito, prastai rašo. Kodėl? Nežinau.*).

Nustatėme trukdžių vaiko mokymuisi standartinį nuokrypį (žr. 3 priedą, 5 pav.). Apibūdinsime vaiko mokymosi trukdžių kategorijas pagal vidurkį, esant standartinei paklaidai 0,44.

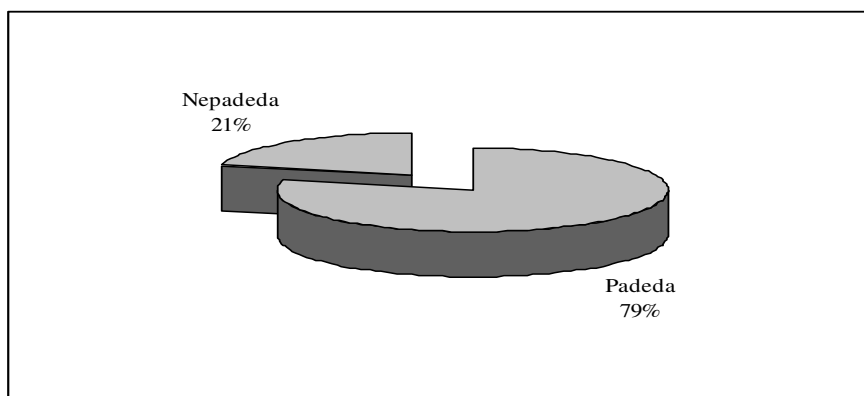
21 pav. Trukdžiai vaiko mokymuisi (reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį, esant 0,44 standartinei paklaidai)

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Reikšmingiausia kategorija „pastangos ir gebėjimas susitelkti“ (-0,809). Taip pat reikšmingos kategorijos „įgūdžių ir kompetencijos stoka“ (-1,221) ir „dalyko sudėtingumas“ (-1,775). Mažiausiai reikšmingos kategorijos – „įvertinimas“ (-5,292) ir „sveikatos problemos“ (-5,292). Reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad tėvai vaikų mokymosi trukdžius reprezentuoja per vaiko nepakankamas pastangas ir gebėjimą susitelkti, silpniau akcentuojant įgūdžių ir kompetencijų stoką bei dalyko sudėtingumą.

2.2.4. Tėvų pagalba atliekant namų darbų užduotis

Dauguma tėvų (79%) padeda vaikams atlikti namų darbų užduotis.

22 pav. Tėvų pagalba atliekant namų darbų užduotis (N=28)

13 lentelė

Tėvų pagalbos formos ir turinys (N=22)

Eil. nr.	Kategorijos	Subkategorijos	Turinys – aprašymas	Teiginių skaičius
1.	Pagalbos formos ir situacijos	Namų darbų rengimas atliekant užduotis kartu su vaiku	<i>Kartais padedame rengti namų darbus*</i>	5
			<i>Labai retai padedame rengti namų darbus</i>	3
		Nesuprantamų dalykų aiškinimas	<i>Išaiškiname nesuprantamus dalykus</i>	3
			<i>Paaiškiname užduotis</i>	3
			<i>Kai turime laiko, paaiškiname</i>	1
		Nepakankamas vaiko pareigingumas atlikti užduotis	<i>Patikriname užduočių atlikimą</i>	2
			<i>Vienas nepajėgia atlikti užduočių</i>	2
<i>Kai kurie dalykai sunkiau sekasi ir be pagalbos vaikas neapsieina</i>	1			
2.	Pagalbos tikslai	Pagalbos nauda	<i>Kartais padedame, manome, kad vaikui tai naudinga</i>	2
		Siekimas rezultatų	<i>Norisi, kad rezultatai būtų kuo geresni</i>	1
3.	Vaikų iniciatyvos	Vaikas prašo pagalbos	<i>Pats vaikas prašo pagalbos</i>	1
			<i>Kartais vaikas prašo pagalbos norėdamas užduotį atlikti kuo geriau. Jam smagu, kai mokytoja jį geria ir įvertina</i>	1

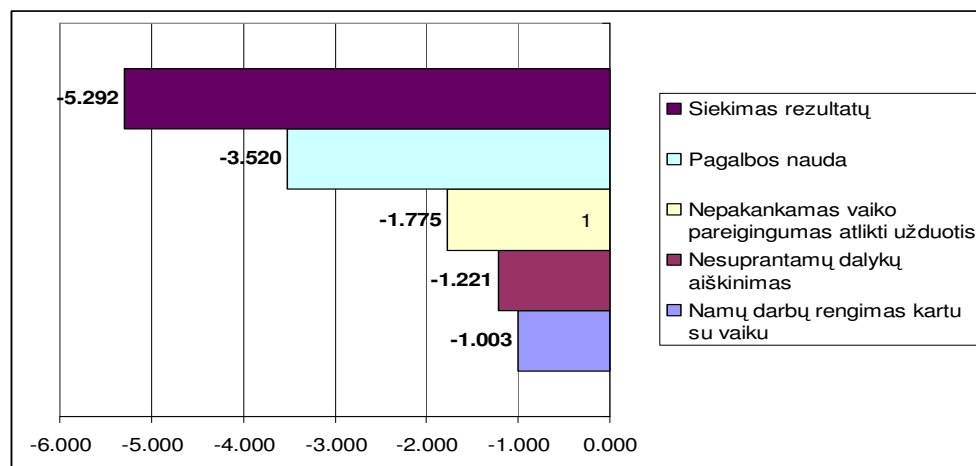
* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Tėvų pasisakymų analizė leido išskirti šias kategorijas: „pagalbos formos ir situacijos“, „pagalbos tikslai“, „vaikų iniciatyvos“. „Pagalbos formos ir situacijos“ yra kategorizuojamos įvairiau nei „vaikų iniciatyvos“. Kategorija „pagalbos formos ir situacijos“ apima konkrečias, tėvų išryškintas, pagalbos formas, t.y. namų darbų rengimas atliekant užduotis kartu su vaiku, nesuprantamų dalykų aiškinimas. Taip pat tėvai išskyrė situacines pagalbos formas: pagalbos teikimas tada, kai vaikai nesupranta dalykų (*Padedame, kai vaikas nesupranta; Padedame rengti namų darbus. Norime padėti savo vaikui suprasti, įgyti naujas žinias.*), kai jie yra nepareigingi (*Pamokas padedame ruošti nuolat, nes kitaip visai neruoštų; Kartais padedame, nes atžalai trūksta noro ir sugebėjimo dirbti.*). Paanalizuosime pagalbos tikslus. Tėvų reprezentacijose išryškėja dvi pagalbos tikslų kategorijos: pagalbos nauda (*Kartais padedame, manau, kad vaikui tai naudinga.*), rezultatų siekimas (*Kartais padedame, norisi, kad rezultatai būtų kuo geresni.*) Taigi visa vaikams suteikiama pagalba yra orientuota į konkretų tikslą – rezultatus, kurie suvokiami kaip tam tikra nauda arba įvertinimas pažymiais.

Nedidelė tėvų grupė (9,09%) suteikia pagalbą tik tuomet, kai yra iniciatyva iš vaikų pusės (*Padedame paaiškindami (bet ne visada), nes kartais vaikas prašo pagalbos norėdamas užduotį atlikti kuo geriau. Jam smagu, kai mokytoja jį giria ir įvertina.*).

Labiausiai kategorizuojama tokia pagalbos situacija, kai tėvai jaučia, kad vaiko pareigingumas atliekant užduotis yra nepakankamas (*Padedame, kadangi dėl per mažo atsakomybės jausmo ne visada atlieka visas namams skirtas užduotis. Patikrinus ir paaiškinus, savarankiškai ištaiso klaidas. O be to, žinant, kad tikrinsime, kaip atlikti namų darbai, ruošia pamokas atsakingiau, tvarkingiau.*).

Nustatėme tėvų pagalbos vaikams formų ir turinio standartinį nuokrypį (žr. 3 priedą, 6 pav.). Apibūdinsime tėvų pagalbos vaikams formų ir turinio kategorijas pagal vidurkį, esant standartinei paklaidai 0,44.

23 pav. Tėvų pagalbos formos ir turinys vaikams atliekant namų darbų užduotis (reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį, esant 0,44 standartinei paklaidai)

Reikšmingiausia yra kategorija „namų darbų rengimas kartu su vaiku“ (-1,003). Mažiausiai reikšminga kategorija – „sieikimas rezultatu“ (kaip pagalbos tikslas) (-5,292). Reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad labiausiai tėvų reprezentuojama pagalbos formos yra namų darbų rengimas kartu su vaiku bei nesuprantamų dalykų aiškinimas. Labiausiai išryškina pagalbos teikimo situacija – pagalba esant nepakankamam vaiko pareigingumui atlikti užduotis.

14 lentelė

Tėvų motyvacija pagalbai (N=22)

Eil. nr.	Kategorijos	Subkategorijos	Turinys – aprašymas	Teiginių skaičius
1.	Pagalba kaip tėvų pareiga	Pagalba kaip vaidmens ir pareigos suvokimas	<i>Tėvai pirmieji pagalbininkai namų aplinkoje</i>	2
			<i>Savas vaikas, kaip nepadėsi</i>	1
			<i>Norim, kad vaikas kažko tai pasiektų gyvenime</i>	1
		Kai reikalinga pagalba	<i>Kai reikalinga pagalba</i>	1
			<i>Jeigu vaikas patiria sunkumų atlikdamas namų darbus</i>	1
2.	Pagalba kaip kontrolė	Dėl mokymusi reikalingų savybių nebuvimo	<i>Dėl išsiblaškymo ir per mažo atsakomybės jausmo ne visada atlieka visas namams skirtas užduotis</i>	1
			<i>Vaikui trūksta ir sugebėjimo dirbti</i>	1
		Pagalba kaip kontrolė	<i>Nuolat padedame, kitaip visai neruoštų</i>	1
			<i>Žinodamas, kad tikrinsime, kaip atlikti namų darbai, vaikas ruošia pamokas atsakingiau, tvarkingiau</i>	1
3.	Pagalba kaip siekimas vaiko žinių ir supratimo	Noras, kad vaikas suprastų ir įgytų žinių	<i>Norime padėti vaikui suprasti, įgyti naujas žinias</i>	1
		Vengimas spragų žiniose	<i>Bijome, kad neatsirastų spragų, kurias vėliau bus sunku užlopyti</i>	1
			<i>Padedame, kad tas nežinojimas nepaliktų kaip spragelė vaiko žiniose</i>	1
		Kai vaikas nesupranta	<i>Kai vaikas nesupranta</i>	8
4.	Pagalba kaip mokytojo veiklos papildymas	Mokytojų veiklos papildymas ir klaidų taisymas	<i>Kai kurie mokytojai stengiasi perteikti mokomąją medžiagą, o ne išmokyti</i>	1
			<i>Mokytojai iki galo vaiko neišmokina</i>	1

Tėvų motyvacija pagalbai kategorizuojama taip: pagalba kaip tėvų pareiga, pagalba kaip kontrolė, pagalba kaip siekimas vaiko žinių ir supratimo, pagalba kaip mokytojo veiklos papildymas.

Labiausiai išryškėja kategorija „pagalba kaip siekimas vaiko žinių ir supratimo“, tėvai nurodo: *Padedame, kai vaikas nesupranta, kad tas nežinojimas nepaliktų kaip spragelė vaiko žiniose; Padedame rengti namų darbus. Norime padėti savo vaikui suprasti, įgyti naujas žinias. Bijome, kad neatsirastų spragų, kurias vėliau bus sunku užlopyti**.

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

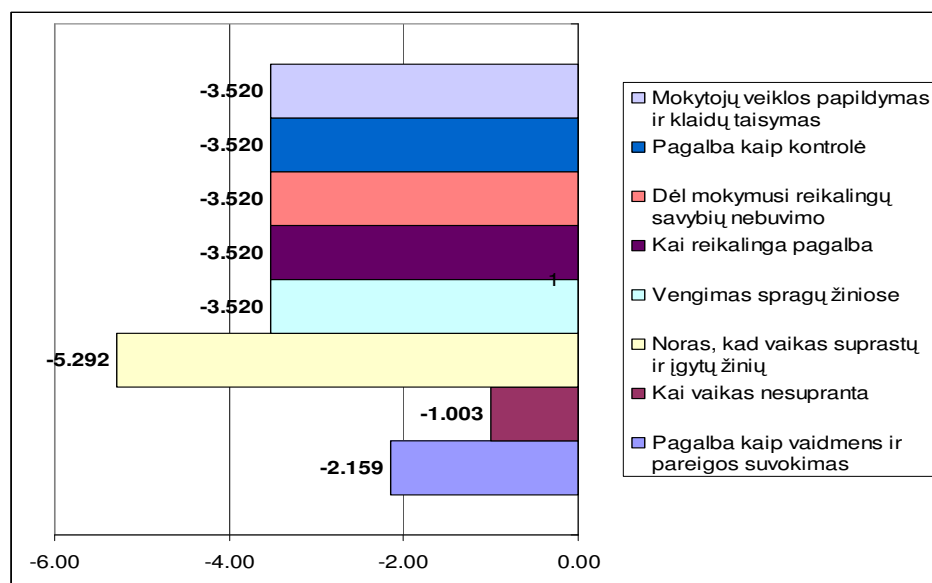
Silpniau kategorizuojama pagalba kaip tėvų pareiga. Ši kategorija reprezentuojama taip: *Savas vaikas, kaip nepadėsi. Norim, kad vaikai kažko tai pasiektų gyvenime; Padedame, paaiškiname užduotis. Tėvai juk pirmieji pagalbininkai namų aplinkoje.*

Kategorija „pagalba kaip kontrolė“ apibūdinama per pagalbą vaikui dėl mokymusi reikalingų savybių nebuvimo (*Padedame, kadangi dėl per mažo atsakomybės jausmo ne visada atlieka visas namams skirtas užduotis. Patikrinus ir paaiškinus, savarankiškai ištaiso klaidas. O be to, žinant, kad tikrinsime, kaip atlikti namų darbai, ruošia pamokas atsakingiau, tvarkingiau; Kartais padedame, nes atžalai trūksta noro ir sugebėjimo dirbti.*) ir pagalbą kaip kontrolę (*Pamokas padedame ruošti nuolat, nes kitaip visai neruoštų.**)

Silpniausiai kategorizuojamas mokytojo veiklos papildymas. Tėvai nurodo, kad jie padeda vaikams todėl, kad: *Kai kurie mokytojai stengiasi perteikti mokomąją medžiagą, o ne išmokyti; Mokytojai iki galo vaiko neišmokina, nes klasėje yra trisdešimt trys mokiniai.*

Yra tėvų, kurie pagalbos savo vaikams neteikia (21%). Jų reprezentacijos apibūdinamos per kategorijas „savarankiškas“ (*Pamokas ruošia pats.*), „turi savarankiškumo kompetenciją“ (*Nepadedame, nes vaikas atlieka savarankiškai ir nepriekaištingai.*), „tėvai siekia ugdyti vaiko savarankiškumą“ (*Nuo mažens pratiname prie savarankiškumo ir pratiname visus darbus atlikti pačiam.*), „namų darbus atlieka padedant mokytojams“ (*Nepadedame, nes vaikas lanko prailgintos darbo dienos grupę ir pamokas paruošia ten.*).

Nustatėme tėvų motyvacijos pagalbai standartinį nuokrypį (žr. 2 priedą, 7 pav.). Apibūdinsime tėvų motyvacijos pagalbai kategorijas pagal vidurkį, esant standartinei paklaidai 0,44.

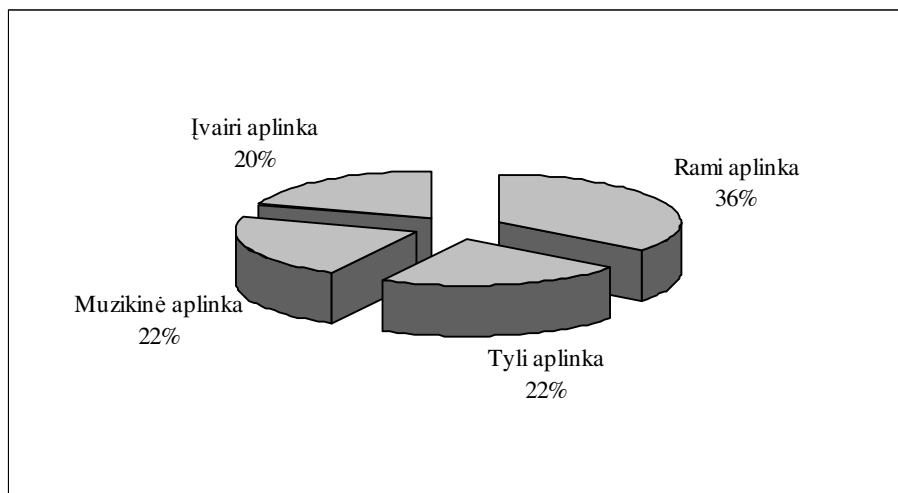
24 pav. Tėvų motyvacija pagalbai
(reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį, esant 0,44 standartinei paklaidai)

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Reikšmingiausia yra kategorijos „pagalba kaip siekimas vaiko žinių ir supratimo“ subkategorija „kai vaikas nesupranta“ (-1,003). Mažiausiai reikšminga subkategorija „noras, kad vaikas suprastų ir įgytų žinių“ (-5,292). Reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad siekimas vaiko žinių ir supratimo labiausiai motyvuoja tėvus teikti pagalbą vaikams mokantis.

2.2.5. Vaiko mokymuisi reikšmingos sąlygos

Viena iš labiausiai reikšmingų sąlygų vaikų mokymuisi, tėvų nuomone, yra aplinkos tipas.

25 pav. **Vaiko mokymuisi palankios aplinkos tipas (N=28)**

Aplinkos tipą tėvai apibūdina šiomis kategorijomis: „rami aplinka“ (36%), „tyli aplinka“ (22%), „muzikinė aplinka“ (22%), „įvairi aplinka“ (20%).

Labiausiai tėvai akcentuoja ramios aplinkos tipą, ją apibūdina nurodydami (žr. 15 lentelę): *Mokymosi aplinka turi būti rami. Vyresnysis sūnus nemėgsta, kai jam trukdo jaunėlis; Efektyviausia jai yra mokytis ramioje aplinkoje vienai, kai nemišo pašaliniai dirgikliai, kadangi ji yra linkusi greitai išsiblaškyti ir pereiti nuo vienos veiklos į kitą. Tėvai išskiria tylią aplinką: Sūnui reikalinga tyli darbo aplinka; Jis užsidaro duris ir nori, kad jam niekas netrukdytų ir namuose netriukšmautų.*

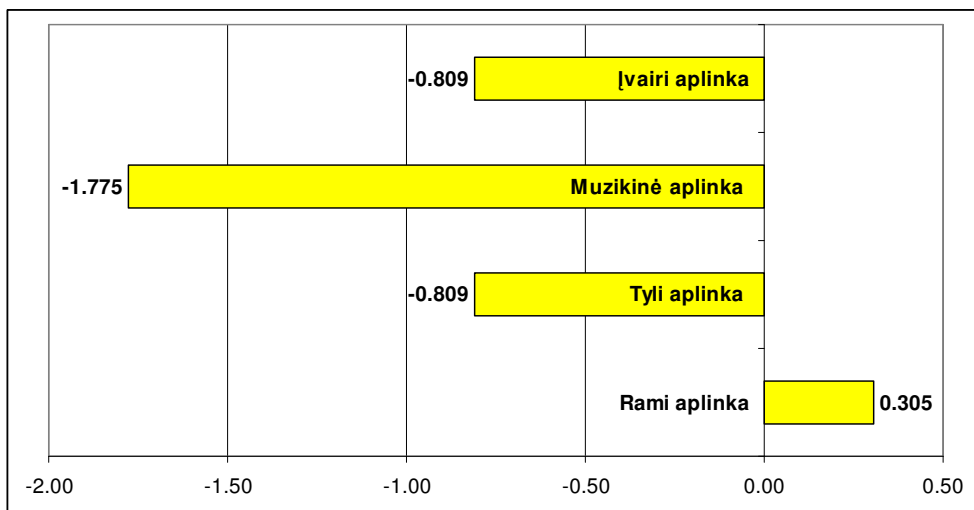
Tėvams atrodo svarbi muzikinė aplinka: *Labiausiai tinkama mokytis yra rami aplinka skambant tyliai muzikai; Dažnai mokymasis kartu klausosi ir muzikos.*

Vaiko mokymuisi palankios aplinkos žinojimas (N=28)

Eil. nr.	Kategorijos	Subkategorijos	%	Turinys – aprašymas
1.	Aplinkos tipas	Rami aplinka	36	<i>Labiausiai mokymuisi reikalinga rami aplinka*</i>
				<i>Mokymuisi labiausiai yra reikalinga rami aplinka</i>
				<i>Dažniau vis dėlto reikalinga rami aplinka</i>
				<i>Reikalinga rami aplinka</i>
				<i>Efektyviausia vaikui yra mokytis ramioje aplinkoje vienam</i>
				<i>Labiausiai tinkama mokytis – rami aplinka</i>
				<i>Reikalinga ramybė</i>
				<i>Mokymosi aplinka turi būti rami</i>
		Tyli aplinka	22	<i>Labiausiai mokymuisi reikalinga tyli aplinka</i>
				<i>Mokymuisi labiausiai yra reikalinga tyli aplinka</i>
				<i>Vaikui reikalinga tyli darbo aplinka</i>
				<i>Tyli aplinka</i>
				<i>Reikalinga tyla</i>
				<i>Mokymosi aplinka turi būti tyli</i>
		Muzikinė aplinka	22	<i>Efektyviausia vaikui yra mokytis tylioje aplinkoje vienam</i>
				<i>Muzika vaikui netrukdo</i>
<i>Labiausiai tinkama mokytis yra aplinka skambant tyliai muzikai</i>				
Įvairi aplinka	22	<i>Dažnai kartu klauso ir muziką</i>		
		<i>Mokymuisi reikalinga įvairi aplinka</i>		
		<i>Manau, kad mokymuisi reikalinga įvairi aplinka</i>		
		<i>Įvairi. Priklauso nuo to, kokia veikla užsiima</i>		
2.	Aplinkos pasirinkimo priežastys	Aplinka, kurioje galima susikaupti	14,28	<i>Įvairi aplinka. Kartais gali mokytis grojant muzikai, kartais ramioje aplinkoje</i>
				<i>Tyli aplinka, mažiau blaško</i>
				<i>Efektyviausia vaikui yra mokytis tylioje, ramioje aplinkoje vienam, kai nemaišo pašaliniai dirgikliai</i>
				<i>Vaikas yra linkęs išsiblaškyti ir pereiti nuo vienos veiklos į kitą</i>
		Vaiko pastangos būti tylioje, ramioje aplinkoje	7,14	<i>Vyresnysis sūnus nemėgsta, kai jam trukdo jaunėlis</i> <i>Vaikas užsidaro duris ir nori, kad jam niekas netrukdytų ir namuose netriukšmautų</i>

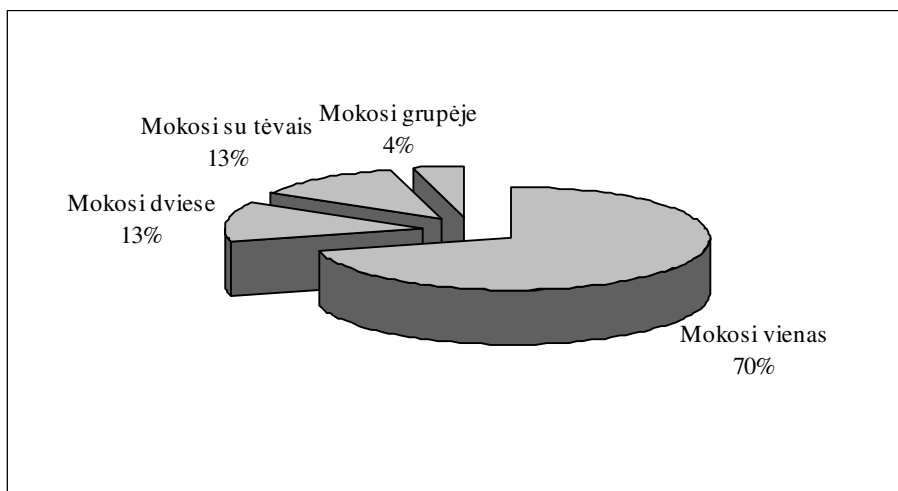
Nustatėme vaikų mokymuisi skirtos aplinkos tipų standartinį nuokrypį (žr. 2 priedą, 8 pav.). Apibūdinsime mokymuisi skirtų aplinkų kategorijas pagal vidurkį, esant standartinei paklaidai 0,44.

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

26 pav. Vaiko mokymuisi skirtos aplinkos tipas (reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį, esant 0,44 standartinei paklaidai)

Reikšmingiausia yra kategorija „rami aplinka“ (0,305), mažiausiai reikšminga – „muzikinė aplinka“ (-1,775). Reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad vaiko mokymuisi palankiausia yra rami aplinka.

27 pav. Vaiko mokymuisi reikšmingos sąlygos (N=28)

Vaiko mokymuisi reikšmingų sąlygų apibūdinimas kaip vaikų galimybė mokytis vienam (70%), dviese (13%) arba grupėje (4%) ir per mokymąsi kartu su tėvais (13%).

Vaiko mokymuisi reikšmingos sąlygos (N=27)

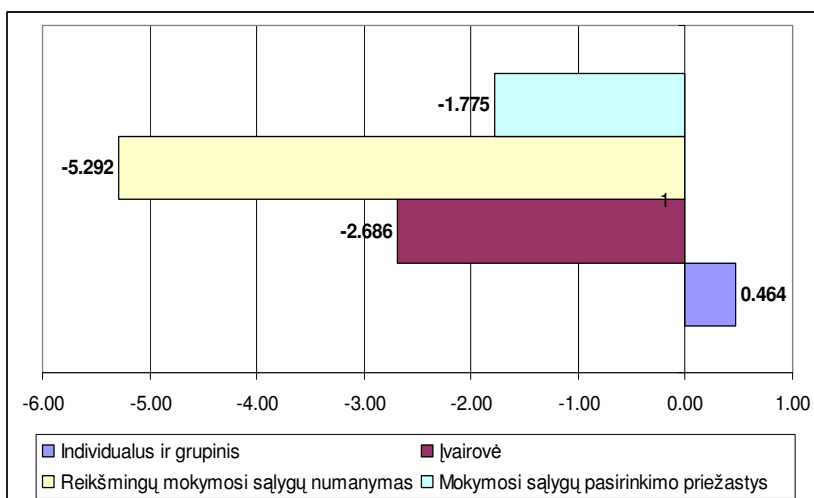
Eil. nr.	Kategorijos	Subkategorijos	%	Turinys – aprašymas
1.	Individualus ir grupinis	Mokosi vienas	70	<i>Mėgsta mokytis vienas*</i>
				<i>Mokosi vienas</i>
				<i>Dažniausiai mokosi vienas</i>
				<i>Labiausiai mėgsta mokytis vienas</i>
				<i>Labiausiai mėgsta gilinti savo žinias vienas</i>
		<i>Vaikas užduotis atlieka individualiai</i>		
		Mokosi dviese	13	<i>Labiau ir sparčiau mokosi kai būna dviese</i>
		Vaikas mokosi grupėje	4	<i>Vaikas mėgsta mokytis grupėje</i>
2.	Mokymasis su tėvais	Vaikas mokosi su vienas arba su mama	13	<i>Vaikas mokosi vienas arba su mama</i>
				<i>Vaikas pamokas ruošia kartu su mama</i>
				<i>Vaikui labiausiai patinka mokytis vienam, tačiau ko nors nesupratęs visada ateina pasiklausti (mamos) ar pasitikrinti</i>
		Mėgsta mokytis, kai tėvai būna šalia		<i>Labiau mėgsta mokytis, kai būname kažkur šalia</i>
3.	Reikšmingų mokymosi sąlygų numanymas	Geriausia yra mokytis vienam	3,70	<i>Kokiomis sąlygomis norėtų mokytis nežinau, bet manau, kad geriausia yra mokytis vienam</i>
4	Mokymosi sąlygų pasirinkimo priežastys	Vaikas su draugais nori žaisti, o ne mokytis	7,40	<i>Draugų kompanijoje vaikas nori žaisti, o ne mokytis</i>
		Mokydamasis dviese jaučia saugumą	7,40	<i>Būdamas dviese vaikas jaučiasi saugus</i>
		Nemėgsta mokytis vienas	3,70	<i>Vaikas mokytis nemėgsta vienas</i>

Vaiko mokymuisi reikšmingas sąlygas tėvai reprezentuoja per keturias kategorijas: „individualus ir grupinis mokymasis“, „mokymasis su tėvais“, „reikšmingų mokymosi sąlygų numanymas“, mokymosi sąlygų pasirinkimo priežastys“. Labiausiai išryškinama kategorija „individualus ir grupinis mokymasis“, kuri apibūdinama trimis subkategorijomis: „mokosi vienas“, „mokosi dviese“, „vaikas mokosi grupėje“. Labiausiai kategorizuojamas vaikų mokymasis esant vienam (*Labiausiai mėgsta gilinti savo žinias vienas; Vaikas užduotis atlieka individualiai; Dažniausiai mokosi vienas.*).

Aplinkos pasirinkimo priežastis tėvai apibūdina per šias subkategorijas: „vaikas su draugais nori žaisti, o ne mokytis“, „mokydamasis dviese jaučia saugumą“, „nemėgsta mokytis vienas“. Silpniausiai kategorizuojamas yra reikšmingų mokymosi sąlygų numanymas (*Kokiomis sąlygomis norėtų mokytis nežinau, bet manau, kad geriausia yra mokytis vienam.*).

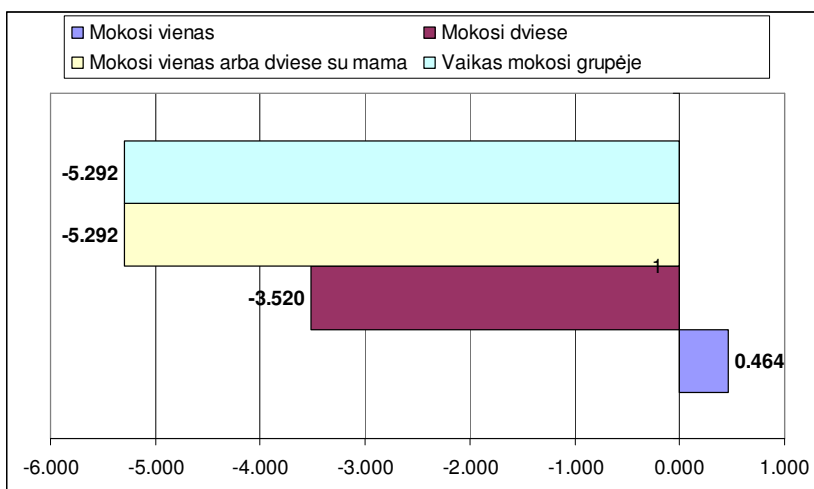
* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Nustatėme vaiko mokymuisi reikšmingų sąlygų, vaiko individualaus ir grupinio mokymosi standartinių nuokrypį (žr. 3 priedą, 9, 10 pav.). Apibūdinsime vaiko mokymuisi reikšmingų sąlygų kategorijas pagal vidurkį, esant standartinei paklaidai 0,44.

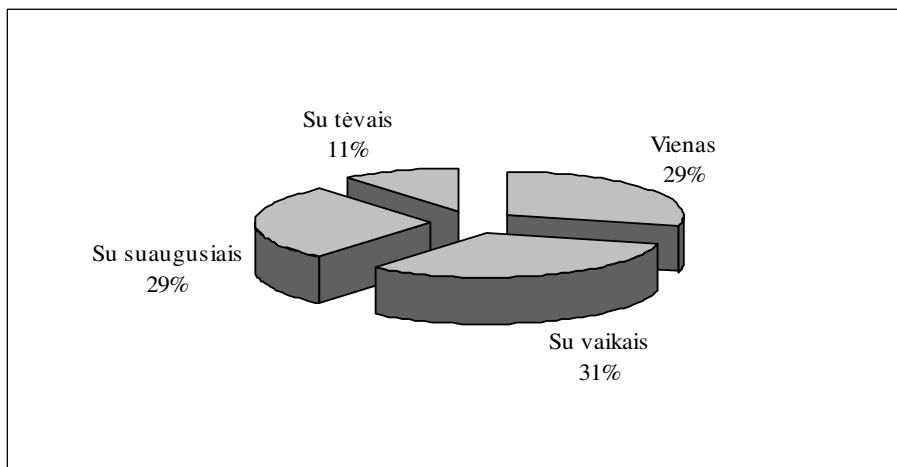
28 pav. Vaiko mokymuisi reikšmingos sąlygos (reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį, esant 0,44 standartinei paklaidai)

Kategorija „individualus ir grupinis mokymasis“ yra mažiausiai nutolusi nuo vidurkio (-0,464). Mažai nutolusios kategorijos yra: „mokymosi sąlygų pasirinkimo priežastys“ (-1,775) ir „įvairovė“, t.y. mokymasis vienam arba su tėvais (-2,686). Labiausiai nutolusi – kategorija „reikšmingų mokymosi sąlygų numanymas“, t.y. mokymasis vienam, (-5,292). Reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad vaiko mokymuisi reikšmingiausia sąlyga yra individualus ir grupinis mokymasis (apimantis kategorijas vaikas „mokosi vienas“, „mokosi grupėje“, „mokosi dviese“) ir vaiko mokymasis kartu su tėvais.

29 pav. Vaiko individualus ir grupinis mokymasis (reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį, esant 0,44 standartinei paklaidai)

Reikšmingiausia yra kategorija „mokosi vienas“ (0,464), mažiausiai reikšminos – kategorijos „vaikas mokosi grupėje“ (-5,292), „mokosi vienas arba dviese su mama“ (-5,292). Reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad vaiko mokymuisi reikšmingiausia sąlyga yra mokymasis vienam.

30 pav. Vaikų mokymasis dalyvaujant vaikams ir suaugusiems (N=28)

Vaikai mokosi kartu su kitais vaikais (31%), vieni (29%), su suaugusiais (29%), su tėvais (11%).

17 lentelė

Vaikų mokymasis dalyvaujant kitiems (vaikams ir suaugusiems) (N=28)

Grupės	Kategorijos	Subkategorijos	%	Turinys – aprašymas
I.	Mokymasis dalyvaujant kitiems	Mokymasis kartu su kitais vaikais	32,14	<i>Labiau patinka mokytis su vaikais*</i>
				<i>Vaikas labiau mėgsta mokintis su vaikais</i>
				<i>Labiau patinka mokytis su bendraamžiais</i>
		Mokymasis kartu su suaugusiais	39,28	<i>Labiau mėgsta mokytis su suaugusiais</i>
				<i>Labiausiai mėgsta mokytis su suaugusiais</i>
				<i>Vaikas mėgsta mokytis kartu su suaugusiais</i>
				<i>Mokosi tik su suaugusiais</i>
				<i>Su mama vaikas mokosi noriai</i>
				<i>Vaikas labiau mėgsta mokytis su mama</i>
				<i>Labiau vaikas mėgsta mokytis su tėvais</i>
II.	Stengiasi mokytis vienas	Mokymasis vienam	28,57	<i>Vaikas mėgsta mokytis vienas</i>
				<i>Labiausiai mėgsta vienas</i>
				<i>Vaikas labiausiai mėgsta gilinti savo žinias vienas</i>

Paanalizuosime vaikų patirtį, kai dalyvauja vaikai ir suaugę. Vaikų mokymasis dalyvaujant kitiems žmonėms yra apibūdinamas per dvi kategorijas: „mokymasis kartu su vaikais“ ir „mokymasis kartu su suaugusiais“. Labiausiai išryškėja kategorija „mokymasis kartu

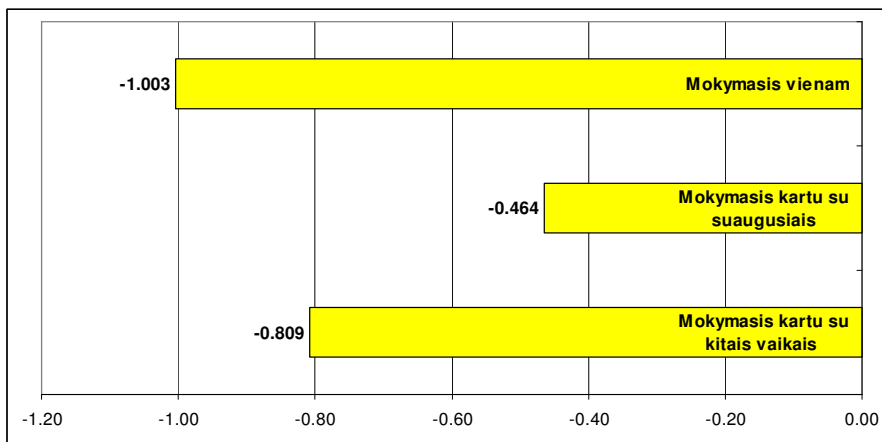
* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

su suaugusiais“, o ypač su tėvais arba su mama. Mokymasis kartu su kitais vaikais turi mažiau kategorijų – tai mokymasis su įvairaus amžiaus vaikais arba su bendraamžiais.

Yra grupė vaikų, kurie mėgsta mokytis vieni. Tėvai tai aiškina vaiko buvimu su suaugusiu pradinėse klasėse, o augant mokymusi vienam (*Pradinėse klasėse kartu su suaugusiu, o dabar viena.*).

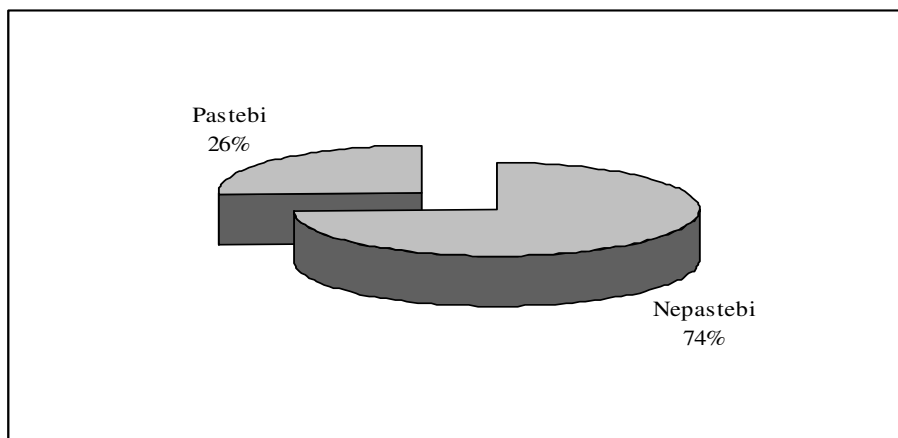
Nustatėme vaikų mokymosi dalyvaujant kitiems (vaikams ir suaugusiems) standartinę nuokrypį (žr. 3 priedą, 11 pav.). Apibūdinsime vaikų mokymosi dalyvaujant vaikams ir suaugusiems kategorijas pagal vidurkį, esant standartiniai paklaidai 0,44.

31 pav. Vaikų mokymasis dalyvaujant vaikams ir suaugusiems (reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį, esant 0,44 standartiniai paklaidai)

Kategorija „mokymasis kartu su suaugusiais“ yra mažiausiai nutolusi nuo vidurkio (-0,464), labiausiai nutolusi – kategorija „mokymasis vienam“ (-1,003). Reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad daugiausia vaikai mokosi kartu su suaugusiais.

2.2.6. Vaikų mokymosi būdai

32 pav. Vaiko mokymosi būdų pastebėjimas (N=28)

Vaiko mokymosi būdų nepastebi didžioji dalis tėvų (74%), pastebi tik nedidelė dalis (26%).

18 lentelė

Vaikų mokymosi būdai, kuriuos pastebi tėvai (N=7)

Eil. nr.	Kategorijos	Turinys – aprašymas	N
1.	Mokymasis pasirenkant patogią fizinę padėtį	<i>Vaikas ruošia pamokas atsigulęs ant grindų*</i>	1
2.	Mokymasis atliekant veiksmą	<i>Vaikas mokosi garsiai skaitydamas</i>	1
		<i>Vaikas mokosi balsu kartodamas tekstą</i>	1
		<i>Vaikas mokosi valgydamas</i>	1
3.	Vaizdinių priemonių naudojimas	<i>Vaikas geriau įsisavina vaizdžią mokomąją medžiagą</i>	1
		<i>Vaikas mėgsta stebėti dirbant tetą kompiuteriu – reiškia savo nuomonę, daro pastabas, kaip ką nors daryti geriau</i>	1
4.	Mokymasis panaudojant kompiuterį	<i>Anglų kalbos pamokose vaikas taiko kompiuteriniuose žaidimuose įgytas žinias</i>	1
		<i>Vaikas už kompiuterio klaviatūros užkiša raštelį su pastabomis</i>	1
5.	Mokymasis tėvams padedant	<i>Vaikas prašo mamos išklausti pasakojimą, patikrinti rašto darbą</i>	1
		<i>Patinka, kai mama patikrina išmoktą užduotį žodžiu, pataiso klaidas, taip geriau įsimena ir įsisavina</i>	1
6.	Mokymasis panaudojant papildomus rašytinius šaltinius	<i>Vaikas mėgsta pavartyti ir pasiskaityti enciklopediją, jei pamokoje, ar beruošiant namų darbus iškyla neaiškumų</i>	1
7.	Struktūruotas mokymasis	<i>Skaito tekstą ir mokosi paskui dalimis, eilėraščių mokosi po vieną posmelį</i>	1
8.	Asociacijų su gimtąja kalba naudojimas	<i>Mokydamasis naujus anglų kalbos žodžius, stengiasi surasti asociacijas lietuvių kalboje: pvz., anglų žodį „plum“ (slyva), asocijuoja su lietuvišku „pliumt“, jis vaikui yra juokingas ir dėl to lengviau įsimena</i>	1
9.	Žinių taikymas praktikoje	<i>Muzikos pamokose vaikas taiko muzikos mokykloje įgytas žinias</i>	1

Tėvai išskiria tokius vaikų mokymosi būdus: mokymasis pasirenkant patogią fizinę padėtį, mokymasis atliekant veiksmą, vaizdinių priemonių naudojimas, mokymasis panaudojant kompiuterį, mokymasis tėvams padedant, mokymasis panaudojant papildomus rašytinius šaltinius, struktūruotas mokymasis, asociacijų su gimtąja kalba naudojimas, žinių taikymas praktikoje.

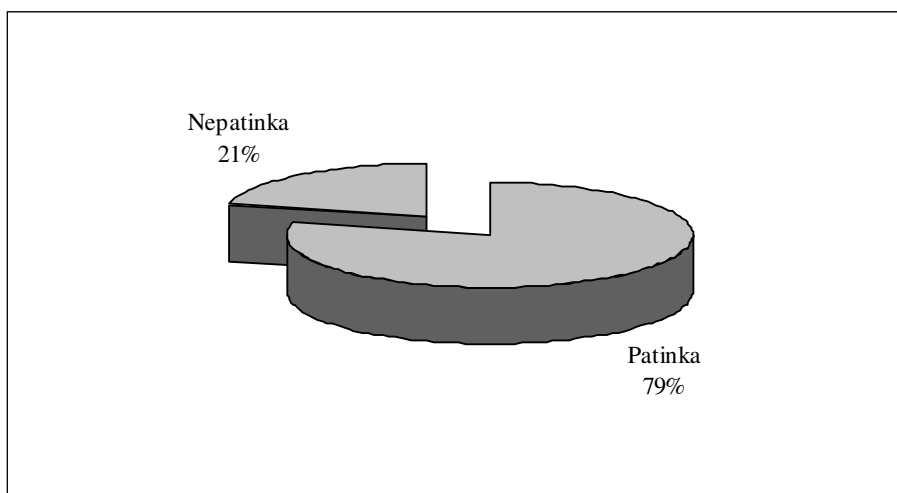
Labiausiai išsikategorizavo mokymasis atliekant veiksmą, kai vaikas mokosi: *garsiai skaitydamas; balsu kartodamas tekstą; valgydamas*. Mažiausiai išsikategorizavo mokymasis panaudojant papildomus rašytinius šaltinius: *Vaikas mėgsta pavartyti ir pasiskaityti enciklopediją, jei pamokoje, ar beruošiant namų darbus iškyla neaiškumų*.

Yra grupė tėvų, kurie nepastebi vaikų mokymosi būdų aplinkoje. Vaikas orientuojasi į namų užduočių atlikimo procedūrą, kuri labiausiai siejasi su mokytojo nurodytais veiksmais (*Kažko ypatingai savito sūnaus mokymesi nepastebime, tik tai matematikos darbus daro su malonumu, o kitus stengiasi atlikti kuo greičiau ir bėgti į lauką.*); dėl tradicinio mokymo, kuris

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

slopina prioritetus vaikui ir daugiau suteikia teisių suaugusiam (*Savito nepastebiu. Mokosi tradiciškai.*); dėl tėvų užimtumo (*Nesame pastebėję vaiko mokymosi būdų. Ji pamokas ruošia kol mes būname darbe. Kai grįžtame namo, pamokos būna paruoštos juodraščių sąsiuvinuose ir tik po patikrinimo ir pataisymo, perrašoma į švarraščius.**) ir dėl vaiko veiklos išskaidymo į įvairias aplinkas, kai vaiko veiklos namuose lieka pati mažiausia dalis, kai vaiko veikla išsikelia į papildomo ugdymo įstaigą (*Namuose nesimoko; Nepastebime, nes vaikas lanko prailgintos darbo dienos grupę ir pamokas paruošia ten.*).

2.2.7. Vaiko mokymasis per veiklą ir tyrinėjant aplinką

33 pav. **Vaikų mokymasis tyrinėjant namų aplinką (N=28)**

Dauguma tėvų (79%) nurodo, kad vaikams patinka mokytis tyrinėjant aplinką.

19 lentelė

Vaikų mokymasis per veiklą ir tyrinėjant aplinką (N=22)

Eil. nr.	Būdai	%	Tikslas	Raiška
1.	Klausinėjimas	22,72	Objektų sandara	Dažnai klausinėja
2.	Tyrinėjimas	9,09		Patinka tyrinėti namų aplinkos daiktus (termometras, svarstyklės, įvairaus tūrio indai)
				Daiktų išardymas ir slėpimas
3.	Stebėjimas	4,54	Akiračio plėtra	Tėvų veiklos stebėjimas
4.	Savarankiška veikla	9,09	Žinių plėtojimas (reiškiniai, daiktai, priemonės, jų savybės)	Atliekant buitines, žemės ūkio darbus
			Metų laikų kaita	Atliekant buitines darbus
5.	Bandymai	4,54	Žinių kaupimas ir įgūdžių tobulinimas	Augina druskos kristalus

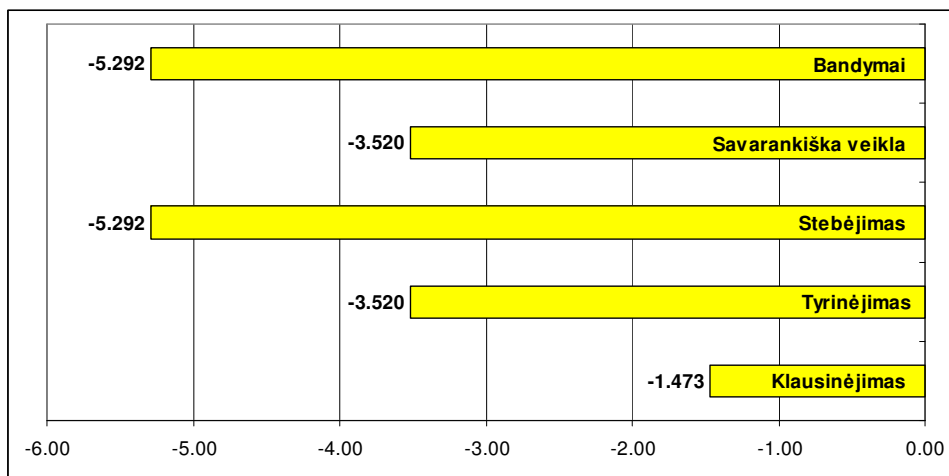
* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Vaikai siekia susipažinti su objektais, reiškiniiais, plėsti akiratį, kaupti žinias, įgyti įgūdžius tyrinėdami aplinką, t.y. klausinėdami, tyrinėdami, stebėdami, savarankiškai veikdami, atlikdami bandymus. Tėvų pasisakymų išryškino vaikų mokymosi namų aplinkoje tikslų kategorijas: „objektų sandara“, „akiračio plėtra“, „žinių plėtojimas (reiškiniai, daiktai, priemonės, jų savybės)“, „metų laikų kaita“, „žinių kaupimas ir įgūdžių tobulinimas“.

Labiausiai išryškinama kategorija yra „objektų sandara“, kuri apibūdinama per klausinėjimą (*Dažnai klausinėja, kas iš ko ir kaip sudarytas**.), namų aplinkos daiktų tyrinėjimą (*Vaikui patinka mokytis tyrinėjant namų aplinkos daiktus – termometrą, svarstyklės, įvairaus tūrio indus.*), domėjimąsi automobiliais, kompiuteriu, daiktų išardymą ir slėpimą (*Patinka tyrinėti tai, ko nereikia, - ką nors išardyti ir paslėpti.*).

Stebėjimas yra susijęs su tėvų veikla. Žinių įgijimas vyksta atliekant buitines, žemės ūkio darbus (*Stebėdama tėvų veiklą, pati atlikdama priskirtus buitines darbus, plečia savo akiratį, išsiaiškina tam tikrų daiktų ar priemonių savybes. Plaudama laiptinę pastebi, kad rudenį prisiteršia labiausiai; padėdama dirbti darže, labai domisi augalų augimo, vaisių brandimo, nokimo procesais; kūrendama židinyje ugnį, pastebi, kaip lengviau, kaip sunkiau užkurti ugnį, kokios malkos (didelės, mažos, šlapios, sausos) užsidega lengviausiai.*). Nurodomas ir toks vaikų mokymosi būdas kaip bandymai (*Du metus namuose augina druskos kristalus.*).

Nustatėme vaikų mokymosi tyrinėjant aplinką standartinį nuokrypį (žr. 3 priedą, 12 pav.). Apibūdinsime vaikų mokymąsi pagal vidurkį, esant standartinei paklaidai 0,44.

34 pav. Vaikų mokymasis per veiklą ir tyrinėjant aplinką (reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį, esant 0,44 standartinei paklaidai)

Reikšmingiausias mokymosi per veiklą ir tyrėnant aplinką būdas yra klausinėjimas (-1,473), mažiausiai reikšmingi – bandymai (-5,292) ir stebėjimas (-5,292). Reikšmių

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad vaikai mokosi iš aplinkos klausinėdami, tyrinėdami ir savarankiškai veikdami.

20 lentelė

Žinojimas vaikų mėgstamos veiklos (N=28)

Eil. nr.	Kategorijos	%	Turinys – aprašymas
1.	Skaitymas	57,4	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vaikas labiausiai mėgsta skaityti;*</i> ○ <i>Mėgsta skaityti;</i> ○ <i>Skaito daug knygų;</i> ○ <i>Vaikas mėgsta skaityti;</i> ○ <i>Patinka ir skaityti;</i> ○ <i>Labai mėgsta skaityti;</i> ○ <i>Labiausiai mėgsta skaityti grožinę literatūrą, skaito daug;</i> ○ <i>Daug skaito;</i> ○ <i>Labiausiai mėgsta skaityti.</i>
2.	Piešimas	50	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vaikas labiausiai mėgsta piešti;</i> ○ <i>Sūnus mėgsta piešti;</i> ○ <i>Labiausiai mėgsta piešti, naudoja daug spalvų;</i> ○ <i>Patinka piešti;</i> ○ <i>Vaikas mėgsta piešti;</i> ○ <i>Labiausiai mėgsta piešti.</i>
3.	Konstravimas	39,28	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Sūnus mėgsta konstruoti;</i> ○ <i>Mėgsta konstruoti;</i> ○ <i>Vaikas mėgsta konstruoti;</i> ○ <i>Mėgsta šiek tiek konstruoti;</i> ○ <i>Labai mėgsta konstruoti.</i>
4.	Meninė veikla	28,57	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Labiausiai mėgsta šokti;</i> ○ <i>Patinka muzikuoti;</i> ○ <i>Labai mėgsta groti įvairiais instrumentais (tiek kiek sugeba);</i> ○ <i>Šoka, vaidina, dainuoja;</i> ○ <i>Mėgsta groti dūdele, pianinu.</i>
5.	Skaičiavimas ir loginės pratybos	14,28	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Mėgsta spręsti kryžiažodžius;</i> ○ <i>Mėgsta skaičiuoti.</i>
6.	Darbeliai	10,71	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Labiausiai mėgsta karpyti;</i> ○ <i>Patinka daryti darbelius.</i>
7.	Žaidybinė veikla	10,71	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Mėgsta žaisti kompiuterinius žaidimus;</i> ○ <i>Nemėgsta piešti, jam labiau patinka pažaisti su vaikais futbolą ar kvadratą.</i>
8.	Sportinė veikla	3,57	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Labiausiai patinka sportuoti.</i>
9.	Veikla kompiuteriu	3,57	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Labai mėgsta rašyti kompiuteriu.</i>

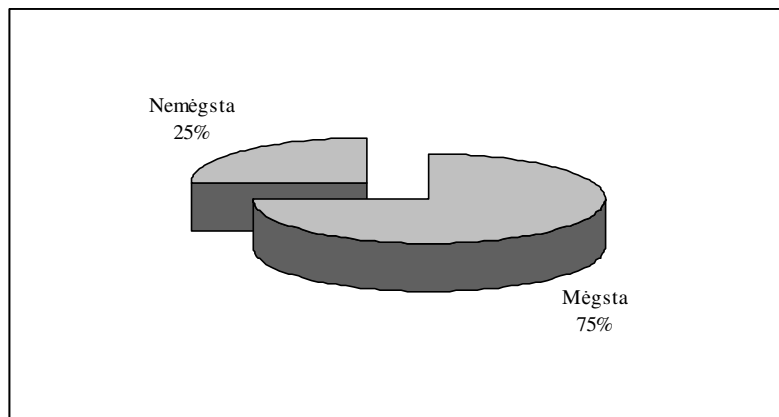
Apibūdinsime tėvų žinojimą vaikų mėgstamos veiklos. Vaikų mėgstama veikla apibūdinama šiomis kategorijomis: „skaitymas“, „piešimas“, „konstravimas“, „meninė veikla“, „skaičiavimas ir loginės pratybos“, „darbeliai“, „žaidybinė veikla“, „sportinė veikla“, „veikla kompiuteriu“.

Labiausiai išsiskiria trys kategorijos: „skaitymas“, „piešimas“ ir „konstravimas“. Ypač iš jų išsiskiria kategorija „skaitymas“. Skaitymą tėvai reprezentuoja taip: *Labiausiai mėgsta skaityti grožinę literatūrą, skaito daug; Vaikas labiausiai mėgsta skaityti; Skaito daug knygų**.

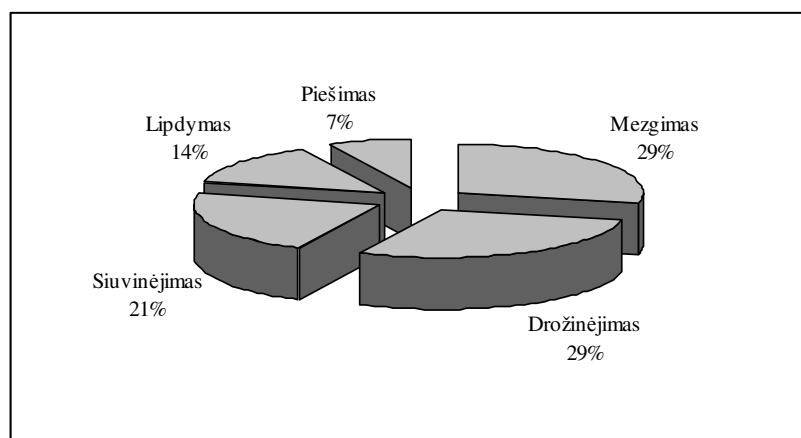
* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Silpniausiai kategorizuojama yra šios sritys: skaičiavimas ir loginės pratybos, darbeliai, žaidybinė veikla, sportinė veikla, veikla kompiuteriu.

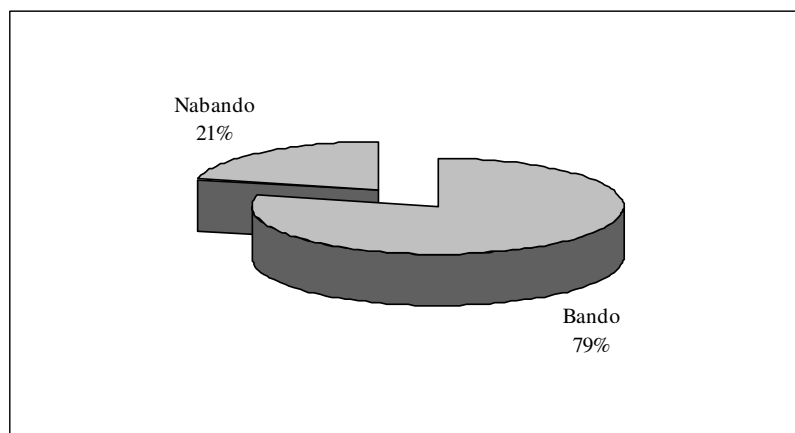
Nemažai dėmesio namų aplinkoje vaikai skiria meninei-kognityvinei-darbinei veiklai.

35 pav. **Vaičių pomėgis rankų darbams (N=28)**

36 pav. **Vaičių mėgstama meninė-kognityvinė veikla (N=28)**

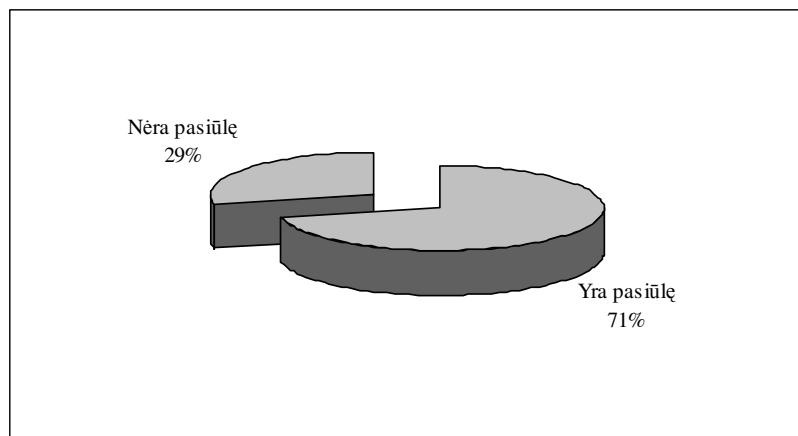

37 pav. **Vaičių bandymas daiktą pagaminti pačiam (N=28)**

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Apibūdinsime vaikų pomėgį darbams ir bandymą pasigaminti daiktą namų aplinkoje. Didžioji dalis tėvų nurodė, kad vaikai mėgsta rankų darbus (75%) ir bando patys pasigaminti daiktus (79%).

Tėvų reprezentacijų analizė išryškino atvejų, kai rankų darbai skirstomi į mergaičių ir berniukų pagal tradicines sampratas: *Sūnus nemėgsta jo vadinamų „mergaitišku“ darbų: siuvinėjimo, piešinėjimo ir pan.; Nebando, gal dėl to, kad mergaitė. Vaikystėje mėgo kalti vinis ir konstruoti namą**. Vaikų nesėkmingi bandymai pasigaminti daiktą namų aplinkoje yra susiję su nepakankamu suaugusiųjų domėjimusi ir nepakankamu vaikų iniciatyvų palaikymu: *Yra bandęs megzti, bet dabar jau nebemezga. Išryškėja atvejų, kai tėvai reiškia nepagarbą vaiko pažintinės-kognityvinės veiklos procesui ir orientuojasi tik į veiklos rezultatus: Namų sąlygomis daug gamina ir daug sugadina; Pagaminti nebando, bet išardęs yra kelis. Dažnai nuvertinamas vaiko savaveiksmiškumo siekis: Mokyti tyrinėjant nepatinka, bet tyrinėti tai, ko nereikia (ką nors išardyti ir paslėpti) patinka. Yra atvejų, kai vaiko kūrybos procesas taip pat prilyginamas suaugusiųjų kūrybos procesui: Namuose sūnus sukurti kažką nauja neskuba, jam dar užtenka susipažinti su visais daiktais, kurie jau išrasti.*

38 pav. Tėvų siūlymas vaikams dalyko mokymosi ir mokymosi iš aplinkos būdų (N=28)

Dauguma tėvai yra pasiūlę (71%) vaikams mokymosi būdų (dalyko ir iš aplinkos).

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Tėvų pasiūlyti vaikų mokymosi būdai (dalyko ir iš aplinkos) (N=20)

Grupės	Kategorijos	N	Subkategorijos	Turinys – aprašymas
I.	Dalyko mokymosi būdai	12	Lietuvių kalba	<i>Pasiūliau lietuvių kalbos pratimus*.</i>
			Matematika	<i>Matematikos skaičiavimui dažnai naudodavome praktinius dalykus – centus, degtukus ir kt.</i>
				<i>Siūlau matematikos darbus atlikti kompiuteriu. Tuo pačiu jis gilins matematikos žinias.</i>
			Darbas kompiuteriu	<i>Siūlau matematikos darbus atlikti kompiuteriu. Tuo pačiu jis lavins darbo kompiuteriu įgūdžius</i>
			Mokymasis mintinai	<i>Pasiūlėme, kaip geriau mokytis mintinai eilėraščius.</i>
				<i>Esu pasiūliusi kartu mokytis eilėraščių kartojant balsu.</i>
Teorijos ryšys su praktika	<i>Faktų, teiginių, teorijų pagrindimui siūlau ieškoti pavyzdžių gyvenamojoje aplinkoje.</i>			
	<i>Siūlau matematikos darbus atlikti kompiuteriu. Tuo pačiu jis lavins ir darbo kompiuteriu įgūdžius bei gilins matematikos žinias.</i>			
II.	Mokymosi būdai iš aplinkos	13	Pavyzdys, tyrinėjimas, stebėjimas	<i>Esu pasiūliusi pavyzdžio ir tyrinėjimo būdus.</i>
			Aiškinimas	<i>Esame pasiūlę – stebėjimą.</i>
			Praktinių mokymosi būdų naudojimas	<i>Dažnai naudodavome praktinius dalykus – centus, degtukus ir kt.</i>
				<i>Esame pasiūlę įprastą būdą – praktinio įgyvendinimo.</i>
			Dalijimasis patirtimi, žiniomis	<i>Savo patirtimi dažnai pasidalijame su vaiku, jeigu jam įdomu ir praverčia.</i>
				<i>Savo žiniomis dažnai pasidalijame su vaiku, jeigu jam įdomu ir praverčia.</i>

Apibūdinsime, kokie yra vaikų mokymosi būdai. Tėvai siūlo vaikams dvejopus mokymosi būdus: dalyko mokymosi ir mokymąsi iš aplinkos. Labiausiai kategorizuojami dalyko mokymosi būdai. Tėvai išskiria lietuvių kalbos, matematikos dalykų mokymosi būdus, taip pat atminties ugdymą. Matematikos mokymosi būdai apibūdinami tokiu turiniu: *Matematikos skaičiavimui dažnai naudodavome praktinius dalykus – centus, degtukus ir kt.; Siūlome sūnui savo matematikos darbus atlikti kompiuteriye. Tuo pačiu jis lavins ir dirbti kompiuteriu įgūdžius bei gilins matematikos žinias.* Lietuvių kalbos mokymosi būdai apibūdinami taip: *Pasiūliau lietuvių kalbos pratimus; Esu pasiūliusi kartu mokytis eilėraščių, kartojant balsu.*

Mokymosi būdai iš aplinkos apibūdinami tokiomis subkategorijomis: „pavyzdys, tyrinėjimas, stebėjimas“ (*Esu pasiūliusi pavyzdžio ir tyrinėjimo būdus; Esame pasiūlę – stebėjimą.*), „aiškinimas“ (*Esu pasiūliusi paaiškinimą.*), „praktinių mokymosi būdų naudojimas“ (*Esame pasiūlę įprastą būdą – praktinio įgyvendinimo.*), „dalijimasis patirtimi, žiniomis“ (*Savo patirtimi, žiniomis dažnai pasidalijame su vaiku, jeigu jam įdomu ir praverčia.*).

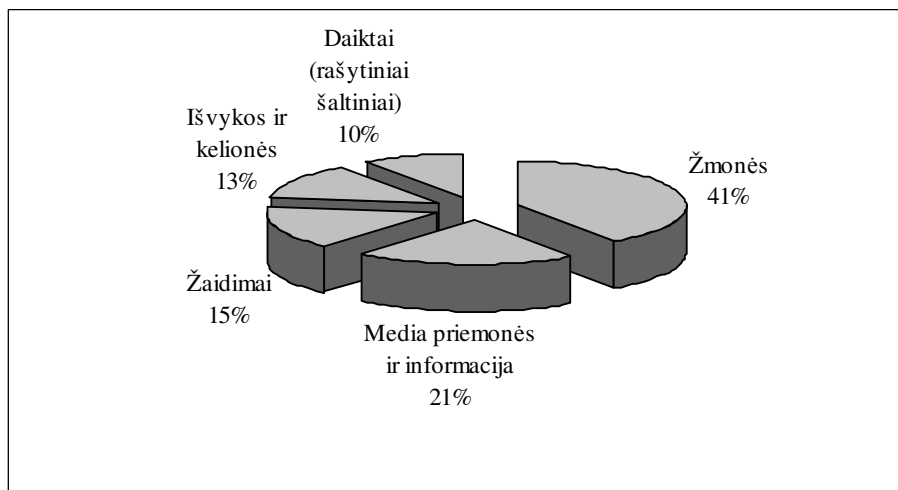
* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Paanalizuosime modelį. Bandydami pagaminti daiktą vaikai pirmiausia susipažįsta su objektais: klausinėja, tyrinėja, po to bando suprasti objektų sandarą apie ją klausinėdami, veikdami. Po to bando daiktą pasigaminti patys per tokią veiklą: konstruoja, piešia, lanksto, mezga, siuva, karpą, gamina maistą. Taigi vaikų bandymai pasigaminti daiktą yra itin konstruktyvūs, juose ryškus kognityvinis pradai, nes vaikai siekia pažinti objektą. Šiame procese jie pasitelkia komunikaciją, klausinėja, tyrinėja. Bandymai pasigaminti daiktą apima meninę-konstrukcinę veiklą, darbą su popieriumi: lankstymą, karpymą. Vaikai bando siūti ir mezgti, gaminti maistą. Mokymosi būdai yra susiję su žinių kaupimu ir bendro akiračio plėtojimu. Žinios yra kaupiamos susipažįstant su reiškiniais, daiktų, priemonių savybėmis per buitines ir žemės ūkio darbus, kuriuos vaikai bando savarankiškai atlikti, ir per įvairius bandymus. Savo akiratį vaikai plečia stebėdami tėvų veiklą namų aplinkoje, klausinėdami kas, iš ko ir kaip sudaryti.

2.2.8. Vaikų mokymosi šaltiniai

40 pav. Vaikų mokymosi iš aplinkos šaltiniai (N=28)

Vaikų mokymosi šaltiniai (N=28)

Eil. nr.	Kategorijos	N	Subkategorijos	Turinys – aprašymas
1.	Žmonės	21	Suaugusieji (tėvai, seneliai, dėdės, tetos; kunigai)	<i>Padėdamas dirbti smulkius žemės ūkio darbus – ravėdamas daržą, skindamas daržoves, įgyja darbinius įgūdžius bei daug sužino apie augalus, daržoves*.</i>
				<i>Bendraudamas ir pats kartu veikdamas išmoksta atlikti kai kuriuos ūkio darbus, buitines darbus.</i>
				<i>Pas senelius išmoksta prižiūrėti gyvūnus ir jais rūpintis.</i>
				<i>Vasaros metu su dėde kartu kiekvieną dieną važiuoja prie ežero ir ten leidžia laisvalaikį, mokosi plaukti.</i>
				<i>Daug išmoksta iš mokytojos tetos.</i>
			Vaikai (draugai, pusbroliai)	<i>Dvi savaites praleidžia krikščioniškoje stovykloje. Vadovai yra kunigai, – stovykloje suteikiama daug žinių apie tikėjimą, bažnyčią, vaikai mokomi gražaus bendravimo, savianalizės.</i>
				<i>Iš draugų išmoksta naujų kompiuterinių žaidimų.</i>
				<i>Mokosi iš vaikų: žaidžia įvairius žaidimus, dalijasi patirtimi.</i>
2.	Daiktai (rašytiniai šaltiniai)	5	Knygos, enciklopedijos	<i>Daug informacijos gauna iš draugų.</i>
				<i>Mokosi bendraudamas su pusbroliais, atvykusiais iš kito miesto.</i>
3.	Žaidimai	8	Kompiuteriniai	<i>Skaitydamas knygas, enciklopedijas susipažįsta su įdomiais reiškiniais, pvz.: vabalų įvairove, visatos sandara, žmogaus virškinimo sistema.</i>
			Loginiai ir atminties lavinimo	<i>Skaitydamas praplečia savo akiratį.</i>
			Su gamtinėmis priemonėmis	<i>Daug išmoksta žaisdamas kompiuteriu.</i>
4.	Media priemonės ir informacija	11	Televizija, radijas	<i>Žaidžia žaidimus, susijusius su loginiu mąstymu, atminties lavinimu.</i>
			Įvairūs šaltiniai	<i>Išmoksta kitaip žaisti nei mieste – žaidimai daugiausiai susiję su gamta, gamtinėmis priemonėmis – žaidimai su šlapiu ir sausu smėliu.</i>
				<i>Daug informacijos gauna iš TV.</i>
5.	Išvykos ir kelionės	7	Išvykos į gamtą, prie jūros	<i>Išmoksta dainų iš TV ir radijo.</i>
			Išvykos į kaimą	<i>Žiūrėdamas TV praplečia savo akiratį.</i>
				<i>Vaikai iš visur ima informaciją.</i>
			Išvykos į krikščioniškąją stovyklą	<i>Vaikas tiesiog gauna daug naujos informacijos.</i>
				<i>Pasivaikščiojimų miške, paežerėje metu sužino daug apie gamtą – skiria paukščių garsus, grybus, uogas, medžius.</i>
			Kelionės po gimtąjį kraštą	<i>Išvykos prie jūros metu susirado draugų, mokėsi bendrauti.</i>
			Kelionės į užsienį	<i>Kaimiškoje aplinkoje išmoksta kitaip žaisti nei mieste – žaidimai daugiausiai susiję su gamta, gamtinėmis priemonėmis – žaidimai su šlapiu ir sausu smėliu, darbeliai iš kankorėžių, gėlių, švendrių pynimas.</i>
				<i>Kaimė pasikeičia butis – išmoksta patenkinti higienos poreikius visiškai priešingomis nei namuose sąlygomis – tik šaltas vanduo, lauko dušas. Maistas gaminamas pečiuje ar ant laužo – išmoksta kurti laužą, saugiai elgtis su ugnimi.</i>
			<i>2 savaites praleidžia krikščioniškoje stovykloje. Vadovai yra kunigai ir krikščioniškas jaunimas – stovykloje suteikiama daug žinių apie tikėjimą, bažnyčią, vaikai mokomi gražaus bendravimo, savianalizės.</i>	
			<i>Keliaudamas susipažįsta su gimtuoju kraštu, patiria daug naujų išpūdžių, atranda naujų dalykų.</i>	
			<i>Kelionių į užsienį metu praplečiamas pasaulio pažinimas – susipažįsta su kitataučiais, sužino apie svečias šalis, jos praeitį, tradicijas, pamato Lietuvai nebūdingus gamtovaizdžius, kalnus.</i>	

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Apibūdinsime vaikų mokymosi šaltinius. Išsiskiria tokie šaltiniai: žmonės, daiktai (rašytiniai šaltiniai), žaidimai, media priemonės ir informacija, išvykos ir kelionės.

Labiausiai išryškinama kategorija – „žmonės“, kurioje išsiskiria dvi subkategorijos: „suaugusieji“ iš artimos vaikui aplinkos (tėvai, seneliai, tetos, dėdės) ir iš tolimos aplinkos (kunigai) bei „bendraamžiai“ iš artimos vaikui aplinkos (pusbroliai ir pusseserės) ir iš tolimos aplinkos (draugai). Subkategorija „suaugusieji“ apibūdinama taip: *Bendraudamas su suaugusiais išmoksta prižiūrėti gyvūnus ir jais rūpintis (pas senelius), atlikti kai kuriuos ūkio darbus, kapoti malkas, žolianti ir pan.; Vasaros metu su dėde kartu kiekvieną dieną važiuoja prie ežero ir ten leidžia laisvalaikį, mokosi plaukti; Dvi savaites praleidžia krikščioniškoje stovykloje. Vadovai yra kunigai, – stovykloje suteikiama daug žinių apie tikėjimą, bažnyčią, vaikai mokomi gražaus bendravimo, savianalizės**. Subkategoriją „bendraamžiai“ tėvai reprezentuoja taip: *Iš draugų išmoksta naujų kompiuterinių žaidimų; Mokosi iš vaikų: žaidžia įvairius žaidimus, dalijasi patirtimi.*

Silpniausiai išryškinama kategorija „daiktai (rašytiniai šaltiniai)“, kuri apibūdinama taip: *Skaitydamas knygas, enciklopedijas vaikas susipažįsta su įdomiais reiškiniiais, pavyzdžiui, vabalų įvairove, visatos sandara, žmogaus virškinimo sistema.*

Tėvų akcentuojama kategorija – vaikų mokymosi šaltinis „media priemonės ir informacija“ (*Išmoksta dainų iš TV ir radijo; Žiūrėdamas TV praplečia savo akiratį.*).

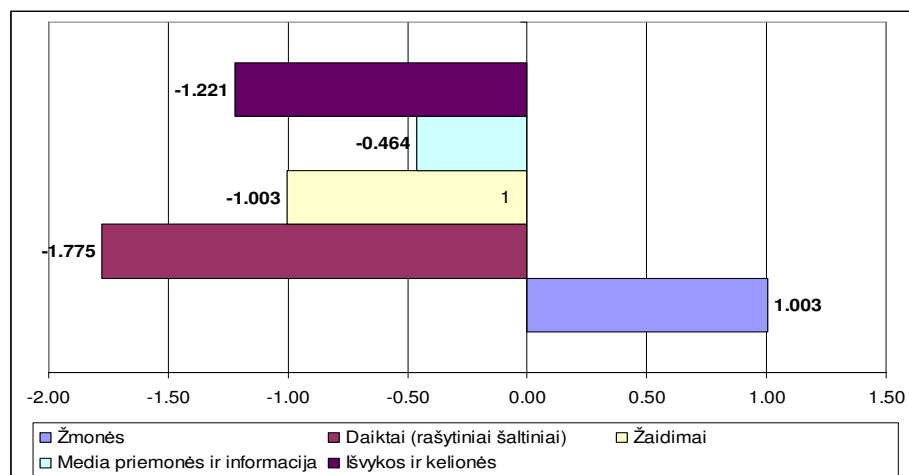
Subkategorijų įvairove pasižymi kategorija „išvykos ir kelionės“. Šis mokymosi šaltinis yra apibūdinamas per tokias subkategorijas: „išvykos“ (į gamtą, prie jūros, į kaimą, į krikščioniškąją stovyklą) ir „kelionės“ (po gimtąjį kraštą, į užsienį). Išvykas į gamtą tėvai reprezentuoja taip: *Pasivaikščiojimų miške, paežerėje metu sužino daug apie gamtą – skiria paukščių garsus, grybus, uogas, medžius.* Apibūdinami subkategoriją „išvykos į kaimą“ tėvai sako, kad: *Kaime pasikeičia butis – išmoksta patenkinti higienos poreikius visiškai priešingomis nei namuose sąlygomis – tik šaltas vanduo, lauko dušas. Maistas gaminamas pečiuje ar ant laužo – išmoksta kurti laužą, saugiai elgtis su ugnimi.* Subkategorija „kelionės į užsienį“ reprezentuojamos taip: *Kelionių į užsienį metu praplečiamas pasaulio pažinimas – susipažįsta su kitataučiais, sužino apie svečias šalis, jos praeitį, tradicijas, pamato Lietuvai nebūdingus gamtovaizdžius, kalnus.* Apibūdinami išvykas į krikščioniškąją stovyklą tėvai sako, kad: *Vaikas dvi savaites praleidžia krikščioniškoje stovykloje. Vadovai yra kunigai ir krikščioniškas jaunimas – stovykloje suteikiama daug žinių apie tikėjimą, bažnyčią, vaikai mokomi gražaus bendravimo, savianalizės.*

---

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Žaidimai yra kategorizuojami silpniau nei išvykos. Ši kategorija apibūdinama tokiomis subkategorijomis: „kompiuteriniai žaidimai“, „atminties lavinimas“ ir „veiksmai su gamtinėmis priemonėmis“ (*Išmoksta kitaip žaisti, žaidimai daugiausiai susiję su gamta, gamtinėmis priemonėmis – žaidimai su šlapiu ir sausų smėliu**).

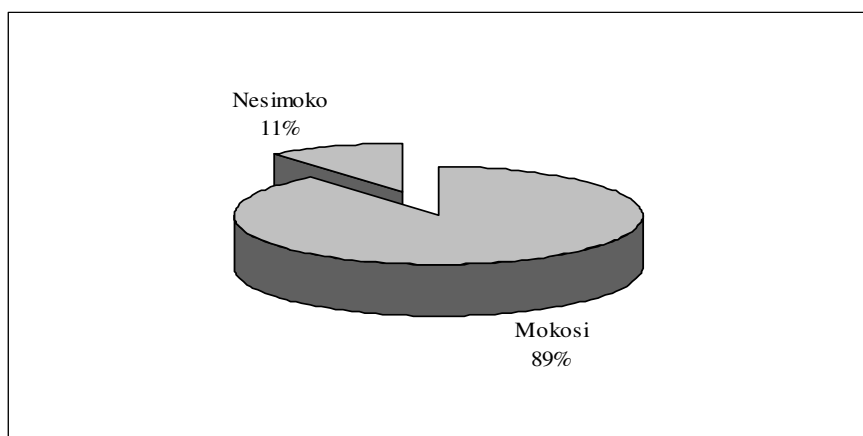
Nustatėme vaikų mokymosi šaltinių kategorijų standartinį nuokrypį (žr. 3 priedą, 13 pav.). Apibūdinsime vaikų mokymosi šaltinius pagal vidurkį, esant standartinei paklaidai 0,44.

41 pav. **Vaikų mokymosi šaltiniai**
(reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį, esant 0,44 standartinei paklaidai)

Reikšmingiausias mokymosi šaltinis yra žmonės (1,003), mažiausiai reikšmingas – daiktai (rašytiniai šaltiniai) (-1,775). Reikšmių pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad reikšmingiausi vaikų mokymosi šaltiniai yra: žmonės, media priemonės ir informacija, žaidimai, išvykos ir kelionės.

Apibūdinsime tokį vaikų mokymosi šaltinį kaip mokymasis iš bendraamžių.

42 pav. **Vaiko mokymasis iš bendraamžių (N=28)**

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Dauguma tėvų (89%) teigia, kad vaikas mokosi iš bendraamžių.

23 lentelė

Vaiko mokymasis iš bendraamžių (N=25)

Eil. nr.	Kategorijos	N	Subkategorijos	Turinys – aprašymas		
1.	Mėgdžiojimas	17	Kalba	<i>Mėgdžioja kalbos manieras*</i> <i>Pamėgdžioja kalbą</i>		
			Elgesys	<i>Stengiasi mėgdžioti elgesį, judesius</i>		
2.	Negatyvūs pasiekimai	9	Keiksmažodžiai	<i>Iš bendraamžių yra išmokęs keiksmažodžių</i>		
			Apkalbos	<i>Pastebėjau, kad išmoko liežuvauti</i>		
			Žargonas	<i>Vaiko kalboje pasitaiko gatvės kalbos žargono („svaigti“, „ambalai“ ir pan.)</i>		
3.	Pozityvūs pasiekimai	23	Žaidimų ir pomėgių realizavimas	<i>Pramoksta įvairių naujų žaidimų</i> <i>Pradėjo kolekcionuoti įvairius daiktus</i>		
			Buities ir dailės darbeliai	<i>Išmoksta pinti iš virvelių, verti iš karoliukų įvairius papuošalus</i> <i>Pramoksta kai kurių smulkių buities darbų</i>		
			Verbalinės kalbos lavinimas	<i>Išmoksta visokių juokelių, skaičiuočių</i> <i>Išmoksta visokių anekdotų</i> <i>Išmoko naujų išsireiškimų</i>		
			Technologijos ir komunikacijos įgūdžiai	<i>Iš bendraamžių labai daug ko išmoksta kompiuterių srityje</i> <i>Išmoksta bendravimo</i>		
			Žmogaus pažinimo ir pagalbos formos	<i>Iš bendraamžių yra išmokęs vertinimo žmogaus savybių</i> <i>Išmoko dalinti daiktais</i>		

Vaikų mokymąsi iš bendraamžių tėvai apibūdina per dvi kategorijas: „pozityvūs pasiekimai“ ir „negatyvūs pasiekimai“.

Labiausiai išryškinama kategorija „pozityvūs pasiekimai“, kuri apibūdinama subkategorijomis „žaidimų ir pomėgių realizavimas“, „buities darbai ir darbeliai“, „verbalinės kalbos lavinimas“, „technologijos ir komunikacijos įgūdžiai“, „žmogaus pažinimo ir pagalbos formos“. Labiausiai kategorizuojamos sritys yra šios: žaidimai ir pomėgių realizavimas (*Įvairių žaidimų mielai pramoksta; Iš bendraamžių yra išmokęs kolekcionuoti įvairius daiktus.*), visos kitos kategorijos, tokios kaip „buities darbai ir darbeliai“ (*Išmoksta pinti iš virvelių, verti iš karoliukų įvairius papuošalus ir pan.; Pramoksta kai kurių smulkių buities darbų.*), „verbalinės kalbos lavinimas“ (*Daug ko vaikas išmoksta. Ypač visokių juokelių, skaičiuočių; Išmoksta visokių anekdotų; Pramoksta naujų išsireiškimų.*), „technologijos ir komunikacijos įgūdžiai“ (*Iš bendraamžių sūnus labai daug ko išmoksta kompiuterių srityje; Išmoksta bendravimo.*), „žmogaus pažinimo ir pagalbos formos“ (*Iš bendraamžių yra išmokęs vertinimo žmogaus savybių; Išmoksta dalinti daiktais.*) tėvams yra vienodai reikšmingos.

Kategorija „negatyvūs pasiekimai“ išryškinama silpniau. Išskiriamos šios subkategorijos: „keiksmažodžiai“ (*Iš bendraamžių yra išmokęs keiksmažodžių, retai vartojamų negražių*

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

žodžių*), „apkalbos“ (*Pastebiu, ir labai dažnai, kad vaikas yra išmokęs liežuvauti.*), „žargonas“ (*Pastebiu, kad vaiko kalboje pasitaiko gatvės kalbos žargono („svaigti“, „ambalai“).*).

Yra tėvų reprezentuojančių, kad iš bendraamžių vaikas perima tiek negatyvią, tiek pozityvią patirtį (*Iš bendraamžių yra išmokęs: žaidimų, darbelių, vertinimo žmogaus savybių, keiksmožodžių, retai vartojamų negražių žodžių. Iš bendraamžių sūnus perima žargoną. Taip pat labai daug ko išmoksta kompiuterių srityje.*) (18)

Apibūdinsime mokymosi šaltinį „žmonės“.

24 lentelė

Vaikų naudojami žmonių apibūdinimai (N=22)

Eil. nr.	Kategorijos	Subkategorijos	N	Turinys – aprašymas
1.	Domėjimasis žmonėmis	Išorinė išvaizda	3	<i>Ilgakaklis</i>
				<i>Siauraakis</i>
				<i>Gražuolis</i>
				<i>Storas</i>
				<i>Plonas</i>
				<i>Aukštas</i>
		Apranga	1	<i>„Stiliova mokytoja“</i>
		Apibūdinimai poliarizuojant dorines savybes	2	<i>Gerietis</i>
				<i>Blogietis</i>
				<i>Gudruolis</i>
		<i>Melagis</i>		
	Elgesio ypatumai	1	<i>Per garsiai kalba</i>	
			<i>Labai linksmas</i>	
			<i>Įdomus</i>	
	Fizinės savybės	1	<i>Stiprus</i>	
2.	Žmonių apibūdinimai	Teležvaigždės	1	<i>Patinka apibūdinti žmones, ypač „televizijos žvaigždes“</i>
		Draugai	5	<i>Pastebiu ir teigiamų, ir neigiamų apibūdinimų apie draugus.</i>
		Mokytojai	3	<i>Pastebiu ir teigiamų, ir neigiamų apibūdinimų apie mokytojus.</i>
		Filmukų personažai	1	<i>Mėgsta mėgdžioti, keisti balso intonacijas, kartais juos palygina su animacinių filmukų personažais.</i>
		Močiutės	1	<i>Lygina močiutes (tėtės mamą su mamos mama), išskiria skirtumus</i>

Tėvai vaikų mokymosi šaltinį „žmonės“ reprezentuoja per dvi kategorijas: „domėjimasis žmonėmis“ ir „žmonių apibūdinimai“. Tėvai mano, kad vaikai domisi žmonių išvaizda (*ilgakaklis, siauraakis, gražuolis, storas, plonas, aukštas*), apranga (*„stiliova“ mokytoja*), dorinėmis savybėmis (*gerietis, blogietis, gudruolis, melagis*), elgesio ypatumai (*per garsiai kalba, labai linksmas, įdomus*), fizinėmis savybėmis (*stiprus*).

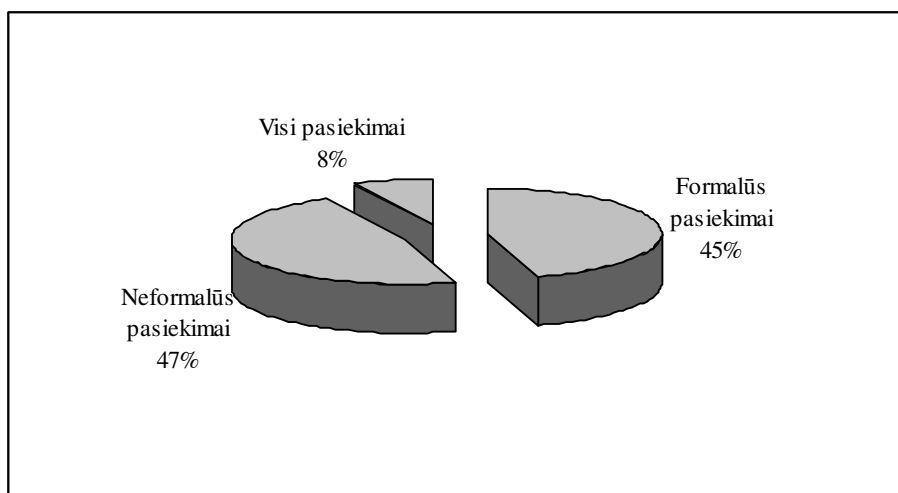
* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Tėvai nurodo, kad vaikai apibūdina draugus (*Pastebiu ir teigiamų, ir neigiamų apibūdinimų apie draugus**), mokytojus (*Pastebiu ir teigiamų, ir neigiamų apibūdinimų apie mokytojus*), o mažiau teležvaigždes (*Patinka apibūdinti žmones, ypač „televizijos žvaigždes“*), filmukų personažus (*Mėgsta mėgdžioti, keisti balso intonacijas, kartais juos palygina su animacinių filmukų personažais*), močiutes (*Lygina močiutes* (t.y. tėtės mamą su mamos mama), *išskiria skirtumus*). pavyzdžiui, filmukų personažus apibūdina ...

Tėvai reprezentuoja vaikų „domėjimosi žmonėmis“ ir žmonių apibūdinimų“ raišką sakydami, kad: *Pastebiu, kad sūnus visada atkreipia dėmesį į rūbus. Jis vertina mano apsirengimą, renkasi rūbus sau. Kalbėdamas apie mokytoją, yra teigiamai įvertinęs jos apsirengimą – „stiliova mokytoja“, t.y. stilingai, madingai apsirengusi; Vaikas mėgsta mėgdžioti, keisti balso intonacijas, kartais žmones palygina su animacinių filmukų personažais.*

2.2.9. Tėvų vertinami vaikų pasiekimai ir bausmės bei skatinimai

Tėvai vertina tiek formalius (45%), tiek neformalius (47%) vaikų pasiekimus.

43 pav. Tėvų vertinami vaikų pasiekimai (N=28)

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Tėvų vertinami vaiko pasiekimai (N=28)

Eil. nr.	Kategorijos	N	Subkategorijos	Turinys – aprašymas
1.	Formalūs pasiekimai	12	Sporto ir meno pasiekimai	<i>Vertinami plaukimo baseine rezultatai.</i>
				<i>Didžiuojamės savo vaiko sportiniais pasiekimais.</i>
				<i>Inscenizavimas*.</i>
				<i>Norisi, kad sektųsi muzikiniai dalykai, nes lanko muzikos mokyklą.</i>
			Atskirų dalykų igūdžiai	<i>Vertinami pasiekimai iš matematikos, lietuvių, pasaulio pažinimo dalykų.</i>
				<i>Itin vertinamas vaiko anglų kalbos mokėjimas.</i>
			Žinios	<i>Žinios.</i>
			Geras mokymasis	<i>Pirmiausia vaiko geras mokymasis.</i>
				<i>Geras mokymasis mokykloje.</i>
			Bendrieji mokymosi rezultatai	<i>Pasiekimai vertinami – kuo aukštesnis testų – balų, taškų skaičius, mažiau klaidų, raiškesnė kalba.</i>
				<i>Vertinami visi mokykloje pasiekti rezultatai, tačiau labiau akcentuojami tie, kurie sunkiau sekasi.</i>
				<i>Gerai mokymosi rezultatai</i>
				<i>Norisi, kad visi dalykai sektųsi.</i>
Įvertinas pažangumas (geri pažymiai)	<i>Didžiuojamės vaiku, jis yra geriausiai besimokantis vaikas klasėje.</i>			
2.	Neformalūs pasiekimai	13	Teorinių žinių taikymas praktikoje	<i>Ypatingai vertiname savo vaiko gebėjimą teorines žinias pritaikyti praktikoje.</i>
				Komunikaciniai ir savitarnos igūdžiai
			<i>Bendravimo menas.</i>	
			<i>Namuose vertinama vaiko savitarka.</i>	
			<i>Vaiko pagalba namuose: išplauti indus, sutvarkyti kambarius.</i>	
			Požiūrio ir mąstymo originalumas	<i>Itin vertinamas savitas požiūris ir originalus mąstymas.</i>
			Savarankiškas domėjimasis	<i>Savarankiškas vaiko domėjimasis jam patinkančiais dalykais.</i>
			Vaiko asmenybė	<i>Vertinam dvasinį vaiko tobulėjimą.</i>
				<i>Pirmiausia vaikas vertinamas kaip žmogus, o po to jo pasiekimai mokykloje arba sporto mokykloje.</i>
			Vaiko asmenybės savybės	<i>Vertinam vaiko atvirumą, pareiškumą.</i>
				<i>Labai vertinamas pareiškumas ir sąžiningumas.</i>
				<i>Labiausiai žavi vaiko kruopštumas, atkaklumas bei ryžtingumas.</i>
				<i>Draugiškumas.</i>
„Geras“ elgesys	<i>Šeimoje vertinamas geras elgesys.</i>			
3.	Visi pasiekimai	3	–	<i>Šeimoje vertinami visi vaiko pasiekimai.</i>
				<i>Visi, menkiausias pasiekimas ir tai jau gerai.</i>

Tėvai vaikų pasiekimus kategorizuoja taip: „formalūs pasiekimai“, „neformalūs pasiekimai“, „visi pasiekimai“.

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Kategorija „formalūs pasiekimai“ apibūdinami per tokias subkategorijas: „sporto ir meno pasiekimai“, „atskirų dalykų įgūdžiai“, „žinios“, „geras mokymasis“, „bendrieji mokymosi rezultatai“, „įvertintas pažangumas (geri pažymiai)“

Labiausiai apibūdinama kategorijos „formalūs pasiekimai“ subkategorija yra „sporto ir meno pasiekimai“ (*Didžiuojamės savo vaiko sportiniais pasiekimais; Vertinami plaukimo baseine rezultatai; Norisi, kad sektųsi muzikiniai dalykai, nes lanko muzikos mokyklą**), „bendrieji mokymosi rezultatai“ (*Vertinami visi mokykloje pasiekti rezultatai, tačiau labiau akcentuojami tie, kurie sunkiau sekasi.*).

Kategorija „neformalūs pasiekimai“ atskleidžiama per tokias subkategorijas: „teorinių žinių taikymas praktikoje“, „komunikaciniai ir savitarnos įgūdžiai“, požiūrio ir mąstymo originalumas“, „savarankiškas domėjimasis“, „vaiko asmenybė“, „vaiko asmenybės savybės“, „geras elgesys“. Labiausiai išryškinamos subkategorijos yra: „komunikaciniai ir savitarnos įgūdžiai“ bei „vaiko asmenybės savybės“. Subkategorija „komunikacijos ir savitarnos įgūdžiai“ apibūdinama tokiu turiniu: *Namuose vertinama vaiko savitvarka; Vaiko pagalba namuose: išplauti indus, sutvarkyti kambarius; Vertinamas vaiko bendravimo menas.* Subkategorija „vaiko asmenybės savybės“ apibūdinama tokiu turiniu: *Vertinam vaiko atvirumą, pareiškumą; Labai vertinamas pareiškumas ir sąžiningumas; Labiausiai žavi vaiko kruopštumas, atkaklumas bei ryžtingumas.*

Paanalizuosime, kokiais būdais tėvai skatina vaikus pasiekimams.

---

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

Tėvų taikomi būdai skatinant vaikus pasiekimams (N=28)

Eil. nr.	Kategorijos	N	Turinys – aprašymas
1.	Dalijimasis asmenine patirtimi ir mokymasis kartu su vaiku	1	<i>Dažnai dalijamės asmeniškai patirtimi*.</i>
			<i>Bendraudami mokomės analizuoti situacijas, daryti išvadas ir apibendrinimus.</i>
			<i>Kad vaikas pasiektų, ko norime, verčiame padėdami.</i>
2.	Asmeninis pavyzdys	1	<i>Pasitelkiame asmeninį pavyzdį.</i>
			<i>Stengiamės rodyti gerą pavyzdį.</i>
3.	Vaiko savarankiškumo ugdymas	1	<i>Leidžiame pačiam dirbti ir eksperimentuoti.</i>
			<i>Stengiamės, kad vaikas nuosekliai mokytųsi, savarankiškai atliktų namų užduotis. 1</i>
4.	Domėjimasis vaiko pasiekimais	1	<i>Visada stengiamės rodyti dėmesį savo vaikui, domėtis jo pasiekimais ir nesėkmėmis, pagirti ar padėti savo vaikui.</i>
5..	Veiklos siejimas su teorinėmis žiniomis	1	<i>Namuose atliekamą veiklą siejame su įgytomis teorinėmis žiniomis.</i>
6.	Natūralių pasekmių būdas, pavyzdys	1	<i>Mokau vaiką pavyzdžiu, taikau natūralių pasekmių metodą.</i>
7.	Mokymosi sąlygų sudarymas, aprūpinimas reikalingomis priemonėmis	7	<i>Suteikiame geras mokymosi sąlygas, nuperkame reikiamas priemones.</i>
			<i>Stengiamės sudaryti maksimaliai geras sąlygas pasiekti reikiamų rezultatų.</i>
			<i>Suteikiamos ir sudaromos visos sąlygos siekti puikių ugdymo ir ugdymosi rezultatų. Vaikas aprūpinamas visomis reikalingomis priemonėmis.</i>
			<i>Leidžiame į papildomo lavinimo būrelius (Vaikų muzikos mokykla).</i>
8.	Lūkesčių išsakymas	5	<i>Išsakome savo lūkesčius.</i>
			<i>Atvirai išsakome savo norus, bet stengiamės neprimesti, kad vaikas pats pasirinktų pagal savo norus.</i>
			<i>Daug kalbamės, svajojame kartu.</i>
9.	Apeliavimas į jausmus, įkalbinėjimas	13	<i>Visų pirma atsižvelgia į vaiko galimybes, kiek jis gali pasiekti, po to bandome įtikinti, kad ir vaikui tai naudinga.</i>
			<i>Apeliuojame į vaiko jausmus.</i>
			<i>Kad vaikas pasiektų, ko norime, verčiame paaiškindami.</i>
			<i>Nuolat apie tai kalbame ir kalbame.</i>
			<i>Daug kalbamės su vaiku, argumentuojame, kam tai reikalinga..</i>
			<i>Stengiamės išaiškinti vaikui, kas gyvenime yra gerai, o kas amoralu ir nepriimtina.</i>
<i>Argumentai, jog „reikia išbandyti viską“, „nepraleisti progos“ ir pan.</i>			
10.	Skatinimai	14	<i>Skatiname dovanomis, kelionėmis.</i>
			<i>Kad vaikas pasiektų, ko norime, verčiame skatindami.</i>
			<i>Skatiname pagirdami.</i>
11.	Bausmės, gąsdinimai, reikalavimai	9	<i>Visada skatiname vaiką mažomis dovanėlėmis, kai jam sekasi.</i>
			<i>Kad vaikas pasiektų, ko norime, verčiame kartais ir bausdami.</i>
			<i>Kad vaikas galėtų pasiekti tai, ko norime, truputėlį gąsdiname.</i>
			<i>Kartais baudžiame.</i>
			<i>Reikalaujame.</i>

Apibūdinsime, kokius tėvai taiko būdus skatindami vaikus pasiekimams. Tėvų reprezentacijos išryškino tokias kategorijas: „dalijimasis asmenine patirtimi ir mokymasis kartu

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

su vaiku“, „asmeninis pavyzdys“, „vaiko savarankiškumo ugdymas“, „domėjimasis vaiko pasiekimais“, „asmeninis pavyzdys“, „veiklos siejimas su teorinėmis žiniomis“, „natūralių pasekmių būdas, pavyzdys“, „mokymosi sąlygų sudarymas, aprūpinimas reikalingomis priemonėmis“, „lūkesčių išsakymas“, „apeliavimas į jausmus, įkalbinėjimas“, „skatinimai“, „bausmės, gąsdinimai, reikalavimai“.

Labiausiai išryškinama kategorija „apeliavimas į jausmus, įkalbinėjimas“. Tėvai reprezentuoja, kad: *Visų pirma atsižvelgia į vaiko galimybes, kiek jis gali pasiekti, po to bandome įtikinti, kad ir vaikui tai naudinga. Daug kalbamės su vaiku, argumentuojame, kam tai reikalinga. Stengiamės išaiškinti vaikui, kas gyvenime yra gerai, o kas amoralu ir nepriimtina. Argumentai, jog „reikia išbandyti viską“, „nepraleisti progos“ ir pan.**

Silpniau reprezentuojamos šios kategorijos: „mokymosi sąlygų sudarymas, aprūpinimas reikalingomis priemonėmis“, „skatinimai“, „bausmės, gąsdinimai, reikalavimai“. Kategorijos „mokymosi sąlygų sudarymas, aprūpinimas reikalingomis priemonėmis“ turinys apibūdinamas taip: *Suteikiamos ir sudaromos visos sąlygos siekti puikių ugdymo ir ugdymosi rezultatų. Vaikas aprūpinamas visomis reikalingomis priemonėmis; Leidžiame į papildomo lavinimo būrelius (Vaikų muzikos mokykla). Kategorijos „skatinimai“ turinys reprezentuojamas taip: Visada skatiname vaiką mažomis dovanėlėmis, kai jam sekasi; Skatiname dovanomis, kelionėmis; Skatiname pagirdami. Kategorijos „bausmės, gąsdinimai, reikalavimai“ turinys apibūdinamas taip: Kad vaikas galėtų pasiekti tai, ko norime, truputėlį gąsdiname; Kad vaikas pasiektų, ko norime, verčiame kartais ir bausdami.*

Mažiausiai apibūdinamos šios kategorijos: „dalijimasis asmenine patirtimi ir mokymasis kartu su vaiku“ (*Bendraudami mokomės analizuoti situacijas, daryti išvadas ir apibendrinimus; Dažnai dalijamės asmeniškai patirtimi.*), „asmeninis pavyzdys“ (*Stengiamės rodyti gerą pavyzdį.*), „vaiko savarankiškumo ugdymas“ (*Leidžiame pačiam dirbti ir eksperimentuoti; Stengiamės, kad vaikas nuosekliai mokytųsi, savarankiškai atliktų namų užduotis.*), „domėjimasis vaiko pasiekimais“ (*Visada stengiamės rodyti dėmesį savo vaikui, domėtis jo pasiekimais ir nesėkmėmis, pagirti ar padėti savo vaikui.*), „veiklos siejimas su teorinėmis žiniomis“ (*Namuose atliekamą veiklą siejame su įgytomis teorinėmis žiniomis.*), „natūralių pasekmių būdas, pavyzdys“ (*Mokau vaiką pavyzdžiu, taikau natūralių pasekmių metodą.*), „lūkesčių išsakymas“ (*Atvirai išsakome savo norus, bet stengiamės neprimesti, kad vaikas pats pasirinktų pagal savo norus; Daug kalbamės, svajojame kartu.*).

Taigi tėvai reprezentuoja vertinimą tiek formalių, tiek neformalių vaiko pasiekimų. Labiausiai akcentuojami formalūs pasiekimai sporto bei meno srityse ir bendrieji mokymosi

---

* Tekstais kursyvu pateikiama tiesioginė kalba.

rezultatai. Labiausiai vertinami neformalūs pasiekimai yra komunikaciniai ir savitarnos įgūdžiai bei vaiko asmenybės savybės.

Vaikus pasiekimams tėvai skatina per apeliavimą į jausmus, įkalbinėjimus, sudarydami papildomas sąlygas siekti gerų ugdymo(si) rezultatų, aprūpinant reikalingomis priemonėmis ir organizuojant papildomą ugdymą (būreliai). Taip pat tėvai taiko skatinimo-bausmių sistemą.

APIBENDRINIMAI IR IŠVADOS

- *Mokymo(si) kultūros* samprata reiškia mokinių (vaikų) ar mokytojų (suaugusiųjų) įsitikinimus, vertybes, įpročius ir darbų atlikimo būdus. Šiuo požiūriu parengiamųjų vaikų mokymosi strategijos skiriasi nuo suaugusiųjų, nes problemos, su kuriomis susiduria kasdien vieni ir kiti, yra skirtingos. Vaikų mokymosi būdai yra jų kognityvinės veiklos modeliai, nes suaugusieji, padėdami vaikams įgyti informacijos, įgūdžių, vertybių, mąstymo būdų ir saviraiškos priemonių, taip pat moko juos mokytis.
- *Šiuolaikinė mokymo(si) kultūra* yra grindžiama besimokančiųjų patirtimi, laisve pasirinkti mokymo(si) būdus, šaltinius, aplinką bei siekti saviaktualizacijos ir asmenybinio augimo. Naujoji mokymosi samprata keičia mokymosi įpročius ir elgesį, akcentuoja mokymosi aplinkos ir mokymosi šaltinių įvairovę, savarankišką pažintinį besimokančiojo aktyvumą, - mokymą(si) kompetencijų pagrindu.
- *Šiuolaikinė mokymo(si) kultūra* suvokiama kaip sąveika tarp multikultūrų. Multikultūralizmas reiškiasi per dviejų skirtingo amžiaus grupių žmonių (vaikų ir suaugusiųjų) edukacinę kultūrą. Edukologijos moksle jos yra apibūdinamos kaip *pedagoginė* ir *andragoginė* kultūros, kurioms yra būdingos savitos mokymo(si) strategijos, mokymo(si) proceso ypatumai. Parengti teoriniai, metodologiniai šių kultūrų pagrindai leidžia jas interpretuoti kaip vaikų ir suaugusiųjų edukacines kultūras, kurios nuolat sąveikaudamos tarpusavyje kuria naują edukacinę kultūrą, grindžiamą savaiminiu mokymu(si).
- *Pedagoginio ir andragoginio mokymo modelių skirtumai* apibūdinami šiomis kategorijomis: besimokančiojo savivaizdis, patirtis, pasiruošimas mokymuisi; gautų žinių panaudojimas; mokymosi orientacija; psichologinis mokymosi klimatas; mokymosi proceso planavimas; mokymosi reikalingumo nustatymas; mokymosi tikslų formavimas; mokslinė veikla; įvertinimas. Pedagogikos ir andragogikos metodikos skiriasi pagal šiuos parametrus: mokymosi tikslas, motyvacija, programų sudarymas, praktinė patirtis, informacijos pritaikomumas. Esminis skirtumas tarp pedagoginių ir andragoginių idėjų taikymo yra besimokančiojo savarankiškumas. Kai kurios andragogikos idėjos gali būti pritaikomos pedagogikos praktikoje, siekiant geresnių tikslų. Tai saugios mokymosi aplinkos, pagarbos, pasitikėjimo tarp besimokančiųjų kūrimas, atsakomybės, renkantis mokymosi šaltinius ir metodus, delegavimas, dalijimasis atsakomybe vertinant mokymąsi.
- *Savaiminis mokymąsis* – tai natūralus kiekvieną dieną vykstantis mokymasis. Skirtingai nuo pirmų dviejų, savaiminis mokymasis nebūtinai iš anksto apgalvotas, mažiau

organizuotas, mažiau struktūruotas, gali kilti iš gyvenimo, šeimos, todėl jo gali nepripažinti net patys individai, papildantys savo žinias ir gebėjimus.

- *Vaikų savaiminis mokymasis* arba į gyvenimo situacijas orientuotas, mokymas(is) turi keletą pavadinimų: multisocialinis mokymas(is), mikromokymas(is), orientuotas į vaiko pasiekimus socializacijoje ir kt. Situacinis mikromokymas(is) apibrėžiamas kaip vaikų ugdymas, paremtas mokymo(si) ryšiais su vaikui reikšmingomis gyvenimo situacijomis, kurias jis stebi artimiausioje aplinkoje (šeimoje, darželyje, mokykloje, kieme, transporte ir kt.) ir kurių pagrindu įgyja naujų socialinių sampratų bei kaupia naują jam reikšmingą patirtį. Šio mokymo(si) esmę atskleidžia teiginiai: *vaikų pažintinės-kognityvinės struktūros; vaikų savaveiksmiškumas; vaikų socialinė kompetencija ir situacinis elgesys; veiksmų savikontrolė ir mokymas(is) pagal taisykles; vaikų socialinės kompetencijos stiprinimas; laisvo, spontaniško vaikų bendravimo, tarpusavio ryšio plėtojimas(is); vaikų socialinių poreikių skatinimas; vaikų socialinių pasiekimų plėtojimas(is) per ugdymo turinį.*
- *Suaugusiųjų savaiminis mokymasis* yra grindžiamas patirtimi ir refleksija. Suaugusieji mokosi pereidami per tam tikrus ciklo etapus: konkrečios patirties, refleksyvaus stebėjimo, abstraktaus konceptualizavimo ir aktyvaus eksperimentavimo. Išskiriami du suaugusiųjų mokymosi tipai: *tikslingas, grindžiamas patirtimi ir atsitiktinis (epizodiškas) mokymasis.* Savaiminis patirtinis mokymasis yra svarbus profesinei kompetencijai kai profesinis tobulėjimas suvokiamas kaip nuolatinis procesas, neatsiejamas nuo mokymosi: nepaliamamas veiklos apmąstymas ir perkonceptualizavimas. Savaiminis patirtinis mokymas(is) siejamas su sportu, laisvalaikio leidimu, klubais, bendruomenių projektais. Šio mokymo(si) pagrindas – asmeninių, socialinių, šeimos poreikių tenkinimas.

***

- Empiriniu tyrimu siekta patikrinti hipotezę: Vaikai namų aplinkoje turi tinkamas sąlygas savaiminio mokymo(si) plėtotei, nes gali įvairiai panaudoti aplinką bei laisvai sąveikauti su suaugusiais ir bendraamžiais. Tačiau suaugusieji labiau linkę vertinti vaikų mokymą(si) formaliose institucijose, nes jų pasiekimai yra labiau pastebimi. Norint plėtoti vaikų savaiminį mokymą(si) namų aplinkoje, reikia, kad suaugusieji suvoktų šį procesą kaip vaikams reikšmingą ir nevertintų jų pagal formalaus mokymo pasiekimus. Kokia yra vaikų savaiminio mokymosi būdų sklaida namų aplinkoje, ar suaugusieji suvokia jos edukacinį reikšmingumą ir kokios yra suaugusiųjų reprezentacijos. Empirinis tyrimas atskleidė:
- namų aplinkos tinkamumą vaiko darbui, žaidimams ir poilsiui suaugusieji daugiausia reprezentuoja per bendrą aplinkos sutvarkymą (t.y. kategoriją „namų aplinkos

tinkamumas darbui“) pabrėždami jos tvarkingumą, švarą, jaukumą. Silpniausiai kategorizuojamos yra darbo ir poilsio aplinkos. Darbo vieta reprezentuojama per gyvenamosios vietos aplinką, o poilsio vieta yra darbo kambarys. Žaidimams tiek bute, tiek nuosavame name labiausiai priskiriama gyvenamosios vietos aplinka (sodo aplinka, medžio aplinka, kiemo aplinka). Tėvai, apibūdindami tiek nuosavo namo, tiek buto aplinką labiausiai orientuojasi ne į vaiko poilsiu ir žaidimams ar specialiai vaikui pritaikytą darbo aplinką, bet į bendrą namų aplinkos sutvarkymą, pabrėžiant tvarkingumą ir švarą (nuosavo namo aplinka), o šiuolaikiškumą ir švarą (buto aplinka).

- apibūdindami vaiko veiklą mokymo(si) procese, tėvai orientuojasi į vaiko kognityvines savybes (smalsus, žingeidus) bei vaiko savarankišką domėjimąsi trimis sritimis: mokslo ir gyvenimo reiškiniams, informacija. Be to, tėvams labai svarbi veikla pamokoje, kurią jie apibūdina per vaiko pastangas veiklai ir aktyvumą. Tokiu būdu, vaiko mokymo(si) procesą tėvai suvokia kaip paties vaiko natūralų domėjimąsi įvairia aplinka, tačiau vaiko aktyvią veiklą sieja tik su pamoka. Mokymąsis aplinkoje ir iš aplinkos yra suvokiamas kaip vaiko laisva domėjimosi sritis, o aktyvios vaiko pastangos veiklai, tėvų supratimu, turi išryškėti pamokoje.
- mokytojo veikla apibūdinama per organizacinį aspektą, kuris apibūdinamas kategorijomis „organizuoja“, „aiškina“ ir „supranta vaiką“. Organizavimui skiriamas didesnis dėmesys negu kategorijai „mokytojo ir vaiko sąveika“, apibūdinamai per vaiko mokymo(si) rezultatus, o ne pačios sąveikos kategorijomis. Tuo tarpu sąveika yra apibūdinama per mokytojų tarpusavio bendravimą, o ne per sąveiką su vaiku. Taigi galima daryti prielaidą, kad tėvų pasitenkinimas vaiko mokymusi yra siejamas su vaiko mokymosi rezultatais bei mokytojo veikla mokykloje.
- reikšmių pasiskirstymas pagal statistinį vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad vaiko mokymosi rezultatais tėvai labiausiai yra patenkinti dėl mokytojo ir vaiko veiklos.
- tėvų veikla, siekiant gerinti vaiko mokymosi rezultatus, kategorizuojama per „dalyvavimą“ ir „priemonių naudojimą“. Dalyvavimas reiškiasi tiesioginiais ir netiesioginiais tėvų „bandymais“. Netiesioginis dalyvavimas apima tik kategoriją – „domėjimąsi vaiko ugdymo rezultatais“, tuo tarpu tiesioginis dalyvavimas apima tokias veiklas kaip konsultavimas, pagalba, aiškinimas mokymosi prasmės ir nesuprantamų dalykų. Antra kategorija – „priemonių naudojimas“ pasireiškia skatinimais, kontrole ir bausmių taikymu. Išryškėja, kad, norėdami gerinti vaiko mokymosi rezultatus, tėvai per mažai stengiasi įtraukti patį vaiką arba vaikų

mokymosi dalyvavimą sieja su savo pačių dalyvavimu, arba naudoja skatinimų-bausmių sistemą, kontrolę. Kategorijų „papildomų ugdymo(si) sąlygų sudarymas“ ir „ryšys su mokytojais“ išskyrimas rodo, kad tėvai suvokia papildomo ugdymo svarbą (nukreipia vaikus papildomam ugdymui) ir nepakankamai turi patirties palaikant ryšius su mokytojais. Taigi tėvų „bandymai“ gerinti vaiko mokymosi rezultatus orientuoti į formalųjį ugdymo modelį, grindžiamą skatinimų – bausmių sistema.

- reikšmių pasiskirstymas pagal statistinį vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas: norėdami gerinti vaiko mokymosi rezultatus, tėvai per mažai stengiasi įtraukti patį vaiką arba vaikų mokymosi dalyvavimą sieja su pačių tėvų dalyvavimu, arba naudoja skatinimų-bausmių sistemą bei kontrolę.
- tėvai vaikų pomėgius reprezentuoja per intelektualinės veiklos kompetencijas (domėjimasis dalyku, gebėjimas suvokti esmę, patikrinti faktais, paaiškinti). Tėvų pastangos palaikant vaiko pomėgius pasireiškia siekiu sudominti vaiką veikla pačių tėvų dalyvavimu vaiko mokymesi.

***

Reikšmių pasiskirstymas pagal statistinį vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas:

- kad vaikų tiek mėgstamiausi (sekasi), tiek nemėgstamiausi (nesiseka) mokykliniai dalykai yra kalbos ir tikslieji mokslai;
- tėvai vaikų mokymosi trukdžius reprezentuoja per vaiko nepakankamas pastangas ir gebėjimą susitelkti, silpniau akcentuojant įgūdžių ir kompetencijų stoką bei dalyko sudėtingumą;
- labiausiai tėvų reprezentuojama pagalbos formos yra namų darbų rengimas kartu su vaiku bei nesuprantamų dalykų aiškinimas. Labiausiai išryškinama pagalbos teikimo situacija – pagalba esant nepakankamam vaiko pareigingumui atlikti užduotis;
- siekimas vaiko žinių ir supratimo labiausiai motyvuoja tėvus teikti pagalbą vaikams mokantis;
- vaiko mokymuisi palankiausia yra rami aplinka.
- vaiko mokymuisi reikšmingiausia sąlyga yra individualus ir grupinis mokymasis (apimantis kategorijas vaikas „mokosi vienas“, „mokosi grupėje“, „mokosi dviese“) ir vaiko mokymasis kartu su tėvais; kad vaiko mokymuisi reikšmingiausia sąlyga yra mokymasis vienam.
- kategorija „mokymasis kartu su suaugusiais“ yra mažiausiai nutolusi nuo vidurkio (-0,464), kategorija „mokymasis vienam“ (-1,003) nutolo. Reikšmių

pasiskirstymas pagal vidurkį patvirtino kokybinės analizės išvadas, kad daugiausia vaikai mokosi kartu su suaugusiais.

- vaikai mokosi iš aplinkos, kuris vyksta tyrinėjant aplinką, klausinėjant suaugusiųjų ir savarankiškai veikiant joje.

***

- bandydami pagaminti daiktą vaikai pirmiausia susipažįsta su objektais: klausinėja, tyrinėja, po to bando suprasti objektų sandarą apie ją klausinėdami, veikdami. Po to bando daiktą pasigaminti patys per tokią veiklą: konstruoja, piešia, lanksto, mezga, siuva, karmo, gamina maistą. Taigi vaikų bandymai pasigaminti daiktą yra itin konstruktyvūs, juose ryškus kognityvinis pradai, nes vaikai siekia pažinti objektą. Šiame procese jie pasitelkia komunikaciją, klausinėja, tyrinėja. Bandymai pasigaminti daiktą apima meninę-konstruktinę veiklą, darbą su popieriumi: lankstymą, karpymą. Vaikai bando siūti ir megzti, gaminti maistą.
- mokymosi būdai yra susiję su žinių kaupimu ir bendro akiračio plėtojimu. Žinios yra kaupiamos susipažįstant su reiškinių, daiktų, priemonių savybėmis per buitines ir žemės ūkio darbus, kuriuos vaikai bando savarankiškai atlikti, ir per įvairius bandymus. Savo akiratį vaikai plečia stebėdami tėvų veiklą namų aplinkoje, klausinėdami kas, iš ko ir kaip sudaryti. Reikšmingiausi vaikų mokymosi šaltiniai yra: žmonės, media priemonės ir informacija, žaidimai, išvykos ir kelionės.

***

- tyrimas atskleidė, jog tėvai reprezentuoja tiek formalių, tiek neformalių vaiko pasiekimų vertinimą. Labiausiai akcentuojami formalūs pasiekimai sporto bei meno srityse ir bendrieji mokymosi rezultatai. Labiausiai vertinami neformalūs pasiekimai yra šie: komunikaciniai, savitarnos įgūdžiai bei vaiko asmenybės savybės.
- pasiekimams vaikus tėvai skatina per apeliavimą į jausmus, įkalbinėjimus, sudarydami papildomas sąlygas siekti gerų ugdymo(si) rezultatų, aprūpinant reikalingomis priemonėmis ir organizuojant papildomą ugdymą (būreliai). Taip pat tėvai taiko skatinimo-bausmių sistemą.

LITERATŪRA

1. Andragogas – praktikas. Savarankiško mokymosi gidas. (2003). Vilnius.
2. Arends R. I. (1998). *Mokomės mokyti*. Vilnius.
3. Beresnevičienė D. (1995). Nuolatinis mokymasis Lietuvoje (psichologiniai pagrindai). Monografija. Vilnius.
4. Bėkšta A., Juozaitienė R., Lukošūnienė V. (2005) (sud.). Kaip susikalbėti suaugusiesiems: mokytojui ir mokiniui. *Mokomės dialogo. Kaip susikalbėti piliečiams, organizacijoms ir kultūroms*. (p. 13–27). Vilnius.
5. Bėkšta A., Lukošūnienė V. (2005) (sud.). Protinių gebėjimų rūšys, jų įtaka mokymuisi. Mokymosi stiliai. Mokymo(si) metodai ir jų įvertinimas. *Mokomės dialogo. Kaip susikalbėti piliečiams, organizacijoms ir kultūroms*. (p. 32–50). Vilnius.
6. Butkienė G. (1993). Mokymasis bendradarbiaujant. // *Lietuvos švietimo reformos gairės*. (p. 274–286). Vilnius.
7. Butkienė G., Kepalaitė A., (1996) Mokymasis ir asmenybės brendimas. Pedagoginės psichologijos įvadas studentams, mokytojams, tėvams. Vilnius.
8. Černius V. (1992). Mokytojo pagalbininkas. Kaunas.
9. Dalin P., Rolff H. G., Kleekamp B. (1999). Mokyklos kultūros kaita. XX a. pedagogikos klasika. Vilnius.
10. Darkenwald G. G., Merriam S. B. (1982). *Adult Education: Foundations of Practice*. New York.
11. Dewey J. (1916). *Democracy and Education*. New York.
12. Elsdon K. (1984). *Enseignement et apprentissage en education des adultes*. Paris.
13. Field J. (2002). *Lifelong Learning and the New Educational Order*. London.
14. Fullan M. (1998). Pokyčių jėgos: skverbimasis į ugdymo reformos gelmes. Vilnius.
15. Freire P. (2000). *Kritinės sąmonės ugdymas*. Vilnius.
16. Gage N. L., Berliner D. C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius.
17. Gardner H. (1984). *Frames of Mind. The Theory of Multiple Intelligences*. Heinemann, London.
18. Gardenr H. (1991). *The Unschooled Mind. How Children Think and How Schools Should Teach*. Basicbook. A Division of Harper Collins Publisher.
19. Gauvain M. (2001). *The Social Context of Cognitive Development*. The Guilford Press.
20. Glaserfsfeld E. (1995). A Constructivist Approach to Teaching. In L. P. Steffe, J. Gale (Eds.), *Constructivism in Education* (p. 3–158). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

21. Hansen K. A., Kauffman R. K., Saifer S. (1997). Ugdymas ir demokratijos kultūra. Vilnius.
22. Hargreaves A. (1999). Keičiasi mokytojai, keičiasi laikai. Mokytojų darbas ir kultūra postmoderniajame amžiuje. XX a. pedagogikos klasika. Vilnius.
23. Hopkins D., Ainscow M., West M. (1998). Kaita ir mokyklos tobulinimas. Vilnius.
24. Illeris K. (2003). Žvilgsnis į suaugusiųjų mokymosi motyvaciją. Vilnius.
25. Jakavičius V. (1998). Ugdymo proceso konceptualios problemos. *Edukologijos idėjos Lietuvos švietimo sistemos modernizavimui*. (p. 81–90). Kaunas.
26. Jarvis P. (1987). *Adult Learning in the Social Context*. London.
27. Jarvis P. (1998). Besimokanti visuomenė – šiuolaikinio pasaulio reiškinys./ *Mokykla*, 1 – 2, p. 1–6.
28. Jarvis P., Holford J., Griffin C. (1998). *The Theory and Practice of Learning*. London, Kogan Page.
29. Jarvis P. (2001). *Mokymosi paradoksai*. Kaunas.
30. Jensen E. (1999). *Tobulas mokymas*. Vilnius.
31. Jensen E. (2000). *Tobulas mokymas. Daugiau kaip 1000 praktinių patarimų vaikų ir suaugusiųjų mokytojams*. Vilnius.
32. Johansen B. A., Rathe A. L., Rathe J. (1999). *Vaiko galimybės ir mokykla*. Vilnius.
33. Juodaitytė A. (2003a). Socializacija ir ugdymas vaikystėje. Vilnius.
34. Juodaitytė A. (2003b). Vaikystės fenomenas: socialinis-edukacinis aspektas. Šiauliai.
35. Juodaitytė A. (2000). Socializacija ir ugdymas vaikystėje (edukologinis požiūris). *Tiltai*. Nr. 4. P. 61–72.
36. Juodaitytė A. (2001). Naujasis visuomenės mąstymas ir ugdymo ideologijos kaita. *Tiltai*. Nr. 3. P. 39–49.
37. Juozaitienė R., Juozaitis A. M. (2002). *Seminaro dienoraštis*. Vilnius: Inter Nos.
38. Juozaitis A. M. (2000). *Besimokantieji suaugusieji. Pavartymui prieš einant į suaugusiųjų auditoriją*. Vilnius.
39. Juozaitis A. M. (2000). *Besimokantieji suaugusieji. Pirmasis sąsiuvinis. Suaugusiųjų mokymosi pagrindai*. Vilnius.
40. Kauffmann R., Seifer S. (1996). *Ugdymas ir demokratijos kultūra*. Vilnius.
41. Kolb D. A. (1984). *Experiential Learning: experience as the source of learning and development*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
42. Kovalik S. (1994). *ITI. The Model Integrated Thematic Instruction, 3 rd.ed. Books for Educators*. Covington Squire, Kent.

43. Knowles M. S. (1980). *The Modern Practice of Adult Education. Andragogy versus Pedagogy.* – New York: Association Press, (2nd. ed).
44. Knowles M. S. (1990). *The Modern Practice of Adult Education. From Pedagogy to Andragogy.* Cambridge, Prentice Hall Gerents, Englewood Cliff.
45. Knox A. B. (1997). *Helping Adult Learn: A Guide to Planning, Implementing and Conduction Programs.* London, San Francisco.
46. Knox A. B. (1983). *Adult Development and Learning.* San Francisko - New York – London.
47. Knox A. B. (1997). *Helping Adult Learn: A Guide to Planning, Implementing and Conduction Programs.* San Francisko, London.
48. Kret E. (2001). *Mokykimės kitaip: atviro mokymosi idėjos: patarimai mokiniams, tėvams ir mokytojams.* Kaunas.
49. Kudokienė N., Juodaitytė A.(2004). *Vaikų ir suaugusiųjų mokymosi kultūrų raiška besimokančioje mokykloje. Jaunųjų mokslininkų darbai.* Nr. 3. P. 59–68.
50. Laurinavičiūtė J. (2000), (red.kol.). *Suaugusiųjų mokymo ir mokymosi prasminiai akcentai.* Suaugusiųjų švietimas dabarčiai ir ateičiai. Straipsnių rinkinys. P. 49–52. Vilnius.
51. Linkaitytė G., M. Lietuvos suaugusiųjų švietimo naujovės: kontekstas ir patirtis. Prieiga per internetą: http://www.vdu.lt/alearning2003/II%20Dalis/barsauskiene_lt_kalb.doc [žiūrėta 2005 10 06].
52. Lemme B. H. (2003). *Suaugusiojo raida.* Kaunas: UAB Poligrafija ir informatika.
53. Londstrup B. (1998). *Suaugusiųjų mokymas – lanksčiai ir atvirai.* Kaunas.
54. Lowe J. (1982). *The education of adults.* UNESCO.
55. Maslow A. H. (1970). *Motivation and Personality,* 2nd. ed. New York: Harper & Row.
56. McLaughlin T. H. (1997). *Šiuolaikinė ugdymo filosofija.* Kaunas.
57. *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas.* (2001). Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Lietuvos suaugusiųjų švietimo asociacija. Vilnius.
58. *Mokymosi visą gyvenimą memorandumas* (2001). Europos Bendrijų komisija. Vilnius: Logotipas.
59. *Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija* (2004). Vilnius: Švietimo ir mokslo ministerija. Prieiga per internetą: http://www.smm.lt/veiklos_planai_ir_programos/docs/GALUTINE%20LLL%20strategija.doc [žiūrėta 2005 12 10].
60. Morkūnienė J. (2004). *Šiuolaikinė filosofija: globalizacijos amžius.* Monografija. Vilnius.

61. Murdock M. (1987). *Spinning Inward. Using Guided Imagery With Children For Learning, Creativity & Relaxation.* Shambala. Boston & London.
62. Noule (1976). *Foundations of Lifelong Education.* Hambourg.
63. Report of the Eurostat Task Force on Measuring Lifelong Learning (2001). European Commission, Statistical Office of the European Communities.
64. Robinson R. D. (1994). *Helping Adults Learn and Change.* Omnibook CO. USA.
65. Rogers A. (1996). *Teaching Adults.* Buckingham – Philadelphia: Open University Press.
66. Rogers C. (1969). *Freedom to Learn.* Columbus, OH: Merrill.
67. Sahlberg P. Kaip suprantamas mokymasis. Prieiga per internetą: <http://www.mtp.smm.lt/dokumentai/InformacijaSvietimui/KonferencijuMedziaga/200505Sahlberg.doc> [žiūrėta 2006 01 16].
68. Simonaitienė B. (2003). *Mokykla – besimokanti organizacija.* Kaunas.
69. Smith K. (1984). Rabbits, lynxes, and organizational transitions', in Kimberley, J. and Quinn, R. (Eds) *Managing Organizational Transitions.* Homewood, IL, Irwin.
70. Smith A. (1999). *Accelerated Learning in the Classroom.* Network Educational Press Ltd. Stafford.
71. Staerfeldt E., Mathiasen Ch. R. (1999). *Pedagogika ir demokratija: ugdomojo darbo eksperimentai Lietuvos vaikų darželiuose.* Vilnius.
72. Starfeldt E., Mathiasen Ch. R. (1999). *Pedagogika ir demokratija.* Vilnius.
73. Stoll L., Pink D. (1998). *Keičiame mokyklą.* Vilnius.
74. Švietimo gairės. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos 2003–2012 metai. Projektas. (2002). Vilnius.
75. Teresevičienė M. (1998). *Andragoginė didaktika. Kurso programa ir darbo sąsiuvinis.* Vilnius.
76. Teresevičienė M., Gedvilienė G., (2000). *Mokymasis bendradarbiaujant.* Vilnius.
77. Teresevičienė M., Gedvilienė G., (2003). *Mokymasis grupėse ir asmenybės kaita.* Monografija. Kaunas.
78. Teresevičienė M., Oldroyd D., Gedvilienė G. (2004). *Suaugusiųjų mokymasis. Andragogikos didaktikos pagrindai. Vadovėlis.* Kaunas.
79. Wertsch J. V., Toma Ch. (1995). *Discourse and Learning in the Classroom: A Sociocultural Approach.* In L. P. Steffe, J. Gale (Eds.), *Constructivism in Education* (p. 159–184). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
80. Whitaker P. (1995). *Managing to learn.* London: Cassell.

PRIEDAI